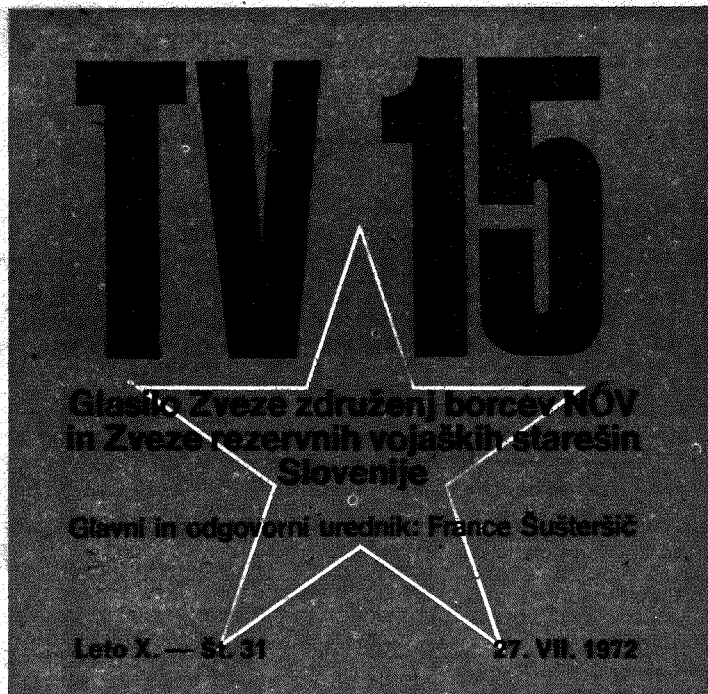

Mladinska brigada »AVNOJ 72« je na dan vstaje odpotovala iz Ljubljane v Jajce, odkoder se bo stopetdeset članov brigade vrnilo po poti, ki so jo pred tridesetimi leti prehodili člani slovenske delegacije na zasedanju AVNOJ leta 1943.

Pred Kidričevim spomenikom

POROČILO S PROSLAVE DNEVA VSTAJE

MLADINCI IN MLADINKE LJUBLJANE GLOBOKO SPOSTUJEMO BORBO ZA SVOBODO IN SMO PONOSNI NA LJUBLJANO — MESTO HEROJA. PRIPRAVILI SMO PROJEKT »ALEJE SPOMINOV IN TOVARIŠTVA« OB ŽICI OKUPIRANE LJUBLJANE. VABIMO VAS NA SVEČANO OTVORITEV RAZSTAVE PROJEKTA »ALEJE SPOMINOV IN TOVARIŠTVA« V MUZEJU LJUDSKE REVOLUCIJE DNE 22. JULIJA 1972 OB 10. URI. OB 1. URI PA VAS VABIMO NA PROSLAVO DNEVA VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA NA PLOŠČADI PRED SPOMENIKOM BORISA KIDRIČA, OD KODER ODIDEJO MLADINCI IN MLADINKE PO POTEH DELEGACIJE NA II. ZASEDANJE AVNOJ.

sti organiziran odpor, ki je za okupatorja pomenil nevaren rdeči obroč okoli ograjenega mesta; žica, ki naj bi zlomila upor našega naroda, je postala zanka, v katero se je ujel sam okupator s svojimi hlapci.

V nadaljevanju je Franc Kimovec žiga govoril o povezanosti med nekdanjimi aktivisti ljubljanskega okrožja in mladno:

»Smoter, ki ga s tem zasledujemo, nam je skupen in vreden napora vseh nas, še posebej nekdanjih aktivistov, da se oddolžimo padlim tovarišem in tistim ki so v zaporih in internacijah vztrajali v neenakem boju. Mnenja smo, da je prenašanje revolucionarnih tradicij iz roda v rod akcija, ki naj jo na

svoj način povzame vsaka nova generacija in ji da življenje. Taka tradicija ni samo zgodovina revolucije, temveč postaja vedno znova del duhovne podobnosti prebivalcev našega mesta.

Siedil je govor predsednika mestne konference ZMS Boga Šesta.

Po krajšem kulturnem programu je v imenu republiške konference SZDL spregovoril Tone Fajfar in na zastavo mladinske brigade »AVNOJ 72« pripeljal spominski trak, ki bo mlade brigadirje spremljal na dvestopetdeset kilometrov dolgi poti. (Še isti dan ob peti uri popoldne se je stopetdeset članov slovenske mladinske brigade »AVNOJ 72« odpeljalo z vlakom do Jajca, odkoder se bodo vračali po poteh, ki so jih pred tridesetimi leti prehodili člani slovenske delegacije na zasedanju AVNOJ.) Z odhodom brigade »AVNOJ 72« pa je bi-

la tudi sklenjena nekaj več kot uro dolga osrednja slovesnost ob dnevu vstaje slovenskega naroda.

Ob koncu poročila pripominjam, da se kljub lepemu in dela prostemu dnevu na ploščadi pred spomenikom Borisa Kidriča ni zbralo veliko ljudi; bila je to tiha in z vsem spoštovanjem do velikih spominov izvedena proslava.

MILENA STRAJNAR

PRAZNOVANJE DNEVA VSTAJE V SRH IN BIH

Danes praznujeta dan vstaje socialistični republiki Hrvaška ter Bosna in Hercegovina. Osrednjo proslavo na Hrvaškem so pripravili v Podgariču v Moslavini. Tu se je dopoldne začelo ljudsko zborovanje, na katerem je govoril sekretar izvršnega komiteja CK ZKH Josip Vrhovec.

Praznovanje dneva vstaje so v mnogih krajih Hrvatske povezali z delovnimi uspehi, z začetkom obratovanja novih objektov itd.

ŽIVKO PRFGL

Revolucija zahteva hrabre in odločne ljudi

Takšno je vabilo, ki ga je nekaj dni pred dnevom vstaje razpošiljala mestna konferenca ZMS Ljubljana. In če še domamo, da je bila letos prvič mladina osrednja nosilka mnogih proslav dneva vstaje širom po Sloveniji, je to prav gotovo spoznanje, ki smo ga lahko vesel.

Uvodne besede k proslavi dneva vstaje na ploščadi Borisa Kidriča je v imenu iniciativnega odbora domicilne erote aktivistov narodnoosvobodilnega boja ljubljanskega okrožja spregovoril Franc Kimovec-Žiga. Potem ko je pozdravil vse udeležence zbora, predvsem pa slovenske mladinske brigade »AVNOJ 72«, je med drugim dejal:

»Trideset let nas loči od tistih težkih časov za Ljubljano, ko so italijanski fašisti obdali mesto z žico in bunkerji, da bi preprečili nadaljnji odpor in dobili v roke vodstvo narodnoosvobodilnega boja. Tedaj je Ljubljana dokazala, da se njen ponos in upornost ne mislija ukloniti okupatorju in njegovim hlapcem. Upor se je stopnjeval in dobival nove oblike. V vaseh okoli žice je bilo enako kot v Ljubljani do podrobno-

V SR Sloveniji smo z načrtnim delom in največjimi naporji ustvarili razmere, da nam o odnosu mladine do revolucije ni treba več govoriti abstraktno, v hipotezah, marveč lahko že popolnoma konkretno pokažemo in dokažemo da slovenske mladinke in mladinci goje do revolucije spoštovanje in da so glede na revolucijo dejavni.

Zveza mladine Slovenije z drugimi naprednimi silami naše družbe red pri svoji akciji med mladino izhaja iz spoznanja, da revolucija ne potrebuje mehkužcev, marveč hrabre borce, ki so jo voljni in sposobni nadaljevati.

Nobenega dvoma ni, da naša družba še mnogo dolguje revoluciji. Z nadaljnjim razvojem samoupravljanja moramo izvajevati še večje svoboščine delovnemu človeku, krepiti bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov ter narodnosti, ustvarjati nove gnotne in druge pogoje za vsestranski, celoten in ustvarjalni napredek delovnega človeka.

Mladi pri tem ne moremo stati ob strani.

Zato smo v Zvezi mladine Slovenije začeli odločno akcijo za izboljšanje delovnih in življenjskih razmer mladih delavcev, ki njihov družbenogospodarski položaj ni v skladu z njihovim delovnim deležem v procesih družbene produkcije. Zlasti si morajo odločno prizadevati, da se bodo uresničevala ustavna dopolnila, toda mnogo bolj morajo tudi upoštevati nastopajočo znanstveno tehnološko revolucijo.

Zavzemamo se, da bi naraščala storilnost v kmetijstvu in se tako izboljšal položaj mladih kmetovalcev, prirejamo pa tudi tekmovanja svojih vrstnikov, mladih ljudi, zaposlenih v kmetijstvu, da se kosajo s strokovnim znanjem, izurjenostjo, s prosvetno dejavnostjo, v športu itd. Napredna prizadevanja udeležencev se izražajo z zahtevami, da morajo biti izole socialistično angažirane Družbo smo opozorili, da so šole za učence v gospodarstvu zapostavljene, a te šole so jedro delavskega razreda; kritičen pa je tudi položaj dijaških domov. Bojujemo se proti socialnim razlikam; pomagamo urejati težaven polo-

žaj angažirane mladinske publicistike; mnogo delamo pri organizaciji trajnih in začasnih oblik družbenopolitičnega usposabljanja mladine; pripravljamo mladinske delovne solidarnostne akcije; saniramo mladinski turizem; usklajujemo programe in akcije z dejavnostjo mladinskih specializiranih organizacij; pospešeno se pripravljamo na volitve leta 1973 v samoupravnih telesih, družbenopolitičnih organizacijah, v občinskih skupščinah, krajevnih skupnosti, tvorni pa smo tudi v organih ZM Jugoslavije.

Med naštevanjem vse te dejavnosti nisem omenil našega velikega sodelovanja pri pripravljanju mladine na vseljudsko obrambo; to pa najtesneje povezujemo z obnavljanjem in razvijanjem revolucionarnih in zlasti še partizanskih tradicij. Namreč, za nas so priprave na vseljudsko obrambo nekaj popolnoma rednega, sestavni del samoupravljanja in vzgoje mladine oz. celovite socialistične osebnosti.

Nadaljevanje na 2. strani

besede in dejanja

MOTI JIH AKCIJA ZK

Konkretna, organizirana in učinkovita akcija Zveze Komunistov moti predvsem naše razredne nasprotnike in pristaše različnih meščanskih ideologij. Ti so za demokracijo brez razredne vsebine, za objektivnost ne glede na zgodovinska družbena gibanja, za kulturo in znanost brez ideologije in politike, za popolno kritiko družbe, morda za samoupravljanje vendar brez ZK.

Ti pravzaprav teže k spremembi družbenopolitičnega sistema in se skušajo po vsej sili izmuzniti oblasti delavskega razreda ter nevtralizirati ideologijo in politiko ZK. Za začetek si prizadevajo zmanjšati vlogo ZK na pripovedovalca zgodb

na eno izmed več možnih teorij, brez obveznosti za praktično družbeno uporabo. Mirko Čanadanovič Komunist — 21. 7. 1972

MILIJONSKO IZGUBE ZARADI NEMARNOSTI

V socialno zdravstvenem zboru zvezne skupščine je bilo slišati tudi ta pogovor: Jože OBLAK: Kakšno škodo je pretrpela Jugoslavija, ker ni pravočasno in točno obračunala terjatev zdravstvenega zavarovanja, ki smo ga sklenili s 14 državami? Ali je proti pristojnim osebam bil uveden postopek in če ni, zakaj to ni storjeno?

Svetozar POPOVSKI, generalni sekretar skupnosti pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja Jugoslavije. Strokovna služba Zveze skupnosti ne more dati točnega

odgovora o škodi. Dali bi ga lahko šele po posebnih preiskavi in strokovnem mnenju.

Jože OBLAK: Z odgovorom nisem zadovoljen, ker nisem zvedel, kolikšna je škoda. Vem, da danes tega v Jugoslaviji nihče ne ve. Vem tudi, da ne samo s svojo delovno silo pomagamo pri razvoju ZR Nemčije, Avstrije in drugih dežel, ampak jih tudi finančno kreditiramo samo zato, ker ne znamo o pravem času obračunati tistega, kar nam po sklenjenih konvencijah pripada.

S. POPOVSKI: Povsem lepo je poslane Oblak naglasil, da v mojem odgovoru ni števil. Lahko le ponovim, da so obstajale nerednosti in da je vzrok v tem, ker so strokovno službo Zveze skupnosti precej časa preurejali.

Vjesnik — 20. VII. 1972

POMEMBNI PODATKI

Po podatkih centra za raziskavo življenjskega standarda je letos v začetku leta vsako naše gospodinjstvo imelo radio aparat, vsako devetintrideseto televizor, vsako drugo električni štedilnik, 45 % jih je imelo hladilnik, 25 % pralni stroj in 16,5 % osebni avtomobil. Za primerjavo ima center na voljo še te podatke: Leta 1956 je imelo radioaparat 17,2 % gospodinjstev, televizorje 0,22, pralne stroje 0,07 in osebne avtomobile 0,35 % gospodinjstev. Statistika opozarja tudi na to, da vsako peto gospodinjstvo ni prijavilo radio aparate, kar pomeni, da nad 25 % gospodinjstev posluša programe brezplačno in da radio — postaje s tem izgubijo mesečno 10 milijonov dinarjev.

NIN — 23. VII. 1972

● Ustaska teroristična tolpa je uničena, je v torek, 25. t.m. sporočil javnosti zvezni sekretariat za notranje zadeve. Gre za skupino, ki se je pred kratkim pretihotapila čez našo severno mejo in nato na ozemlje BiH, da bi s sabotažami povzročila nered in zmedo v državi. Banda je štela 19 teroristov, od katerih so jih varnostni organi 17 že likvidirali, dva pa se še skrivata in si prizadevata, da bi pobegnila nazaj čez mejo. Govorice, da je prišlo v Jugoslavijo veliko število teroristov in da so se neovirano gibali po državi ter izvedlo vrsto sabotaž, pa so neresnične.

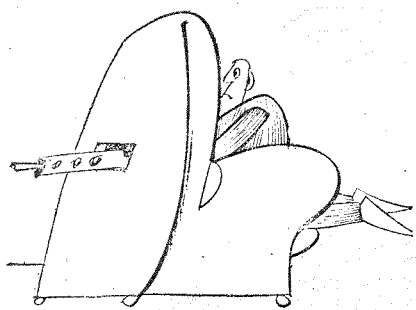
● Voditelj države in predsednik združene narodne fronte Kambodže princ Sihanuk je končal uradni del obiska v naši državi. Med petdnevni uradnim obiskom v naši državi sta princ Sihanuk in predsednik Tito skupaj s svojimi sodelavci imela uradne politične pogovore o stikih med Kambodžo in jugoslavijo, o položaju v jugovzhodni Aziji, zlasti v Indokini, in o najpomembnejših svetovnih dogodkih. Pogovori so bili izraz iskrenih in prijateljskih stikov med narodi obeh držav, posebno pa med predsednikom Titom in princem Sihanukom. Tito je pohvalno spregovoril o uspehih khmerskega ljudstva za osvoboditev in poudaril, da je pot Sihanukove vlade in združene narodne fronte po mnenju Jugoslavije edina pravilna pot. Jugoslavija bo boj kamboškega naroda še naprej podpirala.

● Egiptovska vlada je zahtevala od Sovjetske zveze, naj odpokliče iz Egipta vse svoje vojaške svetovalce, ki jih je okrog dvajset tisoč. To je prva posledica spora, ki je nastal med Kairo in Moskvo, ko sovjetski voditelji niso hoteli ugoditi zahtevi egiptovskega premiera Sidkija po dobavi novega modernega orožja. Sovjetski svetovalci so takoj nato začeli zapuščati Egipt. Vse vojaške naprave, ki so jih sovjetski tehniki zgradili na egiptovskih tleh po šestdnevni vojni 1967, bodo prešle v egiptovsko last. Predsednik Sadat je predlagal, naj bi v kratkem sklicali egiptovsko-sovjetski sestanek; na katerem naj bi se dogovorili o »prihodnjih etapah« odnosov med obema državama. V odnosih med Egiptom in Sovjetsko zvezo se je s tem odprla huda politična kriza, katere posledice še ni mogoče predvideti.

● V Bukarešti je bila druga državna partijska konferenca, ki se je udeležilo približno 3000 delegatov in gostov. Poročilo o gospodarskem razvoju Rumunije, izpopolnjevanju sistema vodenja in načrtovanja ter o mednarodni politiki je imel generalni sekretar Ceausescu.

● Predsedstvo SFRJ je na svoji seji ugotovilo, da so ocene in stališča zveznega izvršnega sveta o gospodarskem položaju v prvih petih mesecih in tendencah nadaljnjih gospodarskih gibanj v letošnjem letu realne. Gospodarska gibanja kažejo pozitivne tendence, posebno v povečanju izvoza, izboljšanju plačilne bilance, povečanju deviznih rezerv, povečuje se tudi proizvodnja in zaposlenost. Toda nekatere od osnovnih postavk gospodarske politike se še vedno nezadostno izvršujejo. Zapaženo je posebno neskladje med povpraševanjem in ponudbo, povečanje vseh oblik potrošnje ter zvišanje cen in življenjskih stroškov. Osnovna žarišča nelikvidnosti še vedno niso odstranjena. Predsedstvo SFRJ sodi, da bi aktivnost vseh službenih podjetij morala biti usmerjena predvsem na omejevanje potrošnje v predvidene okvire. Predsedstvo meni nadalje, da bi morali zvezni izvršni svet in pristojni organi republik in pokrajin čimprej preučiti gibanje osebne potrošnje ter doseči dogovor o uskladitvi globalnih gibanj dohodkov s stabilizacijsko politiko. Prav tako ponovno poudarja potrebo, da zveza, republike in pokrajini in druge politične interesne skupnosti brez odlaganja izpolnjujejo svoje obveznosti.

VSAK TEDEN ENA...

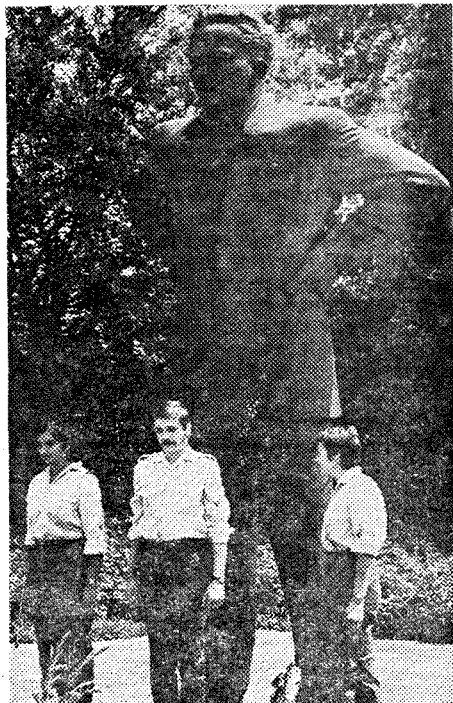
Vaja pred volitvami

● V Moskvo je prispel generalni sekretar OZN Kurt Waldheim, ki ga je na letališču pozdravil sovjetski zunanji minister Gromiko. Med svojim šestdnevnim bivanjem v Sovjetski zvezi se je sestal z vodilno »trojko«, ogledal pa si je tudi Taškent. S sovjetskimi voditelji je razpravljalo o položaju na Bližnjem vzhodu, v Indokini in Evropi.

● Na povabilo predsednika SFRJ Josipa Broza Tita bosta britanska kraljica Elizabeta II. in princ Filip, vojvoda Edinburški, na uradnem obisku v Jugoslaviji od 17. do 21. oktobra letos.

● Predsedstvo skupščine Slovenije je razpravljalo o razmerah na področju splošne in kolektivne porabe in poudarilo, da je treba celotno potrošnjo spraviti v dogovorjene okvire. Predsedstvo meni, da je treba obstoječi instrumentarij delitve dopolniti tako, da bodo dosežani trendi v gibanju osebnih dohodkov zaježeni. Zato naj IS do jeseni pripravi ustrezno informacijo in predloge za vgraditev takih instrumentov v sistem delitve dohodka in osebnega dohodka, ki bodo zagotovili izvajanje ustavnih načel delitve po delu in normalen potek družbene produkcije.

● V republiškem izvršnem svetu so razpravljali o poplavih v Pomurju na temelju poročila republiškega štaba za varstvo pred naravnimi in drugimi hudimi nesrečami. Zaradi močnega deževja in neurij so bile prestopile svoje bregove reke Ledava, Kobilji potok, Ščavnica, Pesnica, Mura in Drava, ki so povzročile velikansko škodo, saj so preplavile več deset naselij, porušile nasipe ob rekah, preplavile polja, posejana z žitaricami in drugimi pridelki, ter poškodovale mnoge vasi in ceste. Izvršni svet bo o posledicah poplav še razpravljal, ko bo dobil natančnejše ocene o nastali škodi in seveda tudi že predlog za sanacijo nastalega položaja.

Delegacija brigade »AVNOJ 72« pred Kidričevim spomenikom. Posnetek s proslave dneva vstaje slovenskega naroda. Foto: Garbajs

● Septembra se bodo pričela sovjetsko-japonska pogajanja za podpis mirovne pogodbe. Preliminarni sporazum sta parafirala sovjetski veleposlanik Trojanovski in novi japonski minister Ohira.

● Ameriški senat je s 75 proti 7 glasovom sprejel Kennedyjev amandma, po katerem bodo iz sklada pomoči za tujino namenili za begunce in civilne žrtve vojne v Južnem Vietnamu 70 milijonov dolarjev. Senat je sprejel tudi drugi amandma senatorja Kennedyja, ki od predsednika Nixona zahteva, naj bi v sodelovanju z drugimi državami takoj izdelali potrebne načrte za obnovo celotne Indokine. Po načrtu bi se takoj po ustavitvi sovražnosti začela obnova Južnega in Severnega Vietnama, Kambodže in Laosa.

● Predsednik zveznega izvršnega sveta Džemal Bijedić je z aktiviranjem prve mine odprl graditev hidrosistema Ibar-Lepenac na Kosovu. Na tem območju je namreč okoli 46 odstotkov vseh jugoslovanskih rezerv lignita, okoli 68 odstotkov rezerv svinca in cinka, okoli 25 odstotkov rezerv magnezita in kaolina, zagotovljene pa so tudi precejšnje zaloge niklja, boksita in drugih pomembnih rud. Večji del gospodarskega potenciala SAP Kosova, pa tudi novih kapacitet, ki jih bodo zgradili v prihodnosti, snuje svoj tehnološki proces na porabi precejšnjih količin vode, ki pa jo je mogoče zagotoviti le z izgradnjo hidrosistema Ibar-Lepenac. S to vodo bo mogoče namakati 30.000 hektarov zemljišča in ga tako spremeniti v plodno polje.

Ognjemet za egiptovski jubilej

Nekako na večer pred velikim egiptovskim jubilejem, ali točneje pet dni pred dvajseto obletnico julijske revolucije, v kateri so general Nagib, polkovnik Naser in »svobodni oficirji« strmoljavili kralja Faruka in sklenili popeljati deželo ob Nilu v sodobne svetovne tokove, si je predsednik Sadat privoščil ognjemet, ki je čez daljši čas znova razsvetlil bližnjevzhodno prizorišče in nanj pritegnil pozornost vse svetovne javnosti.

Najbrž je bil to tudi eden izmed njegovih namenov: predramiti očitno precej uspavano svetovno javnost, ki se je naveličala brezizhodnosti bližnjevzhodne slepe ulice, v kateri nobena izmed sprtih strani noče niti za ped odstopiti od svojih stališč, in jo pritegniti k iskani najustrežnejšemu izhodu.

Pred 150-članskim centralnim komitejem arabske socialistične unije, edine politične organizacije v Egiptu, je Sadat pozval Sovjetsko zvezo, naj nemudoma umakne svoje vojaške strokovnjake in svetovalce, ki so bili dodeljeni egiptovski vojski z namenom, da jo izurijo v ravnanju z dobavljenim naj-sodobnejšim sovjetskim orožjem.

Natančno število teh vojaških strokovnjakov ni znano, a najpogostejše navajajo ameriške vire, ki trde, da jih je po posameznih egiptovskih enotah — od bataljonov, brigad do divizij in višjih enot — kakih 15.000, poleg njih pa da je še kakih 3.000 civilnih strokovnjakov. Vsi ti strokovnjaki so imeli v egiptovski vojski nemajhen vpliv, saj so celo usmerjevali šolanje in razporejanje egiptovskih oficirjev in sodelovali pri izdelavi vojaških načrtov. Imeli so tudi v popolnem nadzorstvu določena letalska oporišča ter izstrelišča naj-sodobnejših sovjetskih raket, kot so Sam-2 in Sam-3 (ob Sueškem prekopu, okoli Kaira in okoli Asuanskega jezua, ki je bil zgrajen s sovjetsko finančno pomočjo in ki bi, če bi ga Izraelci bombardirali, pomenil za dolino Nila pravo katastrofo). Če bi vsi ti strokovnjaki odšli — vendar zadnji čas poročajo, da jih bo še vedno precej ostalo, zlasti še inštruktorji po vojaških šolah — bi egiptovska vojska potrebovala veliko časa, da bi zmogla s svojimi strokovnjaki zapolniti vrzel in biti dovolj pripravljena za morebitno vojno z Izraelom.

Toda v takšen dokončen prelom s Sovjetsko zvezo Sadat le ni mogel iti. Zato je že v svojem prvem govoru, prejšnji torek, poudarjal, da s tem njegovim sklepom nikakor ni prizadeto egiptovsko prijateljstvo s Sovjetsko zvezo (ki se kaže tudi na drugih področjih, predvsem gospodarskem, saj ambiciozni desetletni razvoj Egipta temelji predvsem na sovjetski finančni pomoči) in da še naprej velja lani maja

Nadaljevanje s 1. strani

Vseh teh smotrov bi ne bilo mogoče doseči, če bi ne bili v stiku z revolucionarnimi tradicijami, revolucija pa bo tudi mogla uresničiti svoja hotenja le, če bo tudi dandanes odkrivala nove poti ter nove izpolnitve. To so naše izkušnje popolnoma potrdile. V ZM smo samo pri izpolnjevanju perečih nalog dosegli takšno raven, da bi brez novih spodbud — ki smo jih našli prav v revolucionarnih tradicijah — ne mogli napredovati.

Na skupni seji predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in predsedstva republiške konference ZMS na začetku tega leta smo ugotovili, da ni mogoče naštetih vseh zborovanj, sestankov, pohodov, prireditev in podobnih manifestacij, ki so jih priredili skupno borci, pripadniki JLA in mladina.

Posebno poogotovitev seznanjanja naše mladine z revolucionarnimi dogodki smo dosegli prav pred letošnjim proslavo dneva borca. V vseh občinah naše republike smo ustanovili odrede borcev, pripadnikov JLA, ZRVS in mladine z imeni partizanskih enot, ki imajo v posameznih občinah domicil. Ti odredi so bili dober teden dni na pohodih po bojnih poteh partizanskih enot. Noben pohod ni bil krajši kot 30 km in noben odred ni štel manj kot 70 članov, tako da je v 60 odredih skupaj več kot 20.000, večinoma mladine, prehodilo nad 4000 km. Pri tej veličastni manifestaciji revolucionarnih izkušenj in mladostnih sil ni bilo mogoče ugotoviti, kdo je imel večino med udeleženci, ki jih je bilo nad 70.000 — borcev ali mladine. Prav to pa je pravi izraz tega, da slovenska mladina stopa dosledno po stopinjah svojih očetov na revolucionarni poti. (Članek je bil objavljen v »4. juliu«.)

podpisani 15-letni sporazum o prijateljstvu in sodelovanju. Ta del Sadatovega govora je potem vseboval tudi uradni sovjetski odgovor na Sadatov sklep: v njem niso omenjena nikakršna navzkrižja v odnosih med Kairo in Moskvo in razlaga, da sta se vladi obeh dežel sporazumno odločili za odpoklic strokovnjakov.

Vendar pa je Sadat že v svojem prvem govoru, še bolj pa v svojem drugem, ta ponedeljek (dan po velikih vojaških manevrih, s katerimi so slovesno proslavili obletnico revolucije 23. julija 1952), podrobneje obrazložil ozadje svoje odločitve in pri tem poudaril, da so navzkrižja v odnosih med Egiptom in SZ kljub vsemu bila. Prvi razlog je bil sovjetsko zavlačevanje s pošiljko ofenzivnega orožja, ki ga je Sadat zahteval: ker orožja ni bilo, strokovnjaki niso imeli več kaj delati v Egiptu. Drugi razlog je bilo sovjetsko stališče do rešitve bližnjevzhodnega spora: SZ se je, zaradi svojih globalnih interesov dogovarjanja in popuščanja napetosti z drugo veliko silo, ZDA, zoperstavljala uporabi sile na Bližnjem vzhodu, ker bi to lahko privedlo do neposrednega spopada dveh velikih sil, zato je dajala prednost iskanju miroljubne rešitve (ki pa je, ker ni imela nobenega vpliva na nasprotno, izraelsko stran, tudi ni mogla uresničiti).

Razlogov je kajpada še več in ker je bližnjevzhodno politično prizorišče podobno orientalskemu bazarju, v katerem se le malokdo znajde, je težko izluščiti med njimi najbolj pravega. Eni poudarjajo, da je že dalj časa prihajalo do odkritih nasprotovanj med egiptovskimi oficirji in sovjetskimi strokovnjaki. Drugi pravijo, da je bil sovjetski vpliv že preveč močan, saj so v zadnjem času vplivali na odpušitev dveh visokih funkcionarjev zunanjega ministrstva, samo zato, ker sta javno kritizirala sovjetsko stališče do bližnjevzhodnega spora (s podobnimi besedami, kot zdaj Sadat). Po mnenju tretjih je bil Sadat v to odločitev prisiljen predvsem iz notranjih razlogov.

Zaradi podaljševanega stanja »ne vojna ne mir« je namreč naraščalo v Egiptu notranje nezadovoljstvo, ki je privedlo do študentskih demonstracij letos januarja in februarja, do velikih delavskih stavk in metalurškem kombinatu Heluan južno od Kaira (ki ga tudi gradijo s sovjetsko pomočjo) in v kairskem predmestju Šubra el Kajmah, pa do dveh peticij prozahodno usmerjenih nekdanjih članov Naserjevega revolucionarnega sveta, Huseina, Bogdadija in Mohiedina. Nihče več ni verjel Sadatovim obljubam o »odločilnem letu«, o »bližajoči se bitki«, o »pripravljenosti, da žrtvuje tri milijone žrtev«, o tem, da bo »skril ozemlje Izraela, tako da bo pomnil« o tem, da »bo Egipt sam odločil o svoji usodi«.

Zdaj je s to svojo potezo vendarle pokazal svojo odločnost, da res vzame usodo Egipta v svoje roke in da se v iskanju takšne ali drugačne rešitve za bližnjevzhodni spor nasloni predvsem na lastne sile. Od tu zdajšnje egiptovsko poudarjanje privrženosti načelom neuvrščene politike, pa želja po dobrih odnosih z vsemi državami, tudi z ZDA (predvsem pa z Zahodno Evropo, od koder si Egipt zadnji čas obeta največ pomoči — računajoč na zahodnoevropski interes za arabsko nafto, saj je za svoje potrebe porabi kar 80 odstotkov).

Po drugi strani je Sadat preračunal svojo potezo tudi za dvig egiptovskega ugleda v arabskem svetu. Arabski svet je namreč zadnji čas vse manj priznava. Sadatu vlogo Naserjevega naslednika, oziroma prvega voditelja arabskih množic. To vlogo je že začel prevzemati miadli libijski predsednik Gadafi, ki si je pri tem obilo pomagal z ogromnim naftnim bogastvom v libijskih tleh, ki prinaša državi blagajni po dve milijardi dolarjev letnega dobička. Gadafi je vse bolj razglašal arabski nacionalizem popolno odvisnost od velikih sil, povzdigoval je arabsko dostojanstvo, ponos, ohranjanje islamskih vrednot.

Zdaj si je Sadat najbrž za nekaj časa spet utrdil ugled doma, pa tudi v arabskem svetu. Za koliko časa, pa je seveda vprašanje: če namreč ta njegova poteza ne bo pripomogla k takšni ali drugačni rešitvi bližnjevzhodnega spora, če v ta del sveta ne bo vnesla ničesar novega, potem je bila samo kratkoročna fatamorgana. In težko je verjeti, da bi Egipt, ob tolikšni navezanosti na SZ v zadnjih 16 letih, res lahko sam, takole čez noč, stopil na povsem novo pot. Zato bo nedvomno potrebno nekaj časa.

KOMENTATOR

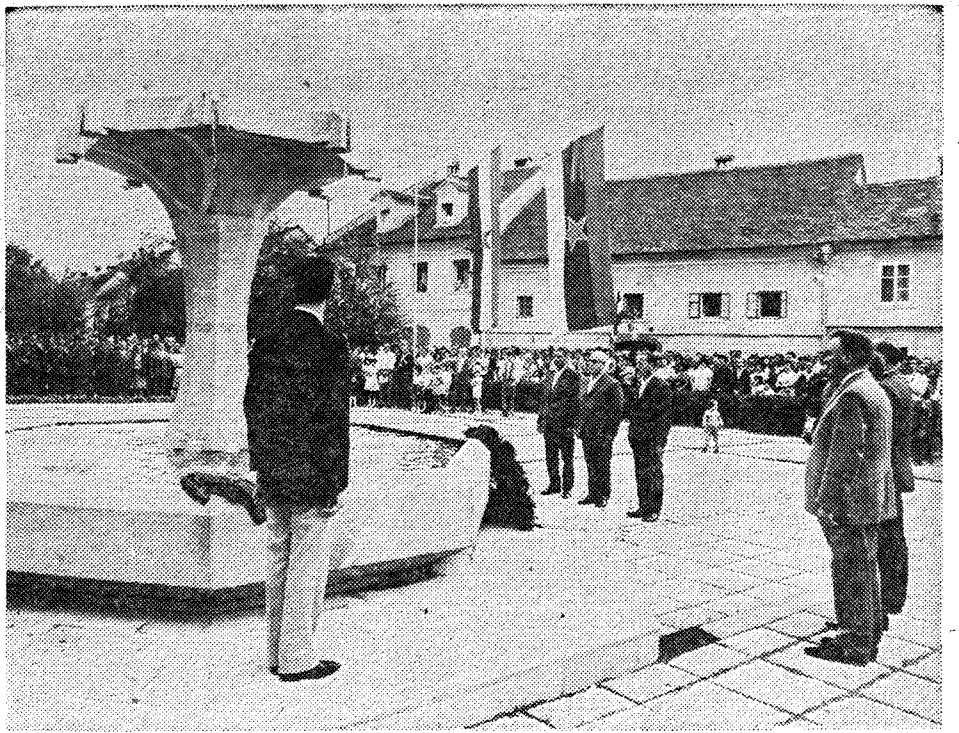
Proslava dneva vstaje v Brežicah

Kraji ob sotočju Save in Krke so znani po uporniškem izročilu še iz časov kmečkih puntov, predvsem iz časa velikega hrvatskoslovenskega kmečkega upora, ki ga je vodil Matija Gubec. Kmetje so se prav pri Brežicah bojevali s fevdalno vojsko. Lahko zapišemo, da tu uporni kmečki duh ni nikoli popolnoma zamrl. Z veliko močjo je buhnil iz temine v času revolucionarnega vrenja po prvi svetovni vojni, ki ga je sprožila oktobrska revolucija. Takrat so uporni kmetje in vojaki obračunali z orožniškimi posadkami v nekaterih krajih ob Savi in Krki, napadli pa so celo Kostanjevico ob Krki. Zasedbo in razkosanje Jugoslavije so prav ljudje v Spodnjem Posavju, na Bizeljskem in v Obsotelju najhuje občutili, saj so jih Nemci skoraj povsem pregnali iz rodne grude v Srbijo ali Šlezijo. Da pa ljudje iz teh krajev niso trpeli samo zaradi nacističnega preganjanja, ampak so se tudi zavestno upirali, pričajo Brežiška četa, ki je nastala med prvimi partizanskimi enotami na Slovenskem in je do konca popadala, pa tudi mnogi fantje in moške, ki so prebegnili na italijansko zasedbeno ozemlje ter se priključili Gorganskemu bataljonu in drugim enotam slovenske partizanske vojske. Zaradi tega ni slučaj, da so letošnji dan vstaje v Brežicah slavili nadvse slovesno, vsebinsko izvirno in samoustvarjalno.

meni veliko pridobitev za ta del Slovenije in za bližnjo Hrvatsko.

Proslava dneva vstaje v Brežicah je izzzvenela v počastitev 400-letnice kmečkih puntov in 80-letnice Josipa Broza-Tita. O tem priča tudi bronasta plošča na novem mostu, kjer piše: »Grajeno ob 80-letnici tovariša Tita in 400-letnici hrvatsko-slovenskega punta«. Na prireditvi so se zbrali predstavniki sosednjih hrvatskih občin, društev in posameznikov, to pa pomeni, da bratstvo in enotnost v tem predelu Slovenije ni prazna beseda, ampak povsod navzoče domovinsko čustvo.

Slovesnost ob otvoritvi mostu je bila dobro organizirana in vsebinsko bogata. Posebno je treba pohvaliti pevce združenih pevskih zborov iz Artič, Globokega, Brežic in Cerkelj ob Krki, ki so odlično zapeli zlasti Puntarsko Rada Simonitija in Himno kozjanskega odreda Radovana Gobca. Pravo navdušenje pa je požela folklorna skupina iz osnovne šole bratov Ribar v Brežicah, ki je izvedla venček gorenjskih ljudskih plesov. Nadalje moramo pohvaliti množičnost, saj so se ob novem mostu zbrale tako rekoč vse Brežice, pa tudi borci in mladiča z okoliških vasi. Ko je ob koncu prireditve predsednik gospodarske zbornice SR Slovenije in znani medvojni politični delavec Leopold Krese-Još odprl spominsko ploščo in prerezal otvoritveni trak v slovenskih na-

S proslave ob odkritju spominske fontane na Trgu talcev v Kamniku 22. julija 1972

Granitni cvet v Kamniku

Na Trgu talcev v Kamniku je pred kratkim zrasel cvet iz granita — v počastitev spomina žrtev, ki so jih nacisti 30. junija 1942, torej pred 30 leti, obesili prav na tem prostoru. Cvet iz granita — to je spominska fontana, ki so jo slovesno odkrili 22. julija dopoldne. S tem odkritjem je bila združena skupna proslava kamniške in domžalske občine ob njunem občinskem prazniku in ob 30-letnici partizanske vojske. Vstaja se je namreč začela 22. julija s sabotažnimi in diverzantskimi akcijami prav na območju teh dveh občin, ki imata zato skupen občinski praznik. Na partizanske akcije, ki jih je ljudstvo množično podpiralo, je okupator odgovarjal s surovimi represalijami. Ena izmed njih je bila javna usmritev osmih obtožencev z obešenjem (o tem je bil objavljen članek v 30. št. TV-15).

Predvsem je treba pohvaliti originalno idejo za ovekovečenje spomina na te žrtve: fontana z osmerokotnim podstavkom — kolikor je bilo obešenec — spominjajoča s svojo obliko in vertikalnim vodnim curkom na rožo, ki se razcveta in nikoli ne ovane. Odlična ponazoritev velike ideje, za katero je padlo nešteto slovenskih sinov in hčera, ideje, iz katere je zrasla naša svoboda in ki nas nenehno oplaja s svojim čistim virom! Fontana se arhitektonsko lepo ujema z okoljem in pomeni zanj učinkovito poživitev. Njeni kreatorji so arh. Bojan Šlegl, ing. Janez Laznik in akademski slikar Vladimir Lakovič.

Drugo, kar velja podčrtati, pa je bila lepo izvedena proslava ob odkritju spominske fontane na Trgu talcev. Na

trg, ki je že sam po sebi zelo primeren za zbor provincialnega obsega, je malo pred deseto uro prikorakala občinska partizanska enota, ki nadaljuje tradicije slavnega 1. kamniškega bataljona, pa enota civilne zaščite in gasilci. Naj omenimo strumnost teh enot, ki je bila povsem v skladu s svečanostjo v počastitev padlih žrtev. Slavnostno vzdušje je povzdignila tudi godba na pihala.

Zbrani množici je spregovoril predsednik kamniške občinske skupščine Vinko Gobec, ki je orisal uspehe v obdobju naše socialistične graditve in podal prerez našega sedanjega trenutka v družbenopolitičnem in gospodarskem smislu. Zelo lepo so izzvenele njegove besede o pripravljenosti na splošno ljudsko obrambo, ki so bile ob pogledu na postrojene enote zares prepričljive. V njegovem govoru je bilo čutiti tudi poudarek na pomenu revolucionarnih tradicij za naš nadaljnji razvoj in napredek.

Moški pevski zbor je nato zapel stari, v srce segajoči venček »Nebo žari« in nekaj partizanskih pesmi, ki jih je spremljal na harmoniko znani partizanski harmonikar Stane Modec-Kostja. Sledila je izročitev bojne zastave kamniškemu partizanskemu bataljonu, ki bo mnogim navzočim ostala v spominu kot nadvse svečan in ganljiv trenutek.

Na koncu naj zapišem, da je bila proslava ob odkritju spominske fontane v Kamniku ena izmed najlepših proslav ob letošnjem dnevu vstaje in da je granitni cvet na Trgu talcev kamniškemu mestu lahko v ponos.

F. Š.

Folklorna skupina iz osnovne šole bratov Ribar med izvajanjem »Šuštarke« na novem cestnem mostu v Brežicah. Kot vidimo, se je proslave udeležila velika množica, ki je zapolnila ves prostor od novega mostu do podvoza na avtomobilski cesti, kjer je bil razpet velik napis v počastitev dneva vstaje.

Proslava dneva vstaje v Brežicah je vsebovala tri prireditve: v soboto otvoritev novega cestnega mostu čez Savo, v nedeljo popoldne so v Kapelah priredili revijo pihalnih godb, v ponedeljek zvečer pa je v brežiškem prosvetnem domu nastopila folklorna skupina Lužičkih Srbov. Težišče slavlja je bilo prvega dne, ko so otvorili novi, 360 metrov dolgi cestni most čez Savo, ki po-

rodnih barvah, se je čez most zgrnila kolona motornih vozil, ki je pokazala, da so Brežice po vojni doživele velik gospodarski razvoj. Tako so se Brežice za veliki borbeni praznik slovenskega ljudstva predstavile z vsestransko spodbudnimi dosežki, to pa pomeni, da je povsod v teh krajih navzoča zavest o ljudski revoluciji kot temelju vsega današnjega in jutrišnjega procvita. S. F.

Predsednik gospodarske zbornice SR Slovenije Leopold Krese med prerezovanjem otvoritvenega traku, na desni (z očali) direktor cestnega sklada SR Slovenije inž. Alojz Blenkuš, v ozadju pa brežiški športniki z zastavami.

Mednarodno sodelovanje

Na prihodnji seji zveznega odbora ZZB NOV bodo razpravljali tudi o mednarodnem sodelovanju bivših borcev. Da je na tem področju tudi borčevska organizacija Jugoslavije dosegla kar lepe uspehe, nam potrjujejo tile podatki:

Zasedanje generalnega sveta Svetovne federacije bivših borcev (FMAC) je bilo 29. do 31. maja letos v Nici. Na njem je sodelovalo 54 predstavnikov organizacij borcev — članic FMAC, med njimi tudi predstavnik ZZB NOV.

Na tem zasedanju so najprej izvolili novega predsednika generalnega sveta FMAC, Francoza Luciena Begouina. Na to so res temeljito pretresli poročilo o enoletnem delu. Med to razpravo so izrekli tudi priznanje borčevskim organizacijam Jugoslavije, ZR Nemčije in Italije za organiziranje lanskega srečanja borcev v Rimu.

Po dolgi razpravi so sprejeli tri resolucije. V prvi so obsodili eskalacijo vojne, druga govori o udeležbi mladine v boju za mir in prepoved atomskih poizkusov, tretja pa vsebuje načela temeljnih pravic bivših borcev in vojnihi žrtev.

V stikih ZZB NOV z organizacijami borcev iz drugih dežel ne gre prezreti tehle medsebojnih obiskov:

Delegacija madžarskih partizanov je bila v dneh 24. do 28. aprila na obisku pri zveznem odboru ZZB NOV v Beogradu, kjer so se zastopniki obeh organizacij vzajemno informirali o notranjem političnem življenju borcev svojih dežel; pogovorili so se o dvostranskem sodelovanju ter obravnavali tudi mednarodno aktivnost obeh organizacij in perspektive sodelovanja borcev v Evropi.

Predstavniki madžarskih partizanov so

poleg Beograda obiskali še Novi Sad in Split.

Na povabilo nacionalnega sveta Združenja bivših borcev Alžira je v začetku junija tričlanska delegacija ZZB NOV obiskala Alžirijo. S predstavniki organizacije gostiteljev so se pogovorili o konkretnih oblikah sodelovanja obeh organizacij. Obiskali so Alžir, Bedjaju, Konstantin, Tingad, Skikdu in Annabu. Na svojem potovanju po Alžiriji so se pogovarjali tudi z vodstvi organizacij borcev v vilajjih, okrajih in občinah. Pri tem so spoznali veliko aktivnost nekdanjih borcev v razvoju Alžirije.

Kot gost zveznega odbora ZZB NOV se je od 5. do 10. julija mudila v Jugoslaviji delegacija Zveze demokratičnih organizacij udeležencev odporiškega gibanja in preganjanjih po fašizmu iz ZR Nemčije. V pogovorih s predstavniki zveznega odbora o medsebojnem sodelovanju so se dotaknili tudi vprašanja politične podpore in razumevanja njihovih članov za zahteve SFRJ po odškodnini.

V času svojega bivanja v Jugoslaviji je delegacija obiskala Beograd, Titograd, Jasenovac in Dubrovnik.

Tričlanska delegacija ZZB NOV Jugoslavije je v dneh od 22. do 29. junija bila v ZR Nemčiji. Kot gost Državne zveze vojnihi in civilnih poškodovancev, socialnih rentnikov in družin umrlih se je delegacija zanimala predvsem za moderne pripomočke za invalide in si ogledala tudi ortopedske tovarne. Člani delegacije so obiskali Bonn, Duderstadt, Kiel, Hamburg in Düsseldorf.

Vse navedeno govori o izredni aktivnosti ZZB NOV Jugoslavije na področju mednarodnega sodelovanja bivših borcev in predstavlja tudi obširno gradivo za razpravo na prihodnji seji predsedstva.

V. M.

ORMOŽ

PRIPRAVE NA POSTAVITEV SPOMENIKA PADLIM

V Ormožu je bil pred kratkim sestanek članov odbora za postavitev spomenika padlim v NOB in predstavnikov občinske skupščine, družbeno-političnih ter delovnih organizacij občine. Sestanka se je udeležil tudi dipl. ing. arh. Dušan Moškon, profesor na fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo v Ljubljani.

Na sestanku so razpravljali o postavitvi spomenika padlim v NOB v Ormožu. Hkrati so se seznanili s prispelimi osnutki spomenika, ki ga nameravajo odkriti naslednje leto, ko bo mesto Ormož slavilo 700-letnico obstoja. Po zanimivi razpravi so se zbrani soglasno odločili za osnutek spomenika, ki ga je izdelal kipar Janez Lenassi s tem, da ta pri izdelavi spomenika upošteva nekaj manjših pripomb.

Spomenik padlim v NOB v Ormožu bo vključen v parkovni del prostora ob novi avtobusni postaji. Ta prostor je v neposredni bližini ormoškega hotela ter nove stanovanjsko-poslovne zgradbe in bo eden najbolj frekventnih delov Ormoža. Spomenik bo izdelan iz bosanskega granita in bo predstavljal borca, ki smrtno zadet, z dvignjeno pestjo poziva na boj. Višina spomenika bo znašala 2,8 m, dolžina 2 m in širina 1 m.

S postavitvijo spomenika padlim v NOB in slavnostnim odkritjem, ki bo opravljena na pomlad leta 1973, bo končno izpolnjena dolgotrajna želja borcev in občanov občine Ormož.

Borci so namreč skoraj na vseh letnih konferencah ZB in drugih sestankih po osvoboditvi postavljali vprašanje spomenika padlim borcem NOB v Ormožu, tudi drugi občani so postavljali enaka vprašanja na raznih sestankih, vendar se do sedaj te želje zaradi pomanjkanja finančnih sredstev niso mogle biti uresničene.

BOSKO BORJAN

POSTOJNA

TEKMOVANJE PIŠTOLARJEV

Občinska strelska zveza Postojna je pod pokroviteljstvom občinske zveze borcev, izvedla že tretje leto zapored strelsko tekmovanje v počastitev dneva borca. Z MK pištolo »Drulov« in s hitrostrelna pištolo je tekmovalo 24 strelcev iz štirih mest — Nove Gorice, Cerknice, Pivke in Postojne. Doseženi so bili naslednji rezultati:

Pištola »Drulov« ekipno:

Tekmovali so štiri ekipe, zmagali so pištolarji iz Nove Gorice, ki so nastreljali 325 krogov od 450 možnih. Ekipa je nastopila v postavi Ravbar, Križman, Razdevšek. Lanski zmagovalci, ekipa Centra iz Postojne je bila z 292 krogi drugi, ekipa Bresta iz Cerknice tretja, 289 krogov, Pivka — SD Tone Tomšič pa četrta z 133 krogi.

V konkurenci 24 posameznikov, ki so se potegovali za lepe pokale pokrovitelja, sta osvojila obe prvi mesti strelca iz Nove Gorice Jože Ravbar in Marjan ing. Križman, oba sta nastreljala 116 krogov od 150 možnih, toda Ravbar je imel več devetic. Na tretje mesto se je presenetljivo uvrstil Ivan Benko (Cerknica) 112 krogov, četrti Kovačević (Center) je nastreljal 105 krogov, Zadnik (SD Gozdar) 99, J. Kebe (Cerknica) 98, Dobrila (Center) 96, Razdevšek (Nova Gorica) 93, A. Kebe (Cerknica) 92, Jovo Božič (center) 91 krogov itd.

HRUŠICA

NA DANAŠNJI DAN PRED 30 LETI

Danes, 27. julija, praznujejo na Hrušici pri Jesenicah svoj krajevni praznik, ob katerem se spominjajo na žalosten dogodek, ko so Nemci na ta dan leta 1942. ustrelili 46 talcev na Belem polju.

Pred tem dogodkom je bila v bližini tega mesta partizanska akcija, pri kateri sta padla dva višja nemška oficirja, en arhitekt in vojak.

Nemci so se čutili nemočne in v svoji maščevalnosti niso znali najti drugega izhoda, kot da so se maščevali nad 46 nedolžnimi žrtvami.

To so bili: Ernest Ambrožič, Franc Ambrožič I, Franc Ambrožič II, Ivan Ambrožič, Alojzij Burnik, Lado Črnologar, Mirko Dolžan, Gabrijel Gorejanc, Edi Hojak, Jaka Jamšek, Boško Jerman, Anton Ješe, Maks Kačman, Jože Klemenc, Valentin Kiemenc,

Matija Kobentar, Avgust Krivec, Lambert Krivec, Dominik Krmelj, Rudolf Likovič, Alojz Lipovšek, Franc Lipovšek, Alojz Majcen, Viktor Mejtich, Egidij Marincič, Ludvik Markizeti, Valentin Martinčič, Alojzij Materle, Milan Medvešek, Franc Mrviza, Jože Mur, Alojzij Petač, Joža Pajer, Franc Pograjšek, Franc Polka, Franc Potočnik, Joža Potočnik, Janko Preželj, Valentin Puc, Mirko Purkat, Staniko Razinger, Lovro Tepina, Valentin Tepina, Drago Turk in Jože Vidic.

Na spomeniku na Belem polju so bile zapisane tele besede: 27. VII. 1942 so tukaj gestapovske puške pokosile 46 talcev. Omahnili so v smrt, a so se dvignili v življenje. Kajti kdor pade v boju za domovino in za svobodo človeka, nikdar ne umre!

Spomenik bodo polepšali in na obeh straneh naredili še dva reliefa, od katerih bo eden predstavljal talce, drugi pa izseljence.

Predvidoma ga bodo polepšali do septembra, ko bo tu večja spominska slovesnost.

Danes, 27. 7., pa se bodo Hruščani spomnili talcev z žalno komemoracijo, ki jo bodo pripravili na grobovih talcev v Begunjah, po povratku domov pa bodo pripravili sprejem za svoje padlih partizanov, talcev in umrlih v taboriščih.

BRANKO BLENKUS

TRŽIČ

PRIPRAVLJALNA DELA ZA SPOMENIŠKO UREDITEV TABORIŠČA POD LJUBELJEM

V prvi polovici julija so se pričela pripravljala dela za spomeniško ureditev nekdanjega taborišča na Ljubelju. Zdej izvajajo čiščenje področja taborišča, nato bodo sledila geodetska dela. Hkrati so v teku tudi kamnoseška dela v ljubljanski kamnoseški delavnici.

Po predvidenih načrtih bo taborišče delno urejeno do 10. septembra. Na ta dan bo na Ljubelju srečanje preživelih internirancev Slovenije. Pričakujejo okoli 3000 nekdanjih internirancev.

Za dokončno izvedbo simbolične obnovitve taborišča bo treba opraviti vrsto del, ki so povezana predvsem z njegovo neposredno okolico. Treba bo sanirati hudourniško strugo, predvsem na območju, ki erozijsko ogroža del nekdanjega taborišča. Na področju taborišča je sedaj tudi senik Zavoda za gojitev divjadi Kozoroga iz Kamnika, ki ga bodo premestili na vazože taboriščne prostora. Urediti bo treba tudi dohod do taborišča.

J. P.

LITIJA

POHOD ČLANOV ZRVS

Občinski odbor Zveze rezervnih vojaških starešin v Litiji izpolnjuje obsežen program za leto. Med drugimi programskimi nalogami je bil tudi orientacijski pohod s taktičnimi nalogami in s streljanjem z malokalibrsko puško.

Pohoda so se udeležili člani štirih organizacij (Litija, Smartno, Gabrovka in Kresnice). Razvrščeni so bili v 18 ekip (patrulj). Pohod so nastopili v zgodnjih jutranjih urah s treh izhodiščnih položajev. Med 10 km dolgo potjo so uspešno opravili naloge. Vse ekipe so ob določenem času prispele na cilj. — Pohod ni imel tekmovalnega namena, marveč, da bi si člani obnovili znanje ter se preskusili, kako obvladajo topografijo in se znajo orientirati, seveda pa tudi, da bi se telesno okrepili ter si pridobili kondicijo, kakor je to potrebno v partizanskih enotah. Starešine so z vso resnostjo izpolnili zastavljene naloge. Želijo si kar največ podobnega strokovnega usposabljanja.

LOJZE KOTAR

JESENICE

REZERVNI STAREŠINE: TEORIJA DOBRO, STRELJANJE SLABO

Kot v vrsti drugih občin je bil tudi v Jesenici, junija osrednji občinski taktično-orientacijski pohod, ki so ga pripravili 4. junija v Mojstrani. Udeležilo se ga je 7 ekip z Javornika, iz Kranjske gore, Mojstrane in Žirovnice ter Jesenic, ki so dale kar 3 ekipe. Izvedbo pohoda je prevzelo krajevno združenje ZRVS Mojstrana. Startali so pred hotelom Triglav, tekmovalna proga pa je tekla mimo žičnice do ceste v Radovno, nato po cesti mimo vodovodnega rezervoarja (1. kontrolna točka) do odcepa poti v Kot (2. kontrolna točka) in potem spet nazaj proti Mojstrani do travnika Mlačice, kjer je bil cilj in 3. kontrolna točka.

Med pohodom so starešine reševali naloge iz topografije in taktike ter streljali s polavtomatsko puško na prsne figure iz ležečega položaja in na razdaljo 100 m. Izkazalo se je, da je telesna kondicija rezervnega starešinskega kadra dobra, da je njihovo teoretično znanje zadovoljivo, da pa nikakor niso zadovoljivi rezultati streljanja,

Zveza prijateljev mladine Slovenije je letos že petnajstič organizirala slovenski pionirski tabor »SUTJESKA 1972«; po deset pionirjev in pionirk iz vseh republik je od drugega do triindvajsetega julija gostovalo v prostorih novo-meškega dijaškega doma, ki nosi ime Majda Silc. Na fotografiji: udeleženci »SUTJESKE 1972« na enem izmed izletov.

saj je bil uspeh v povprečju zelo slab. Zato je prav streljanje, pri katerem so ocenjevali posameznike, nekatere teoretično zelo dobro podkovane ekipe postavilo na slabša mesta. In še rezultati: prvo in drugo mesto si delita ekipi Mojstrane in Javornika s po 62 točkami, tretja je bila Kranjska gora, sledijo pa ekipe Jesenice III., Jesenice I., Jesenice II. in Žirovnica. Izmed najboljših posameznikov bodo zdej izbrali petčlansko ekipo, ki bo jeseniško občinsko organizacijo ZRVS zastopala na republiškem prvenstvu v orientacijsko-taktičnem pohodu.

KOVOR PRI TRŽIČU SPOMINSKI ALBUM

Na svečani komemoraciji, ki je bila 16. julija v Kovorju ob 30. letnici postrelitve prvih talcev na tem področju, so člani krajevne organizacije ZB izdelali album spominov. Na tridesetih listih je v albumu v besedi in sliki prikazan celoten prerez vojnih dogodkov od 10. aprila, ko so v vas prišli Nemci, pa do 11. maja 1945 leta, ko je bila vas osvobodjena. Gradivo za spominski album sta zbrala in uredila Marija Lampičeva in Janez Tratnik iz Kovorja.

JP

JOŽE JELOVCAN

imeli smo ljudi

Frančiška Volk

Pokopali smo jo 30. junija v Renčah pri Novi Gorici. — Rodila se je pred 84 leti v delavsko-kmečki družini. Hudo je trpela že med prvo svetovno vojno, ko je izgubila moža in je morala sama skrbeti za nedoročeno otroke. — Med narodno-osvobodilnim gibanjem je po vseh svojih močeh sodelovala že od leta 1941. Njen dom je gostoljubno sprejemal aktivistke in borce, pa tudi ranjence in bolne tovariše. Vsi trije njeni sinovi so bili udeleženci NOV, bili pa so že pred vojno komunisti. — Frančiška je bila zgled skromne, delavne in prave, zavedne slovenske matere, ki je materinsko skrbela za številne borce in partizanke ter goreče ljubila svojo primorsko domovino.

Jože Podobnik

Jožeta Podobnika iz Potoka pri Stični, upokojenega oficirja JLA, smo pred kratkim v Poreču položili v prezgodnji grob. Svojo mladost je Jože Podobnik preživel v mlinu. Po končani šoli je bil zaposlen kot mlinar doma pri očetu. Kot vsa Podobnikova družina, se je tudi Jože že leta 1941 takoj po okupaciji vključil v narodno osvobodilno gibanje. Najprej je bil aktivist, zatem pa borec in oficir v partizanskih enotah NOV. Skoraj ni partizana iz leta 1942, ki ne bi poznal Plankarjeve hiše v Potoku, saj je ta družina in z njo pokojni Jože, nahranila ne samo posamezne borce, kurirje in obveščevalce, ampak celo tudi čete in večje partizanske enote.

Ze pred kapitulacijo Italije je pokojnik prostovoljno vstopil v NOV, kjer so ga najprej vključili v enote VOS, pozneje pa v KNOJ. Za svoje zasluge v bojih je prejel zaslužena odlikovanja, bil je večkrat pohvaljen, sprejet v KPS in nazadnje povišan v čin kapetana.

Ivan Šegatin

Bil je lep spomladanski dan, ko se je združenje ZB NOV Tušinj za vedno poslovilo od svojega člana Ivana Šegatina, roj. 1912 v Mengeški Loki.

Njegova mladost je bila težka. Vseposod je iskal delo in šele v Ljubljani ga je našel pri zidarjih. Pozneje se je izučil za mesarja.

Ko je okupator zasedel našo domovino, se je kmalu vključil v narodno osvobodilno gibanje. Fašisti so zasledili njegovo delo in ga zaprli. V Dachau in Mauthausnu je preživel hude muke in zahrbtna bolezen je načela njegovo zdravje. Ko je prišel iz taborišča, si je ustvaril družino in obnovil požgano gospodarsko poslopje. Sredi dela ga je strla bolezen.

Velika udeležba prijateljev in znancev ob poslednji poti nam je pričala, da je bil zelo priljubljen tovariš.

Tajnik tovariš Drovnik se je v imenu organizacije ZB NOV poslovil od njega in zahvalil za njegovo aktivno sodelovanje, borcevski prapori pa so se sklonili v poslednji pozdrav, želeč mu prijeten počitek v svobodni domovini.

Kristina Krivc

Umrla je na Jesenicah komaj mesec dni po smrti svojega moža. — Rodila se je leta 1903 na Jesenicah. Ze leta 1941 po okupaciji je začela z možem sodelovati v osvobodilnem gibanju. Borce je podpirala z živčnim in sanitetnimi potrebščinami, na terenu pa je kot aktivistka razpečevala literaturo OF. Skrbela je tudi za ranjence. Leta 1944 se je uvrstila med borce. Sprva je bila na Gorenjskem, nato pa na Primorskem v XXXI. diviziji. — Po osvoboditvi je bila med najdelavnejšimi družbenopolitičnimi delavci. Bila je tudi zgledna mati. Ohranili jo bomo trajno v lepem spominu!

KDAJ DELAVCU
PRENEHA DELO?

Vprašanje se zdi odveč, saj delavec niti ne sme prenehati dela takoj, ko mu izročijo odpoved, ampak šele po poteku odpovednega roka. Če samovoljno prej zapusti svoje delovno mesto, ga sme kolektiv, ki ga je sklenil odpustiti, celo disciplinsko in sodno preganjati.

Pravno pa ta zadeva le ni čisto jasna. Temeljni zakon o delovnih razmerjih s svojim 102. noveliranim členom zelo ščiti starejše delavce. Tako pravi poenostavljeno:

Delavcu ne more prenehati delo, če ima najmanj 30 (delavke 25) za pokojnino v števnih let, razen če ob odpravi delovnega mesta, trajnejšem zmanjšanju dela oziroma poslovanja ali po ugotovitvi, da njegova delovna sposobnost ne zadovoljuje zahtev delovnega mesta, na katerem dela, odkloni razporeditev na drugo delovno mesto pri isti ali drugi delovni organizaciji, ki ustreza njegovim strokovnim in delovnim sposobnostim.

Na republiknem sekretariatu za delo in na inštitutu za delovna razmerja pri ljubljanski univerzi tolmačijo to zakonsko določilo tako, da ima delavec pravico do zaščite tudi v primeru, če ima šele ob dejanskem prenehanju dela 30 oz. 25 za pokojnino v števnih let.

V delovnih sporih pa vsaj ljubljansko občinsko in okrajno sodišče drugače uporablja omenjeno določilo.

Neki borki, ki jo je okupator iz političnih razlogov suspendiral že 1942. leta kot učiteljico, so v delovni organizaciji, v kateri je bila najstarejša delavka, pa tudi med tistimi, ki so bili najdalj tam, kljub njenim javno prizanim in nagrajenim zaslugam odpovedali delovno razmerje, ko formalno še ni imela potrjenega in priznanega 25-letnega delovnega staža. Manjkalo ji je samo nekaj mesecev. Za pokojnino v števnih let pa je imela celo trideset, le boričevskih pravic dosti se ni uveljavila.

Prosveštnim delavcem, ki jih je okupator iz političnih razlogov suspendiral, se namreč v pokojninsko dobo avtomatično prizna ves čas od suspenz do konca vojne, četudi niso aktivno sodelovali v narodnoosvobodilnem gibanju. Omenjena delavka je to pravico uveljavila nekaj tednov po prejemu odpovedi, začela pa je uveljavljati za pokojnino še dvakratno v števnih letih sodelovanja v NOV, ter čas, ko je bila v zaprtih in v koncentracijskem taborišču. Skratka, ko ji je delo dejansko prenehalo, je imela že 27 let formalno priznanega pokojninskega staža, za pokojnino v števnih let pa precej več.

Ljubljanski sodniki na prvi in drugi stopnji so kljub temu tožnici odkrili pravico do zaščite po 102. členu TZDR, češ da je »stozadevno zakon-

ska določilo stopilo v veljavo šele 16. 5. 1969, torej po tem, ko je bil sklep o odpovedi od pristojnega sveta že sprejet, citirano določilo pa ni imelo retrogradne moči. Navedeni II. odstavek se namreč sklicuje na 1. odst. člena 102, zato je jasno, da je odločilen dan sklepa odpovedi, ne pa dan, ko je po izteku odpovednega roka delovno razmerje dejansko prenehalo.

Mimogrede: delavki so odpovedali delovno razmerje z motivacijo, da se bo po reorganizaciji poslovanja zmanjšal obseg dela v podjetju; dejansko so to izvedli šele eno leto po njeni odločitvi.

Vprašanje, ki smo ga načeli, bo vsekakor potrebno družbenopolitično in pravno razčistiti, da ne bodo različna tolmačenja omenjene zakonske novle zavajala starejših delavcev, med katerimi je tudi precej borec in vojni aktivistov.

Absurdno je, da ravno sodišča, kjer prihaja ta humana novela največkrat praktično v poštev, odrečejo starejšemu delavcu pravico do zaščite zato, ker je bila odpoved delovnega razmerja izdana devet dni pred sporno spremembo zakona. M. K.

NOSIMO ZNAMENJE
ŽALOSTI

Ker je umrla Marija Brolihova, ki je postala mati mnogih otrok — čeprav svojih ni imela.

Marija Brolihova se je rodila 10. 7. 1882 v Trzliču. Po končanem učiteljskem se je zaposlila v najbolj oddaljeni podružnici šentruperske šole, na Velikem Cirkniku. Prišla je iz Trzliča, industrijskega mesta na Gorenjskem, iz družine tovarniškega mojstra — čevljarja — zaradi tega tudi mnogo bolj razgledana — pomagat ljudem Velikega Cirknika do večje razgledanosti. Iz vsakega človeka, ki ga je učila, je skušala ustvariti celovito podobo človeške osebnosti. Ker je bila hči proletarskih staršev, napredna in nepodkupljiva, ji oblastiški pod Avstrijo, ki so krojili usodo slovenskega učiteljstva, niso bili prizanesljivi.

V predvojni Jugoslaviji je le dobila nekaj priznanj — kot pedagog. Vojna 1941. leta pa jo je spremenila v mater. Otroci njenih učencev so — potem ko so njihove starše izgnali in internirali — dobili pri njej ma-

leta 1927 v Lešah. Izučil se je za kovača. Decembra 1943 je odšel k partizanom. Sodeloval je v številnih bitkah in prejel tri vojaška odlikovanja. Po osvoboditvi je ostal aktivni oficir letalstva. Z veliko vnemo je učil ter vzgajal mlade fante. Izčrpan in bolan je bil invalidsko upokojen. Zdravil se je v ljubljanski klinični bolnišnici, a bolezní ni mogel premagati — umrl je, ko mu je bilo komaj 45 let. — Tov Bohinjc je bil izredno priljubljen med borci in sodelavci, kar se je pokazalo tudi na njegovi zadnji poti. Trzliška godba na pihala mu je igrala žalostinke, pred njegovim domom in pri odprtem grobu pa so mu zapeli v slovo pevci iz Koverja. — Ohranili ga bomo v lepem spominu!

Franjo Perovc

Dne 5. junija smo se za vedno poslovili od svojega člana na pokopališču v Podkrajju. — Rodil se je leta 1893 v Prevaljah. Ze mlad je postal rudar. Delal je v velenjskem premogovniku. Pozneje je bil uslužbenec na sodišču. Zelo delaven je bil v naprednih društvih, izvrsten telovadelec, nepogrešljiv tenorist v pevskih zborih, igralec, član dramske sekcije itd. Preskusil je kot vojak grozote prve svetovne vojne. Med okupacijo se je pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju in ga podpiral od vsega začetka. K njemu so zatekali prvi borci in ilegalci. — Po osvoboditvi je postal spet izredno delaven in požrtvovalen društveni delavec številnih društev. Pridobil si je veliko priljubljenost med ljudmi. Zato ga je na zadnji poti spremljala velika množica.

Mihael Audič

Pokopali smo ga 4. julija na pokopališču v Dolu pri Hrastniku. — Rodil se je leta 1903 v Spitaliču pri Slovenskih Konjicah. Ze v mladosti je moral po svetu za kruhom. Delal je najprej v hrastniški kemični tovarni, potem pa kar trideset let v premogovniku. — V narodnoosvobodilnem gibanju je sodeloval od leta 1943, maja 1944 pa je z drugimi tovariši rudarji odšel k partizanom. — Umrl je tragično. Bil je član ZB NOV Zidani most.

Zora Slugova

Pokopali smo jo prejšnji mesec v Ljubljani na viškem pokopališču. Bila je upokojena profesorica glasbe. — Zora se je rodila v delavski družini; oče je bil železniški strojevodja. Pregarjali so ga kot naprednjaka in socialista. Zora je pred vojno kot slušateljica na ljubljanski univerzi sodelovala v naprednem akademskem društvu »Triglava«. Vojna jo je zatekla kot profesorico v Kranju. Vrnila se je v Ljubljano in se pridružila osvobodilnemu gibanju. Decembra 1941 je bila pred fašističnim vojnim sodiščem obsojena na smrt skupina partizanov. Med njimi je bil tudi Zorin zaročenec Ignac Zagar. Zora si je prizadevala, da bi mu rešila življenje. Zaman je upala, da mu bodo kazni spremenili v dosmrtno ječo. Ustrelili so ga v Strahomeru pri Tomišlju v skupini šestih obsojencev, med katerimi je bil tudi Ljubo Serčer. Zora je nadalje pogumno sodelovala v gibanju. Zlasti je delovala kot terenska obveščevalka. Novembra 1942 so zaprli vso družino. Zoro so postavili pred fašistično sodišče. Niso je mogli zlomiti. Dokazov proti nji niso imeli, zato so jo izpustili, a kot »politično nezanesljivo« so odgnali v taborišče Gonars. Februarja 1943 se je vrnila iz taborišča, a že maja so jo spet zaprli. Tako se je nadaljevalo do konca vojne: zapori, zasliševanja, policijski nadzor. — Po osvoboditvi je počevala na viški gimnaziji. Vso ljubezen je posvetila vzgoji mladega rodu. Nekaj časa je vodila tudi rožnodolski pevski zbor. — Bila je iskrena, dobra tovarišica in takšna bo v spominu živela med nami.

Franc Bohinjc

Pokopali smo ga 1. julija na pokopališču v vasi Leše pri Trzliču. Bil je rezervni kapetan letalstva. — Rodil se je

terinsko zavetje. Bila je sicer članica OF v Ljubljani, je pa verjela, da je njena največja dolžnost ohraniti pri življenju nedoročene otroke družine Majcen in družine Frelih. Leta 1945 po osvoboditvi je kljub skrbi za te otroke imela srce še neizrabljeno in je s polnim žarom delala v vseh organizacijah terena Poljane.

Njeni varovanci so ji zadnje desetletje življenja skušali lepšati in ji vračati s svojo ljubeznijo njeno skrb.

Tovariš Tito ji je podelil medaljo za zasluge za narod. Zadnje leto njenega življenja pa ji je republiški odbor ZZB NOV podelil posebno spomenico.

Marija Brolih je umrla 7. 7. 1972 in smo 11. 7. 1972 njeno žaro s pepelom položili v grob v Sentrupertu, poleg njene matere. VIDA BREST

POBALINSTVO IN
DIVJAŠTVO — ZAKAJ?

Mladinsko prestopništvo narašča tudi pri nas in večkrat smo pričeli pobalinstev, ki ne zaostajajo za zahodnjaškimi. Imamo sicer zakone, a kaže, da je v njih precej lukenj. Imamo UJV, vemo pa, da so ljudje v tej službi slabo plačani in da jih ni dovolj. Imamo sodišča, toda tudi tam primanjkuje osebja. Imamo ustanove za predšolsko varstvo otrok, a jih je še mnogo premalo. Prav tam, pri otrocih, pa je treba začeti oblikovati prihodnjega človeka socialistične družbe. Tako marsikje zaostajamo, ker smo posvečali največ sil industrializaciji, ne pa dovolj razvoju prosvete in kulture.

Nič novega ni, da tudi naši miličniki niso več varni in da izgubljajo življenje v težavi in odgovorni službi. Ni jih veliko in hočemo, da bi povsod posegali vmes, npr. pri pogostnih napadih pobalinstva na ljudi na cestah, v gostiščih, parkih. Človek bi preprosto sklepal, da bi bilo za skupnost bolj koristno, če bi zaposlili več miličnikov, kakor pa da trpimo toliko škode zaradi tatvin, ubojev, plačujemo zdraviljenje žrtev itd. Zdi pa se, da število žrtev zadnje čase še narašča, kakor sklepamo iz časopisnih poročil (napadi na mirne občane v Nišu, Zagrebu — celo na miličnike — Karlovcu na Reki itd.). V Beogradu so pobalini razbijali šipe stavb otroških vrtcev, streljajo na otroke z zračnimi puškami (bilo je že več hujših nesreč). Marsikdo se tudi pri nas počuti ne čuti več varnega na cesti.

Dva primera iz Maribora: otroka sta se vračala iz šole po temni Dalmatinski ulici. Napadli so ju trije dolgolasi pobalini in ju začeli pretepati. Ko je eden izmed otrok padel, so ga celo brali v glavo. Začel je klicati na pomoč, nakar so se pobalini umaknili. Drug podoben dogodek se je zgodil ob koncu šolskega leta. Dijaka srednje šole so zvečer, ko se je vračal domov, tako pretepli, da se je zgrudil nezavesten. Kdo so bili ti pobalini? Čeprav bi jih žrtve poznale in ovadile, ali bi jim kdo sploh mogel do živlega?

Večkrat je bilo že ugotovljeno, da so prestopniki iz premožnih družin, sinovi uglednih staršev. Vprašujemo se, kaj so storili ti starši, ki imajo precej vpliva, zlasti se tisti, ki celo odločajo na pristojnih mestih in družbenopolitičnih organizacijah — da bi pri nas vsaj zajezili, če že ne popolnoma preprečili mladinsko prestopništvo. Ali so se vsaj pozanimali za položaj uslužbencev javne varnosti?

Kaj bi torej bilo treba storiti? To se menda pogosteje vprašujejo starši ogroženih otrok, ki se ne morejo braniti, in drugi ne-močni, zlasti starejši ljudje, ki se že celo bojijo stopiti iz stanovanja; sicer pa je bilo doslej nemalo razpravljanja o mladinskem prestopništvu. Uspehov ni bilo. Nasprotno!

Po mojem mnenju bi bilo treba predvsem zboljšati gmočni položaj organov javne varnosti in primerno zvečati število miličnikov. Prav tako je treba okrepiti osebe, ki jih sodišča. Seveda pa bi morali največjo skrb posvečati vzgoji mladine in izpopolnjevanju vzgojnih in varstvenih ustanov za varstvo otrok. To sicer ni nič novega, novo bi bilo to, če bi končno začeli tudi ukrepati, ne le govoriti o ukrepih. To pa bi lahko pričakovali, če ne bi bili tako mlačni prav tisti, ki bi lahko s svojim vplivom in ugledom storili največ.

VELIMIR PANIČ

KAKŠNI SO POGOJI
ZA UPKOJITEV?

K. E. VRHNIKA

Vprašanje: V dopisu pišete, da ste rojeni leta 1923, da ste borec NOV od 10. 10. 1942 in da imate vsega delovnega staža 16 let. Zanima vas, kakšni so pogoji za upokojitev, koliko delovnega staža morate imeti za upokojitev in kako je treba uveljavljati pravico do pokojnine.

Odgovor: Po vaših podatkih ste torej borec pred 9. 9. 1943, star 49 let, s šestnajstimi leti delovne dobe. (Ni jasno ali v ta leta vračunavate tudi dvojno štetje med NOB). Za sedaj še nimate pogojev za starostno upokojitev. Tudi za borec NOV se namreč zahteva, da imajo 35 let pokojninske dobe, ne glede na starost. Ali pa se lahko upokoje, ko dosežejo starost 55 let, in imajo vsaj 20 let pokojninske dobe. Pokojninska doba pa je vsa doba, ki pride v poštev za pokojnino, in obsega tako delovno dobo kot posebno dobo med vojno.

Za upokojitev morate napraviti posebno vlogo pri zavodu za socialno zavarovanje in izpolniti poseben obrazec. Prav tako dobite posebne obrazce, ki jih predložite v podjetju ali ustanovi, da vam za pet let nazaj potrdijo višino osebnih dohodkov. Svoji prošnji za pokojnino morate priložiti odločbe o priznanju pokojninske dobe in delovno knjižico. Vsa podrobnejša pojasnila pa sicer dobite na zavodu za socialno zavarovanje.

OSNOVA ZA DOLOČITEV
POKOJNINE BORCEV

M. L. CELJE

Vprašanje: V svojem kratkem pismu prsite za pojasnilo koliko znaša letos osnova za pokojnino borcev NOV pred 9. 9. 1943 in koliko znaša potem najvišja pokojnina zanje.

Odgovor: V letu 1972 znaša osnova za določitev pokojnine borcev NOV din 1625. Polna, 85 odst. pokojnina pa znaša torej za borec NOV 1381,25 din.

STANOVANJSKI ZAPLET

S. Š. POSTOJNA

Vprašanje: Dve leti stanujete pri svojem bratu, ki je zaposlen in ima svojo družino. Tudi vi imate majhnega otroka. Drugega stanovanja nimate. Brat je dobil novo stanovanje od podjetja, pri katerem je zaposlen. Zato vas zanima, ali lahko ostanete v dosedanjem stanovanju ali pa vas lahko vržejo ven. Lastnik hiše namreč pravi, da bo stanovanje po odhodu vašega brata potreboval zase. Vi pa nimate kam iti. Brat ima svojo družino in se bo šele s preselitvijo v novo stanovanje malce razširil, tako da mu ne morete biti več v nadlego, čeprav se z njim dobro razumete.

Odgovor: Če boste ostali v dosedanjem stanovanju z otrokom, vas utegne lastnik tožiti na izpraznitev, ker bo zatrjeval, da bi se morali tudi vi izseliti skupaj z bratom. Taki primeri so pogosti, in navedno lastniki s tako tožbo uspejo. Vse pa je odvisno od okoliščin vsakega poedinega primera. Važno je npr., kako veliko je dosedanje stanovanje in kako veliko je bratovo novo stanovanje. Če je to znatno večje, potem je razumljivo, da bi brat moral vzeti s seboj tudi vas. Morda je brat v prošnji za novo stanovanje pri svojem podjetju zatrjeval, da živite z otrokom pri njem tudi vi in da potrebuje večje stanovanje tudi za vas. Če pa je novo stanovanje npr. celo manjše ali enako in bi v njem bila prav tako stiska, bi lastnik hiše ne uspel s tožbo. Torej, pustite se tožiti, kajti le na ta način lahko kaj dosežete. Če pa se boste sami umaknili, potem seveda ni pomoči.

VSEM, KI NAM
POŠILJAJO
OSMRNICE

Vse, ki nam pošiljajo v objavo osmrtnice oziroma kratke življenjepise umrlih tovarišev, opozarjamo, da sami odgovarjajo za točnost podatkov v njih. Uredništvo »TV-15« teh podatkov ne more preverjati, ker bi to zahtevalo preveč časa in sredstev.

Hkrati naj vsi upoštevajo, da dolgih osmrtnic ne moremo objavljati, ker nam primanjkuje prostora. Pošiljajo naj nam torej kratke sestavke (če je sestavek predolg, smo ga primorani primerno krajšati). Uredništvo »TV-15«

Boj na Trebnjem vrhu

Pod večer 22. julija 1943 se je Šerčerjeva brigada odpravila v pospešenem pohodu iz Jugorja in Sel v Beli krajini proti zahodu in se proti jutru ustavila v Občicah. Čez dan smo videli, kako po vsej Poljanski dolini mrgolijo razne enote prvih dveh slovenskih partizanskih divizij. Nestrpnost, kje bosta novi diviziji prestali svoj ognjeni krst, je rasla. Naslednjo noč smo prekoračili Krko pri Soteski.

Naš 2. bataljon Šerčerjeve brigade je imel kaj slabe spomine na Suho krajino. Marca tega leta smo ob partizanski ofenzivi na Suho krajino dve noči in en dan brez pravega uspeha napadali belogardistično postojanko na Korinju. Postojanka je sicer padla, toda belogardistom se je drugo jutro posrečil izpad iz obkoljene postojanke, mi pa smo imeli kar osem mrtvih, med njimi dva komandirja, še več pa ranjenih. To nas je težko prizadelo in zakleli smo se, da se kaj takega ne sme ponoviti.

Ustavili smo se na Ajdovcu; tu smo zvedeli, da bo 15. divizija — torej Cankarjeva in Gubčeva brigada — napadla močno utrjeni Žužemberk, medtem ko so obe brigadi 14. divizije, Tomšičeva in Šerčerjeva, ter Vzhodno in Zahodno dolenski odred dobili nalogo, da zavarujemo širok krog od Dvora na Krki do Novega mesta, mimo Trebnjega, Dobrnice in Sela—Šumberka do reke Krke in po njej mimo Žužemberka nazaj do Dvora ter preprečijo morebitno sovražno pomoč obkoljenemu Žužemberku.

Naš 2. bataljon Šerčerjeve brigade je dobil kočljivo nalogo, da se ponoči čim bolj tajno premakne na Trebnji vrh, podolžno hribovje med Trebnjem in Dobrnico. Tu naj stalno manevriramo in brezpogojno preprečimo sovražniku poizkus, da bi se iz Trebnjega prebil čez Trebnji vrh do Dobrnice, katerega je blokiral naš 4. bataljon. Ako bi sovražnik v tem uspel, bi se združil z belogardisti iz Dobrnice nakar bi oboji skupaj skočili v hrbet 15. diviziji in rešili Žužemberk pred padcem.

V noči na 25. julij smo v zaščiti teme neopazno prišli na Vrh Trebnje, vasico nekaj sto metrov pod Trebnjim vrhom. Napad na Žužemberk se je medtem že začel; spotoma smo slišali topovsko grmenje in mitraljeze ter videli ognjene vzhube eksplozij. S patroljami smo se zavarovali na zahod proti vasi Grmada in do Rdečega kala, kjer smo našli stik z Vzhodno dolenskim odredom, na obronke pred samo Trebnje pa smo poslali zasedo, desetino z mitraljezom.

Le uro dve smo počivali in že se je svitalo. Vas se je zbudila, ljudje so nas prijazno sprejeli. Bila je nedelja, na Vrh Trebnju pa naj bi bilo ta dan letno žegnanje, bil je praznik vaškega patrona Sv. Jakoba. Usoda je hotela, da je postalo to žegnanje najbolj krvavo in

vroče v vaški zgodovini.

Spočetka je bilo vse še dokaj mirno. Zaseda pred Trebnjem je od časa do časa vznemirjala postojanko, padlo je nekaj rafalov in spet je bilo vse mirno.

Kmalu so se vrnili naši minirji, ki so ponoči pognali v zrak železniški most pri Kamnem potoku in tako prekinili progo proti Ljubljani.

Okrog devete ure dopoldne pa je prihitel iz zasede kurir in sporočil, da je pravkar pripeljal iz Novega Mesta v Trebnje poln vlak vojakov z tanki in topovi.

Italijani niso pričakovali našega sunka v Suho krajino, ker so prav ta čas pripravljali močno ofenzivo na Gorjance. Po vesteh o napadu na Žužemberk pa so v Novem mestu obrnili vojaško kompozicijo in jo poslali v Trebnje. Tako smo tudi vedeli, da se Tomšičevim minirjem ni posrečilo prekiniti tega dela proge, kot je bilo v načrtu.

Naš 2. bataljon je šel tokrat v boj prično okrnjen. Že pred časom smo posodili Glavnemu štabu vod 3. čete, ki je odšel po strelivo za mavzerice na Pokojišče in se še ni vrnil. Brez njega in bočnih patrolj smo imeli na razpolago le okrog 80 partizanov, brigadnemu štabu pa je bil v pomoč namestnik komandanta brigade Luka.

Vedeli smo, da okrepljena sovražna posadka v Trebnjem ne bo dolgo mirovala. Zasedli smo položaje desno od vasi vzdolž kolovoza proti vasi Repče; jarek kolovoza nam je nudil dobre zaklone prav v smeri proti Trebnjemu. Levo krilo je držala 2. četa, sredino preostali del 3. čete, levo krilo pa 1. četa. Nismo dolgo čakali. Okrog 11. ure je ves zadihnan pridiral kurir iz zasede ter javil, da gre proti nam močna sovražna kolona. Istočasno je sporočila tudi patrolja od Grmade, da je pod vasjo manjša sovražna kolona, 30 do 40 Italijanov.

Zaseda pred Trebnjem je užgala po sovražni predhodnici, seveda je bila prešibka in se je umaknila. Namestnik komandirja 2. čete Marko Bukovac, s katerim sva bila na skrajnem levem krilu tik od polju pred vasjo, je napravil nekaj korakov na plano in vzkliknil: »So že tu!«, pomeril in zadel prvega vojaka v sovražni predhodnici. Tako se je začelo.

Prvi sovražni nalet je bil silovit, naš odpor pa nič manj, napadalce smo pritiskali na tla dobrih sto metrov pod nami, toda nadaljevali so z zelo močnim ognjem nekaj desetih mitraljezov. Iskali so nas s težkimi minami, prve so padle prav v vas. Od eksplozije se je vnelo žito in seno v kozolcu. Požar se je naglo razširil, v nekaj minutah je zaplamenela vsa vas. Vročino poletnega dne je ogenj še povečal, po naših in sovražnih položajih so padeli goreči kosmi

Štab 2. bataljona Šerčerjeve brigade poleti 1943.

sena in škope gorečih slamnatih streh. Spet so nas napadli in spet smo jih odbili.

Medtem so vojaki privlekli tik za svojo linijo gorski top 75 mm. Z njim so streljali tik pred našo linijo, kjer so topovske granate eksplodirale, in do 30 metrov dolgi curki stoterih kroglic so kot pahljače grmeli čez nas. Nikoli ne prej ne pozneje nismo doživeli kanonade s šrapneli iz tako neposredne bližine. Vmes je vse pogostejše in čedalje bližje okrog nas padala mina za mino. Kadar so za hip utihnili top in minometi, so se Italijani pognali vnovič v naskok. In ko smo jih vrgli nazaj, so se ponovno oglašili minometi.

V dokaj varnem zaklonu kolovoza nam šrapneli niso mogli do živnega, toda mine so padale vse bolj med našo sicer redko, a čvrsto strelsko vrsto. Že smo imeli nekaj lažje ranjenih, med njimi je bil tudi komandir 2. čete Stane Kamnikar. Poveljstvo čete je prevzel Marko Bukovac.

Komandant bataljona Jože Mirtič je po posvetu z namestnikom komandanta brigade Lukom Vidmarjem, ukazal, naj se bataljon premakne pod sam vrh Trebnjega vrha. Sovražni minometalci so že ugotovili točen domet do kolovoza, kjer smo doslej vzdržali nad dve uri, in bilo je nevarno, da nas zdecimirajo z minami. Pod zaščito zapornega ognja 3. čete v sredini sta se obe krili četi med topovskimi in minskimi ognjem neopazno izvlekli na polkrog okrog samega vrha, za njima pa še 3. četa.

Sovražnik je znova napadel, tokrat v prazno. Njegove bombe so padale po praznem kolovozu, ko pa je spoznal ukano, se je zagnal v strmino za nami. Tu so se bojni pogoji spremenili. Pod nami je bila gosto obraščena strmina in v njej smo neposredno pred našo zadnjo linijo vnovič zadržali sovražni napad.

Top se ni več oglašil, bili smo tako na tesnem s sovražnikom, da bi italijanski šrapneli udarjali po lastnih vojakihi. Tudi mine niso bile več tako nevarne, padale so nekaj metrov za nami. Iz grmicevja pod nami so nas zasipale sovražne strojnice; dasi niso videli naših položajev, so strelci vedeli, kje smo. O novem umiku ni bilo govora, saj nismo imeli itj kam. Pod nami so bile goščave in sovražna postojanka v Dobrnici, toda mi smo morali brezpogojno ostati tu!

V tem kritičnem trenutku je zmagala partizanska iznajdljivost. Komandir 1. čete Vinko Simončič-Gašper se je odločil, zgrabil zbrojevko, vzel s seboj desetino svojih borcev, obšel sovražno levo krilo in nenadno napadel sovražnika v hrbet ter se zabil v smer sovražnega topa. To je bilo znamenje tudi za 2. četo. »Pripravite bombe!« je šlo povelje med borci. Zatem se je Marko napol dvignil in okrenil, prav tako vodnik Stanko Bavec. Njun glas: »Na juriš!« je pretrgala sovražna salva. Zgrudila sta se oba hkrati Marka je ustrelil v hrbet italijanski oficir s pištolo iz neposredne bližine — bombaš Muhič, ki je ležal v bližini, je izpustil pripravljeno bombo in ustrelil ficerja — Bavec pa je prekal sovražni rafal, morda tudi brzostrelka, prav tako iz bližine. Toda juriš se je začel. Gašperjeva strojnica in njegova desetina sta se zabijali dalje med sovražne vrste. Tedaj se je sovražnikov pogum zamajal. Naš bataljon je zmetal bombe v strmino pod seboj in po eksplozijah planil po grmovju navzdol na Italijane.

Naša zmaga je bila tako nenadna in nagla kot še nikoli dotlej. Bataljon je po petih urah hudega boja, na robu svojih moči in skoraj brez municije, podil sovražnika navzdol, tja do bunkerjev postojanke. Videli smo, kako so Italijani vlekli s seboj desetino mrtvih ali ranjenih in samotež v divjem diru odpeljali tudi top. Varoval jih je divji obrambni ogenj mitraljezov iz bunkerjev utrjenega Trebnjega.

Utrujeni borci so se vračali s pogona. Bili smo lačni, posebno pa nas

je dajala strašna žeja, saj smo se ves dan bojevali pod vročim poletnim soncem, ob ognjih v vasi in pod stalnim ognjem napadalcev. Kakšno presenečenje smo doživeli sedaj po koncu bitke! Prav na kolovozu, kjer smo bili pričeli boj, smo srečali skupino deklet iz bližnje vasi Repče. Prinesle so nam polne jerbaze in košare hrane. Še so žvižgale nad nami krogle iz Trebnjega, ko so dekleta položile svoje tovore pred nas in skromno dejale: »Tovariši, kosilo smo vam prinesle!« Tudi pri njih je bilo žegnanje, toda ko se je pričela bitka, so dobrote zložile v košare in čakale, da naženemo Italijane, in brž ko so se ti spustili v beg, so že odšle na pot!

To ni bila Suha krajina, to so bili vaščani hribovskih vasi nad Trebnjem! Vseokrog so bile bele postojanke — ti ljudje pa tebi nič meni nič pogoste partizane, čeprav še dogorevajo domovi njihovih sosedov na Vrh Trebnju! Bili smo presenečeni in srečni, sami nismo vedeli, ali zaradi zmage ali zaradi visoke zavesti teh hrabrih in dobrih ljudi.

Utrujeni borci so se odžejali z jabolčnikom in se krepčali. Že so bili spet veseli mladi fantje, šaljivi so se z dekleti kot stari znanci.

Stopil sem do požganega Vrh Trebnja. Ognji so dogorevali, med njimi pa je taval prazne oblečena mlajša žena, v rokah je imela namizni prt in veliko belo pogačo, edino, kar je rešila ob požaru. Stisnilo me je v grlu in nisem našel besede v tolažbo. Obrnil sem se in pridružen zaklel: »Prekleta vojna!«

Vodnika Stanka Bavca iz Iga vasi pri Ložu in borca 2. čete Alojza Murovca iz Idrije ob Bači smo pokopali prav vrh Trebnjega vrha. Hudo ranjenega Marka pa smo prenesli v Repče, kamor je bataljon zvečer odšel, da se spočije za nove boje jutrišnjega dne. Čez dan je odmev naše borbe preglasil bojni grom pri Žužemberku. Ko je pri nas potihnilo, smo spet slišali topove in strojnice daleč od Krke. Torej postojanka še ni osvojena.

V gostoljubnih Repčah je ležal težko ranjeni Marko. Zdravnika nismo imeli, bataljonski bolničar je nemočno vihal roke. Vedeli smo, da bi Marka rešila le operacija, toda kdo naj bi jo opravil!

Marku se je vso noč bledelo. Še vedno je bil v borbi na Vrh Trebnju. »Tovariši, na juriš! Glejte topove in minomete, naši so! Italijani bežijo, na juriš, tovariši! Za njimi, na juriš! Zaplenili bomo topove, na juriš!«

Ni se umiril vse do ranega jutra, ko so ga bolničarji odnesli na zbiralno bazo za ranjence na Ajdovcu. Poslovili smo se od njega, ko da gre od nas le za kratek čas. Trpel je, toda bil je pogumen. Podal sem mu roko v slovo, pogledal sem njegov porumeneli obraz in vedel, da ne bo preživel. Proti večeru so se nosači vrnili, umrl jim je na poti. Pokopali so ga na ajdovskem pokopališču.

Komandant bataljona Jože Mirtič je obstal kot otrdel. Bil je hraber vojak, njegovi jekleni živci so doslej popustili le dvakrat: marca meseca na Korinju, ko smo izgubili osem prekaljenih borcev, in danes. Prijel me je pod roko in mi gredoč dejal: »Vedno sem za vse fante v skrbeh, toda nikoli nisem niti pomislil, da bi padel Marko, ta pogumni borec in bombaš. Od lanske pomladi je bil v partizanih, vedno v prvih vrstah, prostovoljec za vsako akcijo in nikoli ni dobil niti praske. Že sem ga videl, kako čudovit komandir in komandant bo postal. vse življenje je imel pred seboj. Pa je padel, star komaj osemnajst let...«

Tam v kočevskih Čepljah sta ga zaman čakali ob koncu vojne mati in sestra...

Bataljon je ostal na mrtvi straži na območju Trebnjega vrha. Imeli smo spet še tri mrtve in kup ranjenih, toda Trebnji vrh je ostal naš do konca bojev za Žužemberk.

Ljubeljske razglednice

To ni razglednica iz današnjih dni, temveč iz leta 1945, ko je naša domovina po več kot štirih letih suženjstva zadihala v svobodi. Takrat — v začetku maja 1945 — je bilo osvobodeno tudi zloglasno koncentracijsko taborišče pod Ljubeljcem, podružnica Mauthausna. Na sliki vidimo prizor ob osvoboditvi na ljubeljski cesti, ko so se mnogi bivši interniranci, zvečine Francozi, pridružili naši narodnoosvobodilni vojski. Vendar bi radi vedeli kaj več o fotografiji: katerega dne v maju 1945 je nastala (7. maja?), kaj je bilo v baraki v ozadju, kdo so tovariši z zastavami v ospredju in katera enota gre za njimi, odkod so otroci, ki spremljajo kolono, kdo je fotografiral itd.

To nas zanima še posebno zato, ker bo 10. septembra letos odkritje spominsko urejenega bivšega taborišča pod Ljubeljcem, združeno z republiškim srečanjem bivših političnih internirancev. Takrat bo izšla tudi priložnostna brošurica, za katero potrebujemo čimveč podatkov. Pojasnila pošljite na uredništvo »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10.

Nagrade vstaje 1972

Prejšnji petek je bila v klubu poslancev SRS že tradicionalna slovesnost pred 22. julijem: podelitev nagrad vstaje za leto 1972.

Ob navzočnosti številnih uglednih družbeno-političnih in kulturnih delavcev je uvodne besede spregovoril predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Janko Rudolf, obrazložitev podeljenih nagrad pa je podal predsednik žirije Sergej Vošnjak. Med drugim je povedal, da so po temeljiti razpravi izmed osemindvajsetih umetniških del trinajstih predlagateljev odločili podeliti letošnje nagrade vstaje slovenskega naroda DR. MIROSLAVU STIPLOVŠKU za zgodovino »Šlandrova brigada«, VINKU TRINKAUSU za knjigo »Črna dolina«, slikarju IVANU SELJAKU-ČOPIČU, ERNI MUSER in VIDI ZAVRL za delo o ženskem koncentracijskem taborišču Ravensbrück ter PROF. CIRILU CVETKU za knjigo »Samospevi«.

Nagrajencem je čestital predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Janko Rudolf in jim v krajšem nagovoru zaželel, da bi bile tudi letošnje na-

ja. Avtor je analitično povezal vse delavnice in hkrati ob orisu dogodkov in procesov podal zrele in tehtne presoje.

Delo dr. Stiplovška je močno izpopolnilo podobo velikega boja slovenskega naroda za svoj obstoj in svobodno življenje in sodi med najboljše doslej objavljene vojaško zgodovinske dela na Slovenskem.

ERNA MUSER in VIDA ZAVRL sta pripravili knjigo o ženskem koncentracijskem taborišču Ravensbrück.

Knjiga pričevanj o Ravensbrücku je nesporno velik prispevek v zakladnico spominov na najtežje dni osvobodilnega boja slovenskega naroda. Pretresljivi zapisi o divjanju nacističnih zločincev med drugo svetovno vojno pričajo o trpljenju žena in otrok, ki jim nacisti v ničemer niso priznawali.

Poleg pričevanj internirank samih sta avtorici bralcu na zgovoren prepričljiv in razumljiv način predstavili nastanek in razvoj koncentracijskih taborišč, še posebej pa žensko taborišče Ravensbrück in njegove zloglasne podružnice. Tako so pričevanja bralcu v

Ciril Cvetko

Erna Muser

Ivan Seljak-Čopič

Dr. Miroslav Stiplovšek

Vinko Trinkaus

Vida Zavrl

grade vstaje spodbuda njim in tudi drugim ustvarjalcem za nadaljnje delo; v imenu dobitnikov tega pomembnega republiškega priznanja je spregovoril prof. Ciril Cvetko, čigar zahvalne besede objavljamo v celoti.

Iz obrazložitev žirije, ki so jo sestavljali SERGEJ VOŠNJAK, STANE REPAR, ZDRAVKO KLANJŠČEK, VLADIMIR LAKOVIČ, OLGA VIPOTNIK, ZVONE SINTIČ, BRANKO RUDOLF, VLADIMIR KAVČIČ, povzemamo:

Dr. MIROSLAV STIPLOVŠEK, docent filozofske fakultete ljubljanske univerze, je napisal knjigo o zgodovini »Šlandrove brigade«. To je oris zgodovine narodnoosvobodilne udarne brigade, ki je zrasla iz osvobodilnega gibanja na Štajerskem še pred kapitulacijo Italije. Stiplovškovo temeljito znanstve-

celoti predstavljena in pomenijo prispevek, kot pravi avtorici sami, sistematičnemu, primerjalnemu pretresu vsega doslej napisanega o taboriščnem življenju.

Knjiga je rezultat dolgoletnega dela avtoric, ki sta se potrudili, da zlasti mlademu bralcu posredujejo avtentična pričevanja številnih internirank, da ga ob branju čustveno vzburi in opozorita, da se kaj takega v prihodnosti ne sme več ponoviti. Kljub časovni oddaljenosti dogajanja, so spomini aktualni tudi danes, saj smo nenehno priče, da se podobna razvrednotenja človečnosti, podobni zločini še vedno dogajajo v posameznih predelih zemeljske oble.

VINKO TRINKAUS je napisal knjigo »Črna dolina«. To je izvirno pripovedno delo; z njim nam odkriva življenje revirjev, ki so vseskozi dajali svoj delavski-rudarski ton življenju slovenskega ljudstva. Pred nami zažive ljudje črne doline, ki so tako človeško topli in tako puntarski, trdi in nezlomljivi v boju za človeške pravice in za boljši kos kruha. Otroci, ki zrastejo v tej črni dolini so že od rojstva zaznamovani za delo v rudniku, le redkim se posreči uteči tej usodi in se izsolati, toda kaj kmalu tudi ti spoznajo svojo proletarsko usodo v buržoaznem družbenem redu stare Jugoslavije. Ujeti v čas tik pred zlomom stare jugoslovanske družbe se tako seznanimo z rastočo močjo delavskega gibanja, ki ga najbolj pogumno oblikujejo in vodijo komunisti. Občutimo pa tudi škodo social-demokratskih nazorov, potez in nihanj, ki se odražajo v ravnanju posameznih delavskih predstavnikov, ko le-ti nikdar ne dozorijo v resnično borbene ljudi, ampak čepijo nekje v kotu in gre boj delovnih množic mimo njih. Štrajk v rudniku zaživi pred našimi očmi z vso notranjo silo, da začutimo stisko rudarjev, v kateri se rodi upor proti izkoriščanju in v kateri se zajeta vsa dolina. To je tisti humus

»JAMA« V DUBROVNIKU

Ob koncu prve od sedmih festivalnih tednov v Dubrovniku, so v trdnjavi Revelin izvedli kantato »Jama«, delo Stanka Horvata, navdihneno po verzih Ivana Gorana Kovčiča. Izvedla sta jo simfonični orkester in zbor RTV Zagreb, pod dirigentskim vodstvom Milana Horvata. Osrednji vlogi je avtor zaupal basistu Tomislavu Neraliču.

no raziskovalno delo odlikuje skrbna vsestranska in široka uporaba vseh dosegljivih virov, ki jih je avtor še marljivo dopolnil s spomini še živečih udeležencev vojne. V svojem delu se ni omejeval na vojaška dogajanja na prostoru osrednjega dela Slovenije, kjer se je brigada gibala in bojevala, marveč je izčrpno orisal tudi razvoj političnega zaledja, iz aktivnosti OF, iz česar je brigada rasla in ki ji je nenehno dajalo moči. Prav tako je obdelal tudi razvoj organov ljudske oblasti in vojaškega zaled-

ZAHVALA PROF. CIRILA CVETKA

Naj se v imenu vseh, ki smo danes prejeli to pomembno republiško nagrado, zahvalim tovarišu Janku Rudolfu, kot predsedniku in prek njega republiškemu odboru ZZB NOV Slovenije.

Kakor vsako leto so bila ta priznanja tudi letos podeljena za najrazličnejša delovna področja, od zgodovine do likovne in glasbene umetnosti. Vsak od nas se je trudil — o tem sem prepričan — čim verneje osvetliti našo revolucionarno preteklost, zavedajoč se, da bo z vernostjo ali z umetniško prepričljivostjo prispeval k resničnemu prikazu naše revolucionarne preteklosti in s tem k pravilnemu vrednotenju velikih premikov, sprememb in napredka, ki so se dolga leta pripravljali in odločilno sprožili z začetkom oborožene vstaje proti okupatorjem. S takim prikazovanjem, s tako umetniško upodobitvijo ali drugačnim posegom v preteklost lahko najprepričljiveje odgovorimo vsem, ki bi radi zanikali, zmanjšali ali popačili to naše zgodovinsko obdobje.

Nagrade vstaje so nedvomno najpomembnejše priznanje za prizadevnost, znanstveno resnost in umetniško voljo po oblikovanju ali podoživljanju revolucionarnega časa, ne morejo pa biti edino priznanje. Zdaj, ko se nam tisti čas bolj in bolj odmika v pozabljenje, ko je dokumentov vse manj, ko ponekod tudi plačni volja po poseganju v preteklost, je prav gotovo treba z vsemi razpoložljivimi sredstvi tako dejavnost vzpodbujati, da bi ista ne bila le »hobik«, pač pa rezultat resnega, sistematičnega in poglobljenega odnosa do vsega, kar se je v bližnji preteklosti odigralo pri nas. Dobro vemo, da zgodovina in sedanji čas nasploh ne preneseta površnosti, neresnic in znanstvenega ali umetniškega mešetarjenja. Slednje more vplivati le začasno in na nekritičnega spremljevalca. Ker si torej vsi želimo, da bi bila naša preteklost in rezultati ob njej vrednoteni pravilno, se je treba v tej smeri resnično potruditi in izkoristiti sleherno priložnost, da bi mogli prispevati k celovitejšemu in objektivnejšemu prikazovanju in oblikovanju istih. To si še posebno želimo mi, ki smo pri tem delu zabeležili večji ali manjši uspeh.

črne doline, v katerem se je pripravljala in kalila revolucija in osvobodilni boj.

Posebno priznanje velja Vinku Trinkausu, ker se je lotil umetniške obdelave življenja in razmišljanja slovenskih proletarcev.

Slikarstvo IVANA SELJAKA-ČOPIČA izdaja tako v posameznih delih kot v celoti zrel življenjski umetniški nazor. Ta Čopičev nazor izhaja iz življenja samega in je z njim tudi izražen. Če bi ga hoteli razčleniti in vsaj nekoliko raziskati njegove sestavine, bi predvsem ugotovili, nekatere trajne in skoro statične prvine, na katerih gradi svojo likovno vizijo sveta in katere sestavljajo vsako posamezno celoto njegovega opusa. Za tako delo je potrebna močna zavest, nenehno preizkušana z dokazovanjem, potrebna je trdna veza v pravilnost in moralnost osnov poklica in delovanja.

Druga, ne manj značilna karakteristika Seljakovega slikarstva je privrženost človeku, ki se razodeva v vseh njegovih delih, posvečenih revoluciji in delavskemu življenju. Prav na tem področju pa je njegov prispevek še izredno dragocen.

Knjiga »Samospevi«, ki jo je uredil in ji uvod napisal CIRIL CVETKO predstavlja pomemben prispevek k poznavanju sloveske glasbene ustvarjalnosti v NOB.

Potreba po zbiranju, urejanju in izdajanju del s področja glasbene umetnosti v NOB je postajala iz leta v leto vse bolj očitna. Prav na tem področju ni bilo sistematičnega raziskovalnega prizadevanja, ki bi ne le izpolnilo vrzel v proučevanju zgodovine NOB, temveč pokazalo tudi neizčrpno moč in energijo slovenskega glasbenega ustvarjalca. Čeprav je bil tisti čas vse prej kot ugoden za intimno vseskozi človeško čustvovanje, so slovenski glasbeni umetniki ustvarili številna dela resnične umetniške vrednosti.

Ta dela je Cvetko smotrno izbral, dodal pa je še tehtno muzikološko študijo, v kateri je prikazal stilno orientacijo in značilnosti objavljenih avtorjev, njihovo vlogo v kulturni dejavnosti osvobodilnega gibanja ter dokumentiral čas in okoliščine, v katerih so skladbe nastale.

beleške

KIPARSKA KOLONIJA V VIDMU OB ŠČAVNICI

Minuli ponedeljek so slovenski kiparji končali svoje delo na temo kmečkih uporov v kiparski koloniji v Vidmu ob Ščavnici, o kateri smo že poročali. Mentor in mecen te svojevrstne kiparske kolonije tamkajšnji rojak Ivan Kreft nam je povedal, da bodo že prihodnje leto na simpoziju sodelovali tudi kiparji, ki žele upodobiti revolucionarno dogajanja iz obdobja obeh vojn in španske državljanske vojne — kar naj bi bila odslej naloga teh kiparskih srečanj v Slovenskih goricah.

V PULI SEDEM FILMOV O NOB

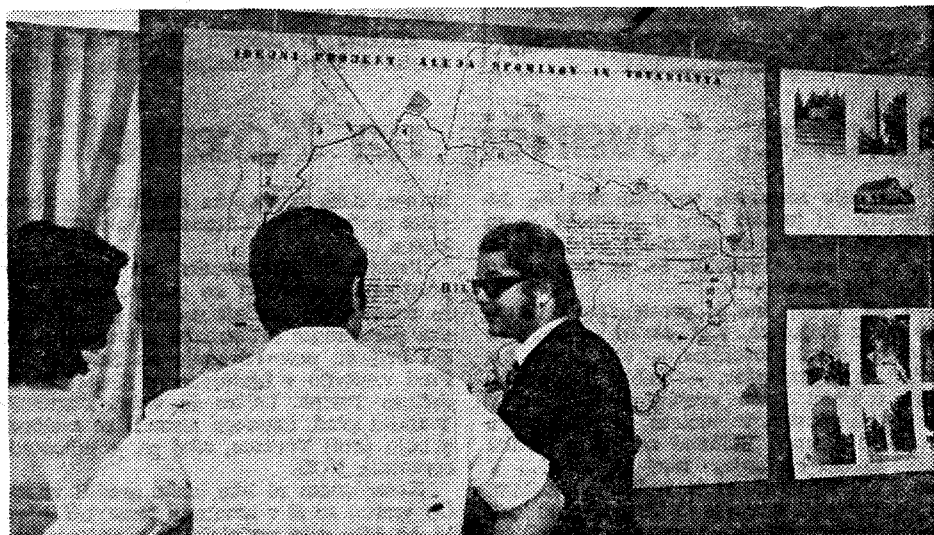
Za letošnje festivalske nagrade v Pulju se bo potegovalo šestnajst od štiriindvajsetih prijavljenih filmov. Festival so slovesno odprli 26. julija s filmom Hajrudina Krvavca »Valter brani Sarajevo«, ki je hkrati tudi najdaljši prijavljeni film, dolg je 3.650 metrov in traja 133 minut. Poleg imenovanega bo letos na sporedu puljskega festivala še šest filmov s tematiko narodnoosvobodilnega boja.

PRVA NAGRADA RADOVANU GOBCU

Na trboveljskem razpisu za rudarske pesmi je prejel prvo nagrado skladatelj Radovan Gobec za pesem »Dvigni se prapor«. Drugo nagrado je strokovna komisija prisodila Jakobu Ježu, tretjo pa Tinetu Jelenju; prve tri nagrajene skladbe so prvič izvedli na proslavi rudarskega praznika.

RAZSTAVA BOŽIDARJA JAKCA

Dne 7. julija so odprli v zgornjih razstavnih prostorih umetnostne galerije v Mariboru retrospektivno razstavo grafike Božidarja Jakca.

Na dan vstaje so v muzeju ljudske revolucije Slovenije odprli razstavo projekta »Aleje spominov in tovarištva«, delo študentov arhitekture Franca Kastelica, Jožeta Štoka in Mitja Omerse, ki so se je udeležili številni družbenopolitični delavci; o pobudi ljubljanske mladine, da bi ob nekdanji žici okupirane Ljubljane tekla šest metrov široka peskovna pot, na obeh straneh obdana z drevesi, bomo obširneje poročali v prihodnji številki.

Foto: Marjan Garbajš

ZANIMIVI PODATKI

V republiškem svetu za borčevske zadeve Srbije urejajo rezultate prvega povojnega popisa borcev vseh kategorij. Popisovati so jih začeli lani, a sedaj urejajo celotno gradivo.

Popisovalci so ugotovili, da živi v Srbiji 437.709 borcev, od tega v ožji Srbiji 294.515, v Vojvodini 96.167, a na Kosovu 47.027. Med bivšimi borci je največ udeležencev NOV — 411.341. V Srbiji živi tudi 120 španskih borcev, 624 udeležencev osvobodilnih gibanj v drugih deželah, pa tudi 588 borcev zavezniških vojsk v II. svetovni vojni.

S popisom so prišli tudi do teh zanimivih podatkov: v Srbiji je 26.240 udeležencev vojn 1912—1918. Zabeleženih je 350 udeležencev oktobrske revolucije in 813 udeležencev topliške vstaje leta 1917.

Pozornost vzbujajo tudi podatki, da je od skupnega števila vseh (437.709) v delovnem razmerju 141.390 borcev. Ugotovljeno je tudi, da je na začasnem delu v tujini zaposlenih 2.724 borcev. Od tega jih je največ iz Beograda — 467, nato iz Malega Crniča — 149, iz Velikega Gradišta — 112, iz Petrovca — 88 itd.

V Srbiji živi 10.629 nosilcev »Partizanske spomenice«, od tega jih je samo v Beogradu 5.948, v Vojvodini 3.030 in na Kosovu 169.

zanimivosti

PLASTIČNI MINOLOVCI

V Veliki Britaniji so izdelali 450-tonski minolovec WILTON, ki se od drugih vojnih ladij te vrste razlikuje zlasti po tem, da je iz plastične snovi. Hkrati pa je tudi največja ladja na svetu, ki je izdelana iz plastike.

Minolovec je dolg 48 in širok 8,5 metra. Povsem dokončan bo proti koncu tega leta, nato pa ga bodo poslali na poskusne vožnje. Njegov trup je povsem iz steklenih vlaken, plošče pa so debele 32 mm. Okrepljene so z rebri, ki so tudi iz plastične snovi. Zanimivo je, da so iz te snovi tudi vsi tanki za vodo, ohišje za akustični lokator, skladišča in razni drugi manjši prostori na ladji.

MODERNIZACIJA ITALIJANSKEGA TRANSPORTNEGA LETALSTVA

V Italiji so sklenili, naj ima transportno letalstvo prednost v petletnem načrtu za modernizacijo vojnega letalstva. Italijanske oborožene sile imajo že kakih dvajset let brigado transportnega letalstva, opremljeno s 40—50 zastarelimi letali tipa C-119. Zaradi pomanjkanja rezervnih delov in zastarelosti letal pa je 20—30 odst. letih ponavadi v popravilu in neuporabnih.

Italijani nameravajo letala C-119 nadomestiti z večjimi in sodobnejšimi C-130. Čeprav jih bodo od Američanov kupili le štirinajst, bodo transportno zmogljivost povečali, zakaj vsako letalo C-130 zaleže za 3—4 letala tipa C-119. V transportno letalo C-130 lahko namreč nalože 12 ton tovora, 92 vojakov ali 62 padalcev z vojaško opremo, ima pa 1900 km taktičnega dosega.

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

AKCIJA MED SREČANJEM ZRVS JUGOSLAVIJE

V spomin primorski partizanski prestolnici

Pred vhomom v partizansko bolnico »Franja« je skupino rezervnih starešin — v resnici Jugoslavijsko v malem — pozdravil predsednik krajevne organizacije ZRVS Cerkno Marjan Cerkvenik. V kratkih besedah je orisal zgodovino tega kraja ter poudaril izredno visoko narodno zavest ljudstva, ki je desetletja bilo izpostavljeno prisilni romanizaciji in poniževanju. Kljub vsakdanjim težavam se ljudstvo tega dela Primorske ni vdalo in je ohranilo trdno ljubezen do matice Slovenije oziroma Jugoslavije. In ko je napočil čas je tudi Primorska zgrabila za orožje, ker se je zavedala, da samo z bojem in orožjem lahko vtrje pot k svobodi.

»V Cerknem smo,« je dejal Cerkvenik, »že v času vojne šolali partizanske voditelje in starešine. Verjetno vam je znano, kako tragično se je končal šesti partijski kurz. V nenadnem spopadu smo izgubili sedemdeset ljudi. Nekaj se jih je sicer izognilo najhujšemu in so še danes živi. Prav na pobudo nekdanjih obiskovalcev šole v Cerknem smo že postavili novo šolo, v kateri naj bi na najbolj sodoben način poučevali zgodovino našega osvobodilnega boja. Otvoritev šole bo letos jeseni, ko slavimo četrtoletja priključitve Primorske k Jugoslaviji.«

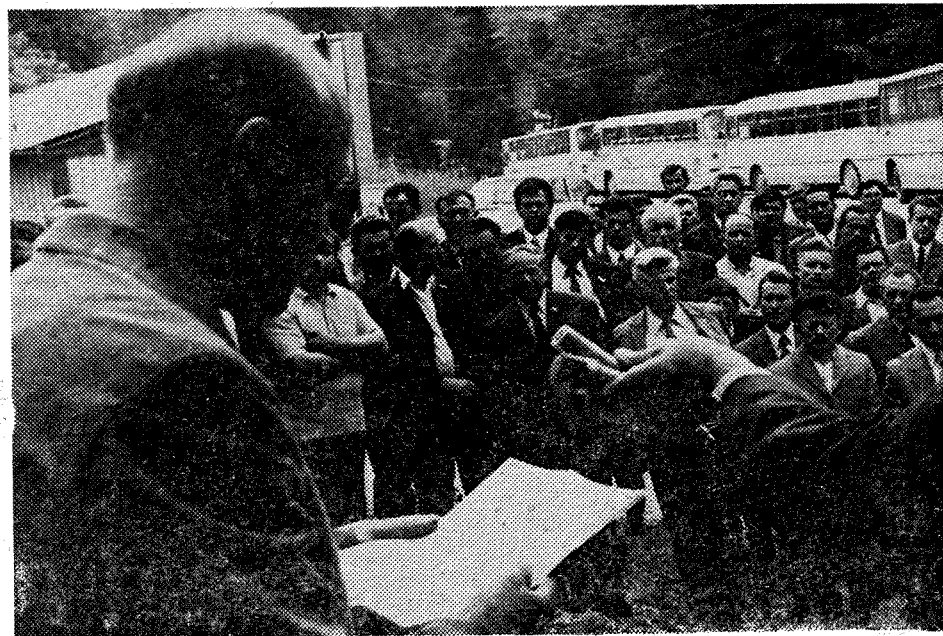
Po končanem obisku v »Franja« — gostje so si jo ogledali z izrednim zanimanjem — so rezervni starešine nakupili vsega, kar je nudil mali kiosk: razglednice, knjige o bolnici, značke... Spomin na enkratno življenje, na partizanskega velikan »Franjo«.

Toda — to ni vse. V skupini rezervnih starešin se je namreč rodila zamisel, pobudnik pa je bil rezervni kapetan Svetozar Zečević iz Obrenovca, da bi tudi oni na

kak način izkazali svojo pozornost partizanskemu in gostoljubnemu Cerknemu. Tako so sprožili nabiralno akcijo za novo šolo v Cerknem. Rečeno — storjeno. V avtobusih, med vožnjo, je bila skupna naloga dokaj hitro opravljena. Rezervni starešine so med seboj zbrali dvesto tisoč starih dinarjev.

»To ni kdove kakšen denar,« je rekel pobudnik akcije rezervni kapetan Zečević. »Naš namen je, da se vsaj nekoliko odolžimo tem gostoljubnim ljudjem, zlasti pa mladini, ki nas je obdarila s cvetjem in partizanskimi pesmimi. Po drugi strani naj bi akcija ostala kot spomin na naš obisk v tem kraju. Z eno besedo, pomenila naj bi našo pozornost do primorske partizanske prestolnice.

Besedilo in slike
B. JAKOVLJEVIĆ

O boju Cerknega in Primorske je rezervnim starešinam spregovoril Marjan Cerkvenik, predsednik krajevnega združenja ZRVS Cerkno.

PRED JUBILEJEM JUGOSLOVANSKE VOJNE MORNARICE

Poslanstvo ladje »Bakar«

Parnik »Bakar« je ostal na dan italijanske okupacije, 8. septembra 1943, zapuščen v splitskem pristanišču. Stab mornarice je določil za poveljnika »Bakra« Anteja Matešića, kapitana dolge plovbe, in za posadko še nekaj zanesljivih tovarišev. Naloga ladje je bila patrolirati in nadzirati morje med Splitom, Supetrom na Braču in Omisem.

Težavna in odgovorna naloga je bila preprečiti italijanskim ladjam, da ne bi ušle, saj bi te ladje lahko zelo koristile mladi partizanski mornarici. Posadka »Bakra« je to nalogo izpolnjevala častno, in sicer predvsem ponoči, ker so se podnevi morali skrivati pred nemškimi letalstvom v majhnih pristaniščih na Braču ali Šolti. Dne 18. septembra zvečer so se kamuflirali v Bobovišću na Braču. Tistega večera so tudi izobesili jugoslovansko zastavo s petokrakno zvezdo.

Tako so delovali do 27. septembra. Tedaj pa je kapitan Matešić dobil nalogo, naj odplujejo v Starigrad na Hvaru. Ni vedel, zakaj je bilo to treba storiti, prepričan pa je bil, da je naloga izredno pomembna, saj bi ladje sicer ne odtegnili iz patrulje. V Starigrad so prispeli 29. septembra. Ze tisto noč so prevzeli 25 ranjencev in z njimi odpluli na Vis.

»Bakar« je zapustil Vis 2. oktobra in odplul v Bari, na italijanski jug. Na ladji

je bilo 25 ranjencev in 125 židovskih beguncev. Ranjence so spremljali zdravnik Goroslava Andjelinić, italijanski vojaški zdravnik Ubertilli in tri bolničarke.

To je bil »izlet v neznanost«, kakor je dejal Ante Matešić, zdaj upokojenec in predsednik kluba mornarjev v Splitu. Pluli so brez vsakih navigacijskih naprav razen z nezanesljivim kompasom. Kapitan Matešić se je lahko zanašal le na svoje mornarske izkušnje, če je hotel pripluti z ljudmi v določen kraj.

Na ladji ni nihče spal, ker je skrbelo tako ranjence kot potnike, pa tudi, kajpak, posadko. Zdravnica je imela čez glavo dela, saj je bilo ranjencev mnogo, bolniškega osebja pa razmeroma malo. Na srečo so imeli dovolj sanitetnih potrebščin. Izmed dveh kurjačev je eden zbolel, tako da je moral Sime Bura prevzeti sam delo pri vseh kotlih, kar nikakor ni bilo lahko.

Ob svitu, ko so si že vsi oddahnili, veseli, da je noč minila mirno, je na ladji nastal preplah. Tisti, ki so bili na palubi, so bežali pod njo, spet drugi, ki so bili pod palubo, pa so planili ven. Celotna posadka Matešić je bil v zadregi, kaj naj stori spričo nevarnosti. Slišati je bilo letalski motor, letala pa niso videli. Najprej je pomislil na ranjence. Zato je pohitel s poveljniskega mostu k njim, da bi jih pomiril. Toda ranjenci so bili že vajeni vojne in so se dobro vedli. Posadka je čakala, pripravljena na strel pri vseh štirih mitraljezi in topu, toda tarče ni bilo mogoče videti. Končno se je vse srečno končalo. Ugotovili so namreč, da je hrup delal ventilator, ki ga je pogнал kurjač v kotlarni — letala sploh ni bilo; ventilator je dobro posnemal brnenje letalskega motorja...

Kurjač Bura je prišel, ko se je podelja napetost na ladji, in raportiral Matešiću:

— Barba, karbuna imamo još samo za uru vrmena, što je činiti? (Kapitan, premoga imamo le še za uro plovbe! Kaj naj storim?)

»Barba« si ni mnogo belil glave; s premočom je bilo treba varčevati, saj Barija še ni bilo na obzorju. Povelje se je glasilo: Pokuriti vse, kar gori! Tako so postali žrtve ognja pod ladijskimi kotli skoraj vsi stoli in mize, potem pa so začeli metati na kuršče celo posteljino. Tako so vendar nekako prispeli v Bari. Vedeli so, da je pristanišče zaprto z minkim poljem, ne pa tudi, kje so nameščene posamezne mine. Približno 6 morskimi milj pred pristaniščem jih je pričakal italijanski motorni čoln iz pristaniške kapitanije. Po krajšem dogovoru ter pojasnjevanju, da so na ladji ranjenci, so Italijani povedli »Bakar« med

minami, da je ladja 3. oktobra 1943 srečno pristala v Bariju.

— Brž ko smo prispeli, smo zagledali v pristanišču velik bolniški avtomobil, česar smo se zelo razveselili, saj smo mislili, da je vozilo namenjeno za naše ranjence. Toda bili smo razočarani, ko smo zvedeli, da niso čakali nas. Pravzaprav nas ni nihče pričakoval. Italijani, ki so se tedaj znašli na obali, so zaprepani strmeli, nekateri pa so celo zbežali — je pripovedovala zdravica Andjelinić.

Zavezniški vojniki, ki so hodili po obali, pa se niso zmenili za prisilce. Treba je bilo navezati stike z zavezniškim poveljstvom in poskrbeti za ranjence.

Zdravnica Andjelinić pa je bila iznajdljiva, tako da je pred ladjo na obalo kmalu prispelo več italijanskih bolniških vozil. Ranjence so hitro prepeljali v bližnjo vojaško bolnišnico.

Komisar štaba obalskega poveljstva Sergio Macchiedo pa je takoj s tovariši začel navezovati stike z zavezniki. Pritiskal je na kljuke zavezniških poveljstev v Bariju, Brindisiju, potem pa je z letalom odpotoval celo v Alžir do samega generala Eisenhowerja, vrhovnega zavezniškega poveljnika na Sredozemlju. Šele Eisenhower je napravil konec temu mučnemu romanju od Poncija do Pilata; izdal je splošno navodilo, da je treba naši vojski vsestransko pomagati. Uspeh te poti je bila prva zavezniška podpora — 200 ton živih, obleke in sanitetnih potrebščin. »Bakar« je imel majhno nošilnost, a v domovino je bilo treba prepeleti kar največ tega blaga, ki so nanj borci na Visu nestrpno čakali. Zato so napolnili prav sleherni kotiček na ladji in natičali celo kabine. Neposredno pred odhodom ladje v domovino so zavezniške mornariške oblasti priznale tudi jugoslovansko zastavo z rdečo zvezdo, ki je ponosno plapolala na »Bakru«.

»Bakar« je odrinil proti Visu 15. oktobra zjutraj. Odprl je progo, ki je po nji potem prihajala večina zavezniškega blaga v pomoč naši vojski in ljudstvu.

Bakar so na dan jugoslovanske vojne mornarice leta 1964 na veliki slovesnosti odlikovali z redom narodne osvoboditve. Tistega leta je ladja tudi šla v pokoj. Njen prvi poveljnik, kapitan Matešić, in posadka sta zaprosila za podporo, da bi ladjo preuredili v muzej. Toda za to se nihče ni znenil. »Bakar« je zdaj v primostenskem pristanišču pri Šibeniku — zapuščen ter prepuščen »zobu časa«, ki ga počasi, toda zanesljivo gloda.

Poročnik korvete
SLOBODAN SPIRIG

Pridite, tovariši, na Kozaro!

Srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije, ki je bilo letos v Sloveniji, je za namo. Tovariši so se razkropili na svoje domove po vsej domovini. Se se vidimo, so dejali pri odhodu.

Pred dnevi me je presenetilo prijazno pismo iz Prijedora. Kaj pišejo? — »Radi se sponajmo na Slovenijo.« — »Ne bomo pozabili tega srečanja.« — Veliko pripoveduje o njem doma svojim prijateljem. V časopis »Mestna zajednica« je v njihovem imenu Muhamed Biščević zapisal v članku »Nepozabno srečanje« med drugim... V smeri številka ena, ki je vodila čez Žužemberk, Bazo 20, Kočevje in Turjak, smo krenili z vođjem skupine rezervnih podpolkovnikom Slavkom Bavčarjem. Kozarčani, prijatelji iz Srbije, Petrovčani, Biščani in Cazjani.

Krajišniki so že v Žužemberku doživeli prisrčen sprejem domačinov. Takoj ob prihodu so jim pionirji pripeli cvetove, ustvarili neposrednost. Kozarčani, ki zelo cenijo pogum, so imeli na Cviblju priložnost, da se soočijo z dvakratnim narodnim herojem,

borcem naše in španske revolucije, z rezervnim polkovnikom Stanetom Semičem-Dakijem.

Prebivalci Žužemberka so prijateljsko pospremili goste, ki so potem, ko so bili še navzoči pri predaji zastave prve slovenske partizanske artilerijske brigade mladinski brigadi, potovali dalje na Bazo 20.... Pred vrnitvijo v Ljubljano so Kozarčani videli še Turjak. Lahko so videli znameniti turjaški grad, katerega lastniki so zasloveli v boju proti Turkom, zdaj pa je edinstven spomenik NOB.

Kozarčanom ni bilo lahko urediti vtisov. Ob vrnitvi so si v avtobusu izmenjali misli, ki so bile zelo podobne, »da domačinima treba uputiti sve riječi pohvale za njihovo gostoljubnost, srdačnost, bezprekornu organizacijo susreta, te njihov društveni napredak. Posebno Kozarčane veseli to, da su se u toku ovog susreta pobliže upoznali o učesku naroda Slovenije u NOB, njihovim mukama i podvizima. Svi su zaželjeli da vide drugove iz Slovenije na svojoj Kozari 27. jula o. g.«

LJUBA GARBAJS

Stanko Steblovnik

Sedel je globoko in trdno v stolu, in ko sva se pogovarjala, so se premikale samo njegove roke in pogled se je sprehajal od vrat do okna in nekje vmes se je ustavljal tudi na meni. Moj pogled pa je samo včasih zbežal z njegovega širokega obraza, las, počesanih počez, in od njegovih oči le za toliko, da bi si zapomnil črte njegovega obraza. Ne gub, saj teh ni niti na čelu veliko — Stanko Steblovnik pa ima na plečih že štiriinšestdeset let. Pa je še mlad!

O njem sva se začela pogovarjati: že po telefonu pa mi je bil povedal, da nima nič kaj rad takšnih pogovorov, in da ni treba te zadeve oglašati na veliki zvon: če je še vedno aktiven družbenopolitični delavec, če še prihaja v občinski odbor rezervnih starešin in tam dela, potem je verjetno za vse to imel nekakšen vzrok. Pozneje, ko je govoril o mladih — menil je, da jih je morda

kakšnih petnajst odstotkov — ki ne delajo tako, kot bi morali in kot bi bila njihova dolžnost, mi je večkrat omenil tudi čut do domovine pa odgovornost do organizacije, katere član je. Mislil je pri tem na organizacijo rezervnih starešin.

Stanko Steblovnik je na začetku svoje življenjske poti kot eden od desetih otrok Steblovnikovih v Šmartnem ob Paki obiskoval osnovno šolo, končal šest gimnazij pa odšel študirat veterino. Delal je v Osijeku, vojna vihra pa ga je našla v Paračinu. Tam je pomagal slovenskim priseljencem, da so se znašli v prvih trenutkih, in Osvobodilna fronta tega njegovega dela ni pozabila; pismono zahvalo ima za to delo in porosen je nanjo. Potem je postal borec 9. brigade v 33. srbski udarni diviziji, ob koncu vojne postal aktivni starešina v armadi in menjaval garnizije: Osijek, Zagreb, Tržič, Novo mesto, Ilirska Bistrica, Pivka, Koper, Maribor, Črni Kal, Lovran, Reka, Ljubljana. Tu se je ustavil in kot podpolkovnik odšel v pokoj. Torej: pot od kmečkega fanta v revni družini do veterinarskega tehnika in od borca do podpolkovnika.

— Bil sem v stalnih težavah, — pravi. — Prvo leto po vojni so nam pripeljali po deset do dvajset tisoč konj in vse smo morali pregledati, zdravili smo jih noč in dan,

potem pa pošiljali v armadne enote. Ljudje so padali v nezavest, toliko smo delali. Dan in noč.

— Pa pozneje? — vprašam.

— Pozneje pa stalna strokovna služba, takšna, kakršno ima vsak strokovni oficir. Toda delo se je uredilo in je bilo veliko lažje.

Veliko lažje že, bila pa je še vedno ena sama plača v hiši in trije sinovi so doraščali. Danes imajo vsi trije svoje poklice, svoje hiše in svoje avtomobile, samo oče Stanko ima še kolo, ki ga je kupil na obroke nekako pred desetimi leti.

Rezervni starešina je postal, ko je odšel v pokoj. Pa tega prehoda v pokoj ni sprejel z rokami navzkriž: delati je še želel, saj se je pri petinpetdesetih počutil še dovolj močnega. In ko ni mogel najti mesta v svoji stroki — profesor, ki mu je obljubljal mesto asistenta na univerzi, je umrl — je našel sebe v aktivnem družbenopolitičnem delu na terenu. In kaj vse ni bil! Dve mandatni dobi predsednik SZDL v krajevni skupnosti »Milan Česnik« na Viču, pozneje še dve leti tajnik, izvoljeni sodnik-porotnik, predstavnik stanovalcev pri podjetju »Doma«, štiri leta upravnik Festivalne dvorane, povsod je bil in je še navzoč. Pred dvema letoma pa je dobil red dela s srebrnim vencem za svojo aktivnost na terenu. In še ni odnehal: še danes je član štaba civilne zaštite v svoji krajevni skupnosti, član nadzornega odbora SZDL in član nadzornega odbora ZRVS v občini.

— Funkcije pa bi morali sprejemati in aktivneje delati mlajši, — pravi. — Zelo rad delam, vse življenje sem delal in to čutim tudi kot svojo dolžnost, kot dolžnost člana Zveze komunistov in Socialistične zveze. Toda — mladi morajo prevzeti nase odgovornost za delo in delati. Saj so občinski odbor in člani krajevnih odborov zelo aktivni, a premalo vidimo tam mladih.

In še je govoril o čutu do domovine: o tem, da prav vsak lahko vsaj petkrat na leto spozna, da je član organizacije rezervnih starešin in da takrat lahko pride v svojo organizacijo sam, ne pa da pride na mesto njega opravičilo.

— Veste, med delavci in med visoko inteligenco najdemo najaktivnejše člane organizacije rezervnih starešin. Vmes pa je nekakšna praznina, vsaj glede aktivnosti. In vprašam se: zakaj tako?

Pomislim sem, da bom sam kdaj koga povprašal: zakaj tako? Mojega sobesednika pa sem vprašal po njegovem prostem času. In bil je na hip ves zareč: o sinovih je povedal, o treh sinovih, s katerimi je zelo zadovoljen, pa o ženi, ki jih je vzgajala, in o vnukih. Včeraj sem imel pri sebi popoldne tri, je dejal, danes bosta pa dva. Pa v Tivoli da gredo; pa se sprehajajo in igrajo. Ne, v gostilno ne, na sprehod pa ja. In dva sina, veste, dva imata uniforme doma, in to sta dva sina, razporejena v enote. In k njemu pridejo, velikokrat, ter njega in mambo povabijo na izlet. O, da: Ljubelj, Trenta, Vrščica, pa tako. In zvečer? Kakšen sestanek pa časopis pa televizija. Avgusta pa na Pokljuko. Za morje — ne bo denarja.

Tako: Stanka Steblovnika dopoldne ne išče doma, na Tržaški 35. Ne, takrat ga tam skoraj zagotovo ne boste našli. V občinskem odboru rezervnih starešin na Viču, tam pa, Ker je še vedno zelo aktiven, dela. Pravi: pomaga. In takšen bo ostal. Ker me je ob koncu zaprosil: pa nobenega povičevanja.

In obljuba drži.

IVO TOMINC

Dolomiti v NOB

V počastitev Dneva vstaje slovenskega naroda je Dom JLA Vrhnika v sodelovanju z Notranjskim muzejem v Ložu razstavil fotografije, dokumente, knjige in lepake, ki na izvirni način prikazujejo življenje s

področja, na katerem je v vojnih letih deloval Dolomitski odred. Tako so razstavljene fotografije borcev tega odreda, političnih delavcev, civilnega prebivalstva, posnetki pa prikazujejo tudi posledice sovražniškega nasilja.

Namen razstave, s fotografijami in originalnimi dokumenti obuditi obiskovalcem spomin na težke a slavne dni NOB, je nedvomno dosežen. Razstava je celovita in prav zaradi tega za obiskovalce zanimiva. To potrjuje tudi vtis, zapisan v knjigo obiskovalcev: »Čeprav sem še mlad in v NOB nisem sodeloval, sem precej dobro seznanjen o bojih našega ljudstva — predvsem na Primorskem, ker sem namreč tam doma. O Dolomitskem odredu sem že večkrat slišal, nisem pa vedel, da je imel tako uspešne in obsežne akcije. Zato mi je bila razstava všeč, saj mi je precej povedala o Dolomitskem odredu, česar doslej sploh nisem vedel.

Največ obiskovalcev razstave je bilo ob dnevu vstaje in v nedeljo. Prevladovali pa so predvsem prebivalci Vrhnike, nekdanji borci in pa vojaki vrhniške vojašnice.

JANEZ CADEŽ

Dr. Teodor Tominšek:

KOČEVSKI PROCES

Nadaljevanje

V mestih, zlasti v Ljubljani, je v tej dobi zavzelo ovadustvo masoven obseg. Aretacije se niso več vršile zgolj na podlagi anonimnih ovadb posameznikov, temveč predvsem na podlagi množičnih seznamov, ki so se zbirali organizirano in sistematično ter potem izročali okupatorju v uporabo. Sistematično ovajanje se je vršilo celo prek domačega časopisja (predvsem »Slovenski dom« in »Slovenec«), ki se ni omejilo samo na odkrito propagando za okupatorja in proti osvobodilnemu gibanju, temveč je kar imenoma opozarjalo okupatorja na aktiviste Osvobodilne fronte in njeno vojsko. Skoraj ni bilo noči, v kateri ne bi bilo na desetine in stotine aretiranih. Vsi zaporji in kasarne so bili tako natrpani, da so morali uporabljati celo šole (n. pr. Srednjo tehnično šolo v Ljubljani). Priporiki v zaporih so bili izpostavljeni nečloveškim mukam in trpljenju; z ozirom na prenatrpanost in pomanjkljivo opremo prostora so morali ležati večinoma na golih tleh ali celo stati v zatohlih in mračnih prostorih, nehygienske razmere so bile obupne (uš, bolne, stenice in slična golazen), hrana nezadostna, nezadržana, nesnažna in neokusno pripravljena. Topla hrana večinoma le enkrat na dan, zdravniška pomoč je bila bolj na papirju; prepoved knjig in časopisov in sploh vsake duševne hrane, šikane sramotjenja, zlasti žensk s strani jetniškega osebja itd. Zasiševanja so se pogosto vršila z uporabo strahotnih mučilnih metod, kakor zasiševanje ponoči, s pretepanjem, šikanjem, brcanjem, grožnjami z ustrelitvijo, z električnimi aparati, z zbadaanjem z iglo pod nohti in na drugih občutljivih delih telesa, z udarci in obešanjem uteži na moške spolne organe, zvišanje in natezanje členkov, slačenje žensk do golega, posiljevanje deklet in žena celo pred očmi lastne matere (primer Zupanovi iz Ljubljane), žganje z žarečimi in razbeljenimi predmeti (razbeljene žice, igle, ogorki cigaret in slično) po raznih delih telesa, predvsem žensk (spolne organe), skratka vsa mučenja, ki si jih človeška zloba in hudobija lahko izmisli.

Drug pojav zločinskega preganjanja našega življa s pomočjo domačih ovaduhov je množično streljanje talcev. O tem pričajo številni grobovi, med njimi grobovi naših najboljših in najidealnejših borcev za osvoboditev slovenskega naroda (dr. Aleš Stanovnik, Stepec Mirko, inž. Kresnik, prof. Košak, inž. Stebi in na stotine drugih). Nadejalo veliko število tistih, ki so bili zverinsko pobiti na licu mesta ob priliki izdaj in rani s strani okupatorja na podlagi takih ovadb (npr. Hribnik, Medvešček, slikar Smrekar in mnogi drugi) ter neštivilne žrtve, obsojene od vojaškega sodišča na smrt (Tone Tomšič, Mihelčič, Šercer Ljubo in drugi) in dolgotrajne ječe. Dalje tisoč in desetisoč, ki so bili poslani v internacijo in konfinacijo, v razna taborišča v Italiji, od koder se jih veliko ni vrnilo in se nikoli ne bo vrnilo, ker so jih pobrale razne bolezni, lakota, mraz in obup in trpinčenje.

Kot eden najbolj značilnih primerov sodelovanja navedenih organizacij z okupatorjem so znane božične racije v Ljubljani, ko so v zadnjih dneh pred Božičem 1942 slovenski belogardisti v izdajalskih uniformah skupno z italijanskimi vojaki in policisti pod vodstvom belogardističnih funkcionarjev vdrali v slovenske domove ter na nasilen in najokrutnejši način odvajali zavezne Slovence v zapore belgijske vojašnice. Tam so ti izdajalci sami pod italijanskim pokroviteljstvom imeli v rokah vso upravo in stražo. Ravnanje s priprtimi je bilo v marsikaterem oziru še mnogo hujše kakor v italijanskih zaporih. Natančnejši opis tega ravnanja in preganjanja zaveznih Slovencev ob tej priliki je razviden iz tega, kar je navedeno v zvezi s sodelovanjem obtoženec Konečnika Ljubomira in Kiena Vladimira. Na tem mestu omenjamo še izpo-

vedbo priče Železnika Janka, enega izmed onih, ki je bil o priliki božičnih racij aretiran in odpeljan v belgijsko vojašnico. Ta je izpovedal sledeče: »Ne vem, kako se piše tisti, ki me je prišel aretirat. Menda je bil obli. Konečnik. On je prišel 22. 12. ob 5. uri zjutraj k meni na dom ter me aretirat. Najprej so razbijali na vrata z druge strani. Mislim sem, da bodo vsa vrata podrli. Potem pride noter, naskoči na mene, me suva v usta, da sem imel dvakrat jezik presekano. En teden nisem mogel nobene hrane vzeti, razen kar sem popil na dan malo vode ali žganja, 4. ali 5. dan, mislim, da sem se šele zagovarjal. Niti zagovarjati se nisem mogel dobro, ker sem moral počivati. Druge, ki so tudi prišli, so suvali s kopiti v rebra, tako mojo ženo, mojo starejšo hčerko so stegli čez hrbet, da je čez mesec dni čutila. Zmerjali so jih s partizanskimi kurbami in partizanskimi prasica-mi. 6—7 let stara moja punčka je klečala s povzdignjenimi rokami na peči in prosila.

Ravno tako je značilna izpovedba prav tam zaprtega sodnika tov. Šegedina Jožeta, ki je o tem izpovedal sledeče: »Pri znanih masovnih božičnih racijah, ki jih je izvršila v Ljubljani MVAC na podlagi spisikov, ki so jih sestavile z okupatorjem sodelujoče in z njimi zvezane izdajalske skupine, sem bil 21. 12. 1942 ponoči aretiran in odpeljan v belgijsko kasarno. Takoj po prihodu v kasarno so aretirancem člani MVAC pobrali vse jestvine, denar, nože, ogledala itd. Kakor sem kasneje videl, se o teh stvareh ni vodil noben točen spisek in ljudem, ki so odhajali iz belgijskih zaporov, sploh niso v redu vračali stvari. Jetnikom pobranih stvari in pijače je bilo ogromno in so si to za božič delili vojaki MVAC, katerih je bilo pri racijah cel bataljon. Veliko živih pa se je tudi pokvarilo, medtem ko so priporniki stradali. Pripornikov in pripornic vseh poklicev je bilo takrat okoli 1000. Hrana, ki so jo dnevno dobivali, je bila pičla (en kroznik riža ali makaronov in en kosček kruha). Mene so po 10 dneh premestili v specialne zapore MVAC (bivši garnizijski zapor), kjer so imeli oblast izključno Slovenci iz formacije MVAC. Šef je bil dr. Šmačič, komandant zapora Osolnik Gorazd s pravim imenom Pipan. Zasiševali so po moji vednosti dr. Šmajd, dr. Godnič, sodniški pripravnik Loh Maks, neki jurist Frankelj, Casar in nekaj časa Zebot. Pri zasiševanju so se posluževali mučilnih metod: pretepali so z jermenom do krvi (glavni pretepač je bil neki Ludviger »Jovov«), grozili z revolverjem, ki so ga nastavljali na prsa, glavo, v usta, bili po glavi (Loh Maks Červinca), grozili našim ljudem s streljanjem in mučenjem, da so nekateri celo ponoreli (nek sedmošolec) in rešili se s samomorom (inž. Červinec si je prerezal žile na roki, enako instalater Hudnik). Ravnanje in občevanje s priporniki je bilo surovo. Zrimškova in Simčičeva sta jih dobili npr. vsaka po deset z jermenom na komandantovo povelje, ker sta mimogrede pogledali v neko celico. Prošnje za na stranišče so bili stražarji zavračali z nesramnimi opazkami »vse je treba pobiti, utopiti« itd. Dokler so nas stražili beli, to je približno do polovice 1943, so bile v zaporu neznosne razmere (nobene zunanje hrane, po več mesecev se ljudje niso mogli preobleči, nobenih obiskov, zelo malo ali nič sprehodov), tako da smo se oddahnili, ko so prevzeli naše zapore italijanski karabinjerji in se je kmalu nato obrnil ves režim na bolje. Razmere v zaporih MVAC so bile duševna in telesna muka.

Te božične racije so izvršili belogardistični izdajalci z očitnim namenom, da se za vedno iznebijo na ta ali oni način — bodisi z internacijo, bodisi z izročitvijo italijanskemu vojaškemu sodišču, bodisi z ustrelitvijo kot talcev — čim večjega števila tistih pristašev osvobodilnega gibanja, ki jih je italijanska oblast še pustila na svobodi.

Nadaljevanje prihodnjic

Občinstvo je z zanimanjem sledilo javni obravnavi na procesu.

REŠITEV NAGRADNE KRIŽANKE ŠT. 30

STOPA, TANEC, ABANO, NOTA, IC, ARAT GALAN PARIS, DRISNA, ELEKTROLIT, RINER, DROMEDAR, NE, SILNOST, ENNA, ST, AV, PANO, TA, SAD, BETON, ADI, KE, ENOLOG, RANAR, AC, ITO, TINECK, OPERA, AKTIV, ZABA, IR, KAKE, DONAVA, IRAN, ZREB, LI, BAZEN, KONTO, AMERICAN, AMI, ORAL KRT, BAR, MANA, IKEDA, OM, SANITETA, KRA, AMAN.

Knjižne nagrade prejmejo: »Treblinka« Silc Tatjana, Heroja Maroka 11, 68290 Sevnica, »Varšavski uporniki« Perko Jelka, Kristanova 10, 61000 Ljubljana, »Zločin v Oradouru« Dominik Gregl, Cesta na Grad 38, 63000 Celje.

Nagrajenci bodo knjige prejeli po pošti od Zavoda Borec v Ljubljani.

Črni dnevi na Poreznu

(Nadaljevanje in konec)

Bolečin sploh nisem več čutil. Bil sem strahotno žejen. Lizal sem kri, ki mi je od udarcev polzela po licih...«

Ivo Kovač, borec 3. bataljona: »...Ob vznjožu Porezna nas je dohitela manjša skupina nemških vojakov. Na čelu te skupine, med dvema nemškima oficirjema ali podoficirjema, njihovih činov takrat nisem poznal, je šel partizan. Osebnost ga nisem poznal, ker sem v brigado prišel šele 19. ali 20. marca. Tovariš, ki je bil za menoj, mi je prišel, da je to brigadni operativni oficir...«

Tako so pozno popoldne nemški vojaki prignali kolono ujetih partizanov v vas Jesenico. Ko so odložili bremena, so jih odvezali in zaprli v eno največjih staj v vasi, okoli nje pa postavili močne straže.

Slavc Štefin se tega spominja: »...Ko so nas prignali v stajo, sem se ob zidu sedel. Poleg mene je bil Mario, komandir težkega voda. Menda je bil doma iz Vožic pri Vitovljah. Ko sva tako molačala, mi je dejal: 'Slavc, čutim smrt. Zverine nas bodo vse pobile!' Tolažil sem ga, hkrati pa tudi samega sebe, da jih je že konec, in da nas bodo najbrž odgnali v ujetništvo. Toda moja tolažba ni bila preveč prepričljiva, saj ji tudi sam nisem verjel. Predlagal sem, naj bi kaj zapeli. Okrog nas se je zbralo precej borcev in pesem nas je malo odmaknila od dogodkov. Naslednji dan so Marija ustrelili...«

Beno Saksida je še povedal: »...Ko se je stemnilo, je začel nemir v staji naraščati. Borci so začeli vpiti: 'Dajte nam vode!', kajti po napornem dnevu je vse mučila strahovita žeja. Začeli so me nago-varjati, naj kot tolmač zahtevam vode. Začel sem res toči po vratih. Prišel je stražar. Zahteval sem, naj me takoj odpelje h komandantu. Sumljivo me je pogledal, toda na moje vztrajne zahteve, mi je ugodil. Odšel sem v hišo, kjer je bil, kot sem pozneje zvedel, štab 13. SS policijskega polka. Počakal sem, da je komandant, menda major Schmidt, opravil s tistimi, ki so mu prihajali raportirati. Ko me je ves začuden opazil, je vprašal, kaj hočem. Odgovoril sem mu, da so me poslali moji tovariši, ki so žejni in želijo vode. Ukazal je, naj odidem do prve hiše, kjer naj skuhamo tudi nekaj krompirja in naj vzamem dve vedri vode...«

Med ujetniki v staji niso bili vsi s Porezna. Tone Ravnik, ki je bil pred ofenzivo v oficirski šoli 9. korpusa v Cerknem, je povedal: »...Poskus, da bi se šola prebila proti 9. korpusu, ni uspel. Pri Jagrščah so nas razbili. Vrnili sem se v Cerkno, kjer je bila prava zmešnjava. Dali so mi novo strojnico »bren« in deset okvirjev. Pozno popoldne naslednjega dne sem se s še enim tovarišem napotil proti Gorenjski, v Jeseniško-bohinjski odred. V Novakih sva prenočila, navsezgodaj 24. marca pa sva krenila proti Davči. Ko sva bila že onstran grebena, se je začelo daniti, in zajela naju je gosta megla. Zagledala sva nejasne sence in kaj hitro ugotovila, da so Nemci. Skušala sva se izmuzniti, toda opazili so naju in začeli streljati. Kmalu mi je zmanjkalo streliva in kamor sva skušala kreniti, povsod sva naletela na Nemce. Nato so naju ujeli. Mojega tovariša so s kopiti in bajoneti pobili, zame pa je to pre-

prečil nek oficir. Odgnali so me zvezanega do neke kmetije v Davči, kjer je bil štab. Na bližnji vzpetini so z daljnogledi opazovali, kaj se godi na Poreznu. Pozno popoldne so se pripravili za premik. Iz bližnje senika so pripeljali skupino ujetih partizanov, partizank in nekaj civilov. Z zvezanimi rokami na hrbtu in zankami na vratu so jih nagnali v hrib. Za njimi je odšla tudi kolona Nemcev, h kateri so priključili tudi mene in še enega tovariša. Kmalu smo dohiteli kolono drugih ujetnikov. Videl sem, kako so jim ukazali, naj naredijo tesno stisnjen krog teles, nakar so jih z razdalje kakih desetih metrov z brzostrelkami pobili do zadnjega. Že je bila tema, ko smo prišli v Jesenico. Oba so naju nagnali v stajo, kjer je bila že množica ujetih partizanov. Kmalu za tem so prinesli velik lonec kuhane krompirja. Vsak je dobil tri...«

Usodnega naslednjega dne so nemški vojaki vse ujetnike pred stajo razvrstili v vrsto. Izločili so 35 ujetnikov, druge pa nagnali nazaj in jim ukazali naj se slečejo in sezujejo ter odložijo vse, kar je angleškega. Po kakšnih merilih so izdvojili tistih 35 partizanov, je težko ugotoviti. Nekateri preživeli trdijo, da so odbrali tiste, ki so imeli boljše angleške uniforme, drugi pa, da so izločili šoferje, avtomehanike, električarje in druge obrtnike.

Stanko Lisjak, ki je bil šef obveščevalnega centra Kosovelove brigade, je pripovedoval: »Ko so nas nagnali nazaj v stajo, so nas nemški vojaki priganjali, naj se hitro slečemo. Slekli sem se in vrgel obleko na kup. V spodnjem perilu sem stal ob strani. Tedaj je prišel v stajo nemški podoficir in mi nekaj ukazal. Nisem ga razumel. Potegnil me je do kupa oblek in mi s kretnjami pokazal, naj jih nesem ven. Pobral sem jih nekaj in jih odnesel za podoficirjem. Odložil sem jih pred skupino tistih, ki so jih izločili. Moral sem še enkrat v stajo ponje. Ko sem jih odnesel ven, sem videl, da so se nekateri od izločenih že preoblačili. Nemški podoficir se je začel pogovarjati z vojakom. Čutil sem, da me več ne opazuje. Misel, kako naj se rešim, mi je kot blisk šinila v glavo. Pomešal sem se med izločene tovariše in se še jaz oblekel v angleško uniformo. Napravil sem se neznanega in se skril med njimi. Kmalu nato so nas razvrstili v kolono in nas z močnim spremstvom odvedli v Reko v dolini Idrijce...«

Rudi Vidmar je takole povedal svojo strahotno zgodbo: »... Iz staje so odpeljali deset mojih tovarišev. Kmalu smo zaslišali rafale, nato pa še posamezne strele. Takoj nam je bilo jasno, da nas bodo vse pobili. V meni se je prebudila neznanska želja, da bi ostal živ. Tekal sem po staji in se vzpenjal na okna. Toda videl sem le vojake na položajih pri strojnicah. Hotel sem živeti, toda kako se rešiti? Odgnali so naslednjo skupino dvajsetih. Ob odmevih rafalov se mi je zdelo, da bom znorel. Po vsej staji je bilo čuti strašen nemir. Nekateri so tekali iz kota v kot, drugi so vpili, preklinjali, nekateri molili. Ves iz sebe sem v zadnjem trenutku zagledal kup gnoj. Mrzlično sem si vanj skopal luknjo, legel vanjo in se pokrnil z gnojem in steljo. Neki tovariš mi je pri tem pomagal. Možnost, da ostanem živ, je bila minimalna. Temu tovarišu, če je še živ, bom hvaležen do smrti!...«

O tem pripoveduje tudi Tone Ravnik, ki se je izognil smrti na še bolj strahoten način: »Ko so odpeljali prvi dve skupini ujetnikov, se je nekdo začel mrzlično zakopavati v gnoj. Pomagal sem mu in ga nad njim še poteptal, da bi se čim manj opazilo. Nekateri so vpili, kaj delam. Zavpil sem, naj molčijo in naj se rešuje vsak sam, ker nas bodo Nemci tako ali drugače pokončali. Vrata so se odprla tretjič. Nemški vojak je zahteval, naj gre naprej deset močnih fantov, češ da bodo nosili opremo. Nisem verjel, pa sem vseeno stopil. Upal sem, da se bom na tak ali drugačen način le rešil. Naprtili so nam težke nahrbtnike in nam desetim ukazali, naj jih nesemo do prve vasice. Ko smo se že približevali hišam, so nam ukazali, naj odložimo nahrbtnike. Vojaki so se začeli odmikati od nas pod kolovoz. V trenutku, ko se je zaslišalo nemško povelje za streljanje, sem se vrgel v stran. Rafal me je sicer zadal, vendar sem se spustil po pobočju in tekkel. Za seboj sem slišal strele, streljali so kot obsemeni. Pritekel sem do potočka. Tam, kjer se je njegova struga razširila, sem na travniku spet zagledal Nemce. Tudi oni so me opazili in začeli streljati. Stekel sem ob potoku nazaj in se obrnil v stransko

Tovariš RADOSLAV ISAKOVIČ, avtor sestavka »Črni dnevi na Poreznu«, ki se končuje v današnji številki »TV-15«, je sklenil pokloniti celoten avtorski honorar tega sestavka za novo šolsko spomenik NOB v Cerknem.

strugo. Zavlekel sem se v skrito kotanjo in že brez moči obležal. Zadelo me je šest krogel, skozi obe roki, rame, v zgornji del prsi in ključnico...«

Te pretresljive izpovedi udeležencev dogodkov na Poreznu, ki so se kot ujetniki izognili smrti, ne potrebujejo komentarja o okupatorskih metodah in zločinih, toda omogočajo ob natančni analizi, da ugotovimo s precejšnjo gotovostjo število pobitih in preživelih borcev, ki so bili ujeti na Poreznu. Na podlagi teh podatkov je bilo v kaverni ujetih 110, ki so jih odpeljali v Jesenico. K le-tem so priključili istega večera še dva, ki so ju ujeli na Davči.

Od sto dvanajstih ujetnikov so jih izločili 35, za ustrele pa so jih določili 77. Ker se je obveščevalec med preoblačenjem pridružil skupini, ki je bila namenjena v taborišče, je v staji ostalo 76 ujetnikov, od katerih so se rešili še trije, Vidmar, Kovač in Ravnik. V bližini vasi so torej esesovci postrelili 73 ujetnikov s Porezna.

Toda Nemci so pobijali tiste dni še na drugih mestih v širši okolici Jesenice. Tako na spomeniku pri cerkvi na Orehku, kjer so pokopane žrtve zadnje sovražnikove ofenzive, beremo, da je bilo v dneh 24., 25., in 26. marca 1945 postreljenih skupno 89 borcev in bork, in sicer 26 vzhodno od vasi Orehek, 17 zahodno od Jesenice, sedem severno, šest vzhodno, sedem pa zahodno od vasi Ravni, devet na hribu Kojci, štiri na Otavniku in trinajst vzhodno od vasi Bukovo. Ker je na spomeniku vklesano le sedemnajst imen padlih, med katerimi jih je le deset iz Kosovelove brigade, je težavo ugotavljati, kje so te žrtve ujeli in h katerim enotam so pripadale.

Na podlagi dolgotrajnih in prav nič lahkih raziskovanj, ob primerjavi podatkov z ohranjenimi spiski enot Kosovelove, pa tudi s podatki, ki jih je na terenu zbrala Zveza borcev NOV Slovenije 1967. leta, smo skušali ugotoviti, koliko je padlo kosovelovcev med zadnjo sovražnikovo ofenzivo. Rezultati teh raziskav kažejo, da je na Poreznu padlo zanesljivo 16, štirje verjetno, od ujetih v kaverni so jih ustrelili zagotovo 18, verjetno še naslednjih pet, do konca ofenzive pa je izgubilo življenje na širšem področju Cerkljanskega še zanesljivo devet in verjetno naslednjih šest, kar znaša skupaj ugotovljenih 45 in verjetnih 15.

Če ob sklepu naših razglabljanj skušamo ugotoviti najosnovnejša vprašanja bojne poti Kosovelove brigade in njene vloge v tem zadnjem obdobju osvobodilne vojne na Slovenskem, potem moramo zapisati, da že njene izgube in žrtve pričajo o strahovitem naporu, ki ga je od nje terjal boj v Slovenskem primorju. Kosovelova brigada je bila pred decembrsko sovražnikovo ofenzivo 1944 na višku svoje moči, skoraj osemsto borcev in bork je bilo v njej, nato pa je njena moč sričajo stalnih bojov in hudih naporov pešala. Samo v bitki za

Trnovo na Goriškem je padlo 14 in bilo ranjenih 32 njenih borcev. Vse bolj pical dotok novakov ni mogel nadomestiti izgub. Ko je 14. marca prišla v Cerkno, je bilo v njenih vrstah komaj 180 borcev. Po izpolnitvi na Kladju se njena moč ni mnogo popravila, saj je še vedno imela komaj 285 mož.

To izmučeno in slabotno brigado je doletela nova preizkušnja — poslednja okupatorska ofenziva. Svoje naloge, da se prebije skozi sovražnikov obroč na Gorenjsko in tja povede še množico drugih, večinoma neoboroženih ali slabo oboroženih partizanov zaledne vojske in raznih korpusnih ustanov ter enot, tako slabotna brigada ni mogla opraviti z bojem s premočnim sovražnikom. Zato je upravičeno skušala najti vrzel v njegovem obroču, skozi katerega bi se izmuznila.

Nočni pohod s Črnega vrha na Porezen je bil pravzaprav pravilno izbran in sijajno izveden bočni manever v neposredni bližini okupatorskih enot na območju, kjer je bilo najmanj sovražnikovih sil. Pri tem moramo omeniti, da je v tem sestavku že omenjena prva kolona, ki je s Črnega vrha šla s škorjeloškim odredom na čelu proti vzhodu na Blegoš, imela manj sreče. Njena predhodnica je že okoli polnoči na 24. marec naletela na sovražnikovo zasedo, razporejene po globini med Mladim vrhom in Martinj vrhom ter se še tisto noč razpršila.

Ko je Kosovelova brigada s preostalo množico borcev prišla na Porezen, čeprav se tega njen štab ni zavedal, ker ni imel natančnih podatkov o sovražniku, je bila dejansko že zunaj obroča njegovih sil. Zato so glede nadaljnjega razvoja dogodkov bile tedaj realne možnosti, da se v naslednji noči neokrnjena in brez večjih izgub izmuzne na bohinjsko stran, kajti glavne sovražnikove sile so bile na Blegošu, sovražnik pa ni imel na voljo enot, ki bi ji mogle zapreti pot.

Najprej je opozorila sovražnika globoka sled, da se je proti Poreznu ponovi premikala velika partizanska kolona, globoka sled, potem pa, kot vse kaže, tudi izpovedi nekaterih borcev, ki so se samovoljno oddaljili iz kolone in so jih zajeli. Nemška akcija na vrh Porezna je bila torej najprej ogledniškega značaja in je le spričo številnih opisanih naključij, do katerih v vojni dostikrat pride, imela tako tragične posledice. Kosovelova brigada in druge korpusne enote, ki so se znašle na masivu Porezna, so se iz kočljivega položaja reševale, kot so vedele in znale, toda za Kosovelovo lahko trdimo, da je s svojim odporom na grebenu, zlasti pa z obrambo 1. bataljona, preprečila poraz in omogočila glavni, da se je organizirano umaknila. Od več kot 1200 ljudi, kolikor jih je krenilo s Kosovelovo brigado, je med bojem na Poreznu in med nadaljevanjem ofenzive izgubilo življenja okoli 170, in še to so bili pretežno ujetniki, ki so jih Nemci streljali v nasprotju z določili mednarodnega vojnege prava, ki so jih tedaj marsikje drugod že spoštovali. Sovražnik glavne partizanske kolone ni mogel več zasledovati. Umaknila se je v svobodni Bohinj ter zbirala razpršene. Po oddihu na Uskovnici je kmalu šla v napad. V aprilu 1945 je uničila manjšo postojanko na Gorjah pri Bledu ter potem krenila v svoj zadnji pohod proti Trstu.

Na koncu še enkrat prosimo bralce, ki so se udeležili teh bojov, da pomagajo k razjasnitvi še nepojasnjenih dogodkov s svojimi prispevki, ki naj jih pošljejo avtorju prek uredništva lista TV-15.

RADOSAV ISAKOVIČ

MED OLIMPIADO RAZSTAVA O NEMŠKEM ODPORNIŠKEM GIBANJU

Med olimpijskimi igrami v Münchnu priredi študijski krožek za proučevanje in posredovanje zgodovine nemškega odpora 1933 do 1945 skupaj z delovno skupnostjo bavarske zveze preganjancev razstavo »Protifašistični odpor 1933—1945«. Ta razstava bo neposredno pred vrati olimpijskega mesta v razstavnih barakah nekdanjega koncentracijskega taborišča Dachau. V razstavno gradivo je vključenih več slik, tekstov in dokumentov o odporiškem boju protifašističnih športnikov.

Naše bralce, zlasti nekdanje šlandrovce, ponovno opozarjamo na fotografijo z vprašajem, ki smo jo objavili v 28. številki TV-15 z dne 6. julija 1972. Na njej so pripadniki obveščevalnega centra Šlandrove brigade po osvoboditvi. Posebej prosimo, da nam sporočite naslov in vse, kar veste, o podporočniku Jožetu Šaferju, takrat šefu OC, in o obveščevalcu Tarzanu, ki je doma nekje iz Savinjske doline, zelo dobro pa je vozil motorno kolo! Podatke pošljite na naslov: Uredništvo TV-15, Beethovnova 10, 61000 Ljubljana (fotografija z vprašajem)!

fotografija z vprašajem

Kdo so partizanke in dva partizana. Fotografija je iz leta 1944 nekje na osvobojenem ozemlju. Partizanke in partizana imajo na sebi dele angleških uniform. Zanima nas, kateri enoti so pripadali, kje je bila fotografija posneta ter imena, priimki in partizanska imena tovarišic in tovarišev.

Rab – otok prekletega spomina

Od takrat je minilo 30 let. Človek bi mislil, da je to davna preteklost, vendar je spomin na tiste strašne dni ostal živ in ne bo nikoli pokopan.

Sestindvajseti julij je bil črn dan za mnoge belokranjske družine, ko so jih fašisti nasilno odtrgali od domačih ognjišč in jih pregnali na otok Rab. Cele družine z dojenčki in starčki vred so odpeljali samo zato, ker so se njihovi sinovi in hčere bojevali proti fašistom, branili pred njimi svoje domove.

Dosti mater, očetov in otrok je za vedno ostalo v ilovnati zemlji tega otoka, ki se je takrat spremenil v pekel.

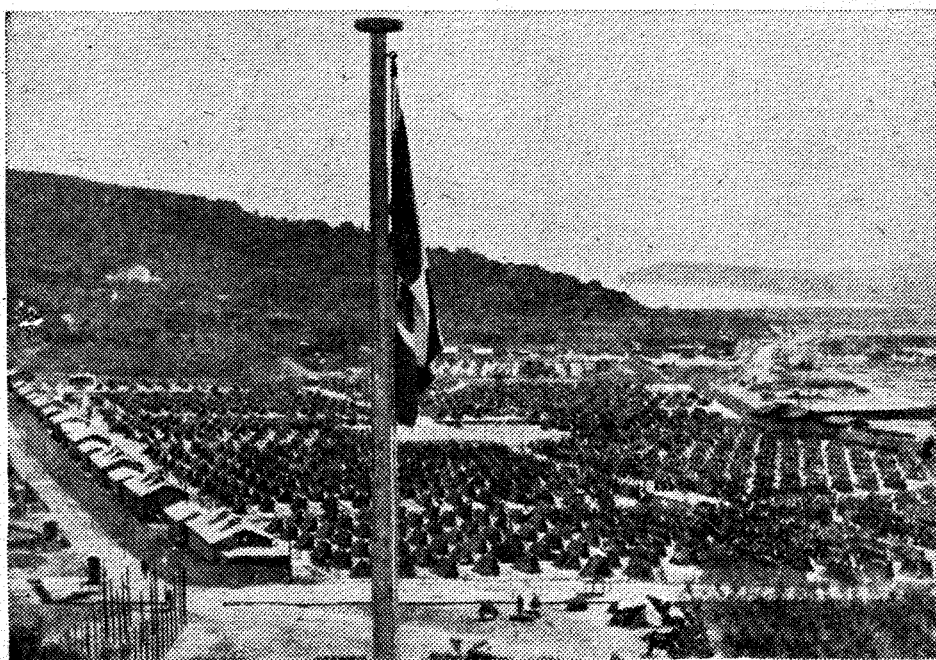
Kot otrok sem morala s starši in tremi sestrami prestatati ta pekel. Spomini mi uhajajo nazaj v tiste strahotne dni...

...Začela se je krvava griža, ki tudi meni ni prizanesla. Bila sem tako slaba, da tudi na stranišče nisem več mogla. Mati in sestre so odnašale iz šotora polne menažke krvi. Bila sem že pravi okostnjak. Z veliko muko je

sestra Heda dobila za bratovo srajco — ki smo jo vzele od doma po pomoti, namesto obleke — prgišče prepečenca. To me je rešilo.

Ljudje so vse križem umirali. Mnoge žene so skrivale po več dni svoje mrtve otročičke, da so lahko dobile njihove obroke hrane in jih dale živim otrokom, da bi jih ohranile pri življenju. Najhuje je bilo tistim otrokom, ki jim je mati umrla in so ostali sami. Nebogljivi so taval naokrog, dokler jih ni pobrala smrt. Nikdar ne bom pozabila presunljivih klincev: »Mama, mama, kruha!« Na stotine suhih, prosečih rok je iskalo hrane. Iz taborišča je izginila vsa trava — pojedli so jo. Ponoči so matere pobirale kosti iz kuhinje, jih drobile s kamenjem in kuhale, če so kje našle kakšno trsko. Paketi so prihajali, a so ostajali v skladiščih. Colonello Vincenzo Cujuli, barbarski komandant tega taborišča smrti, je hotel, da nepokorno ljudstvo pogine od lakote in vsega hudega.

Nadaljevanje na 12. strani

Pogled na taborišče na Rabu. To je pravzaprav le del taborišča, tj. moško taborišče, fotografirano z grička, kjer je bila komanda. Na levi se vidijo lesene barake, kjer so bile kuhinje in umivalnice. Drugih poslopij v taborišču vse do februarja 1943 ni bilo, interniranci so se morali stiskati pod šotori in ležati na zemlji. Lakota in vlažna zemlja sta jim pila kri, zlasti v pozni jeseni in pozimi. Sredi šotorov se vidi »trg lakote«. Taborišče, kjer so bile ženske z otroki, je bilo malo dlje proti zalivu (na sliki se ne vidi). V ospredju je vidna italijanska zastava, ki so jo morali interniranci vsak dan dvakrat pozdravljati z dvignjeno roko.

Slovenski zdravniki v boju za svobodo

dr. Vinko Čremošnik

Rodil se je 20. januarja 1894 v Ločici pri Polzeli ob Savinji. Promoviral je leta 1924 na Dunaju. Po stažu v Ljubljani je bil zobozdravnik v Gornji Radgoni. Poleti 1941 so ga Nemci aretirali in kasneje spustili. Leta 1942 so ga spet Nemci odpeljali v zapor. Prehodil je dolgo mučniško pot skozi uničevalna taborišča v Mauthausnu, Dachau in nazadnje v Neuengamme-Hamburgu. Tu so ga 3. ali 4. maja 1945 vkrcali s 13.000 drugimi taboriščniki na »ladjo smrti Cap Arcona« in jo še istega dne — tik pred koncem vojne — na odprtem morju blizu Lübecka potopili.

diferencirana
uporabnost
baterij

ZMAJ

vam omogoča
optimalno
izkoriščanje energije

super

zlata — za zahtevne aparate

extra

srebrna — za navadne aparate

normal

črna — za razsvetljavo

Bil sem v posebni skupini

V koncentracijskem taborišču Birkenau res gori. Gorijo prostori esesovskih stražarjev z arhivi, ki so se v njih nagrmadili. Pred taboriščnimi vrati je vse črno ljudi, ki čakajo na ukaz za odhod. Kakšnih tri tisoč jih je. Brez pomišljanja stopim v vrsto. Tukaj, med množico, me nihče ne pozna. Zdaj nisem več pripadnik Sonderkomanda. Nisem več poznavalec skrivnosti in ni mi treba umreti. Tu sem samo navaden jetnik KZ, pomešan med množico. Zdi se mi, da je to najboljša rešitev. Pridružijo se mi tudi moji kolegi. Vse beži odtod. Ne bodo nas dolgo vlačili. Rusi nas bodo dohiteli v enem dnevu ali dveh, si mislim, poprej pa nas bodo esesovci nekje zapustili. Trenutno je najvarneje marširati z njimi med dvema ognjema.

Ura je blizu ene po polnoči. Vsi esesovci so že zapustili taborišče. Poslednji je zapri železna vrata in z glavnim stikalom, ki je pri glavnem vhodu, ugasil vse luči. Birkenau, to veliko grobišče židovskega življa, se je pogreznilo v temo. Dolgo tipam z očmi po bodečih žičnih ograjah in po obriših barak, ki dobivajo v temi podobo plastičnega reliefa. Poslavljam se od tega pokopališča brez nagrobnikov, kjer je za vedno ostalo na tisoče nedolžnih.

Odhajamo v spremstvu čete esesovcev. Z novimi tovariši, ki nam jih je izbrala usoda, se pogovarjamo o dogodkih. Skušamo uganiti, kaj nas čaka jutri. Bo to esesovci gnali naš sprevod še naprej ali nas bodo kje zapustili?

Prehodili smo komaj pet kilometrov, ko se je

134

po levem krilu naše kolone usula svinčena toča. Ruske prejšnje straže, ki so nas opazile od daleč, so nas imele za vojaško kolono in začele na nas streljati. Približali so se nam z majhnim oklepnikom in nekaj mitraljezi. Esesovci so odgovorili z orožjem in nam veleli, naj ležemo na tla. Stisnili smo se v kotanje na cesti, kamor je kdo mogel. Ogenj se je razvnel na obeh straneh. Čez nekaj časa pa je vse potihnilo in odpravili smo se dalje po ravni, s snegom pokriti šlezjski zemlji.

Ko se je začelo daniti, smo imeli za sabo kakšnih petnajstih kilometrov. Zdaj nadaljujemo pohod po zgaženem snegu. Ob poti vidim menažke, odeje in cokle. Pred nami je šla kolona žensk, jetnic iz koncentracijskega taborišča... Po nekaj kilometrih se začno vrstiti ob poti nadvse turobni prizori: na vsakih štirideset ali petdeset metrov leže na tleh trupla z okrvavljenimi obrazi. To se nadaljuje več kilometrov. Povsod trupla... Nesrečnice niso mogle več hoditi, in ko so začele zaostajati, so esesovci drugo za drugo pobili s kroglo v glavo.

Tako sem se spoznal z novo obliko nasilne usmrtnitve. Zdi se, da je esesovcem ukazano, naj ne puščajo za seboj živih. Slabo nam kaže. Vsi smo iz sebe, ko gledamo trupla ob poti. Podvizamo se. Spešimo, da bi si rešili življenje.

In že odjeknejo prvi streli tudi v naši koloni. Trupla dveh nesrečnikov se zgrudita v jarek. Nista več mogla hoditi, usedla sta se in že sta dobila kroglo v glavo. Potem se to ponavlja vsakih deset minut. Okrog poldne pridemo do Plesowa, kjer se prvič ustavimo.

Eno uro ostanemo na nekakšnem igrišču. Pokažimo nekaj cigaret in se malo okrepcamo, nato odidemo z novimi močmi po zasneženi poti.

In potem smo tako marširali celih dvajset dni. Ustavili smo se na neki železniški postaji. Prenočevali smo pod milim nebom, dvesto kilometrov

135

smo prehodili brez hrane. Ko smo prišli v Rati-bor, nas je bilo le še dva tisoč. Kakšnih tisoč so jih esesovci postrelili na poti. Vsi smo se oddahnili, ko smo zagledali vlak odprtih tovornih vagonov, ki je bil določen za nas.

Brž smo se spravili na vagon. Eno noč smo čakali, nato smo se odpeljali. Potovanje je trajalo pet dni. Za seboj smo morali pustiti nič koliko svojih sopotnikov, ki so zmrznili. Ko smo prispeli v koncentracijsko taborišče Mauthausen, nas je bilo le še tisoč petsto. Nekaj jih je seveda tudi ušlo — izkoristili so primerne trenutke in zapustili transport.

Koncentracijsko taborišče Mauthausen, končna postaja našega pohoda, leži na vrhu hriba nad starim mestom istega imena. Turobni zidovi iz granita mu dajejo videz srednjeveškega gradu. To uničevalno taborišče, ki je podobno trdnjavi, je bilo zgrajeno iz tisočev granitnih blokov. Židovi, stolpiči, strelne line — ko vse to gledaš od daleč, res misliš, da gre za utrdbo.

Prizor bi bil prav lep, če bi ležala na zidovih patina stoletij. Namesto nje jih osvetljuje slepeča luč, ki je v živem nasprotju s temnim, gozdnatim pejsajem.

Židovi so beli, ker je bil grad zgrajen nedavno. Zgraditi ga je dal III. Reich, da bi bilo v njem koncentracijsko taborišče. Sem so pripeljali štirideset tisoč španskih republikancev, ki so se bili zatekli v Francijo, in sto tisoč nemških Židov. Ti so garali v mauthausenskih kamnolomih, rezali in prenašali kamen po sedem kilometrov dolgi strmi poti, po ozemlju, kamor je včasih zašla le kakšna divja koza. Ti nesrečniki so morali zgraditi močno obzidje okrog svojih žalostnih prebivališč, lesenih barak.

V nepopisnem trpljenju so dogradili trdnjavo, kjer pa jim ni bilo usojeno prebivati: vsi so pomrli med delom sredi te gmote kamna in betona.

Pa ni bila samo lakota. Bile so tudi garje in uši. Mnogo otrok je umrlo razjednih od garij, uši so v trumah bežale z mrtvih trupel. Uši! Kdo jih je še videl toliko, kot smo jih mi v taborišču na Rabu? Vsak dan smo jih pobijali in spet pobijali... Ker je bilo te golazni le preveč, so nam fašisti pripravili zasilne prhe. Gole so nas nagnali v vrsto. O, kako grozno in revno je shirano žensko telo! Pogled na okostji moje matere in sester mi je hudo prizadel čut sramežljivosti. Bili smo le še odsev človeškega bitja.

Jeseni 1. 1942 smo za nameček doživeli še katastrofalno poplavo. Tisti večer je bilo nebo grozeče črno. Potem je začelo grmeti, ušlo se je kot iz škafe utrgal se je oblak. Nenadoma so se naši borni šotori znašli v valovih. Obupno smo se oprijemale šotorskega opornega droga. Vmes je tulila burja, ki nam je nenadoma odnesla šotor — tako kot našim sosedom. Vse je bilo v vodi...

Množica je drvela proti izhodu. — Izgubila sem stik z materjo in sestrami (oče je bil v moškem taborišču). Ko sem tekla za množico, mi je iznenada zmanjkalo tal pod nogami in začela sem se pogrezati. Mimo je tekkel italijanski oficir. Zrabil me je za lase in me potegnil iz vrtinca smrti. Še danes ne vem, zakaj je to storil...

Voda je šumela, grmelo je in treskalo, toda vpitje mater in otrok je bilo še glasnejše. Možje, očetje in bratje v moškem taborišču nam niso mogli priti na pomoč. Pred komando taborišča smo stali v tem peklu do jutra...

Voda je dvignila iz stranišč — navadnih jam — vso nesnago in jo razlila po spodnjem delu taborišča. Lahko si mislite, kako je bilo v šotorih med to nesnago! Svojih skromnih oblek nismo več našli. Ostalo nam je le tisto, kar smo imeli na sebi. Toda kaj je izguba obleke proti izgubi otrok, ki so jih odnesli valovi!

Drugi dan, ko je sonce že posušilo blato, je prijezdil colonello na belem konju. Še zdaj se ga živo spominjam. Zdel se mi je kot satan sredi razdejanja...

Kasneje so matere z otroki odpeljali v koncentracijsko taborišče Gonars. Tam so nas namestili v barake. V primerjavi z rabskimi šotori je bilo to pravo razkošje. Počasi smo začeli dobivati tudi pakete od sorodnikov. Obetal se je razpad fašizma. Aprila 1. 1943 so matere z otroki poslali domov, v tem ko je nešteto drugih trpinov ostalo v taborišču do kapitulacije Italije.

Med njimi je bil tudi moj oče, ki je še vedno trpel v rabskem taborišču. Vrnili se je jeseni 1943.

Dobra dva meseca je pešalil z Reke domov v Semič. Ko smo ga zagledali, smo bili presrečni, saj smo že mislili, da je za večno ostal na Rabu.

Nekaj Belokranjcev, ki smo z njimi v juliju 1942 skupaj romali na otok smrti, pa se ni vrnilo. Umrli so od lakote, garij in uši. Uničil jih je italijanski okovani škorenj, ki se je tedaj imenoval fašizem.

KATARINA-ROZI DOLTAR

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—
Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIŠ«
- štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

BORCEM CANKARJEVE BRIGADE

Odbor V. SNOUB »Ivana Cankarja« pripravlja skupno z družbenopolitičnimi organizacijami občine Crnomelj ob 30-letnici ustanovitve brigade tovariško srečanje njenih borcev.

Srečanje bo v soboto, 23. septembra 1972, v Crnomlju s kulturnim programom in skupnim kosilom.

Odbor bo organiziral prevoz udeležencev srečanja z vlakom iz Ljubljane in vmesnih postaj do Crnomlja in nazaj. Čas odhoda vlaka iz Ljubljane in vmesnih postaj proti Crnomlju in nazaj bo objavljen v »TV-15« in »Delu« med 20. do 22. septembrom t. l.

Zaradi pomanjkanja denarnih sredstev bo odbor lahko udeležencem srečanja povrnil le stroške prevoza z vlakom od Ljubljane do Crnomlja in nazaj ter skupnega kosila v Crnomlju.

Da bi bila udeležba čim številnejša ter organizacija srečanja, prevoza in prehrane čim boljša, so bila te dni poslana tudi pismena obvestila vsem borcem brigade, katerih naslove ima odbor. Tako je bilo poslano okoli 1200 obvestil. Ker pa so naslovi, s katerimi odbor razpolaga, večinoma iz 1966 in 1967 leta, je verjetno medtem pri več borcih prišlo do sprememb, tako da le ti obvestila najbrž ne bodo došli. Poleg tega pa odbor nima naslova okoli 500 borcev, a nekaj jih še ni evidentiranih. Zaradi tega odbor prosi vse borce brigade, ki niso prejeli obvestila o srečanju, da čimprej, najpozneje pa do 1. septembra t. l. pošljejo prijavo za srečanje na naslov: ZVEZA ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE — Komisija za razvijanje tradicij NOB (Za odbor Cankarjeve brigade) — 61000 LJUBLJANA, Beethovnova 10.

V prijavi navedite:

Priimek in ime

Točen naslov

Borec Cankarjeve brigade od do

Ali se boš udeležil srečanja v Crnomlju ali ne

Ali boš potoval z vlakom, ali z drugim prevoznim sredstvom

Ce boš potoval z vlakom, na kateri železniški postaji boš vstopil

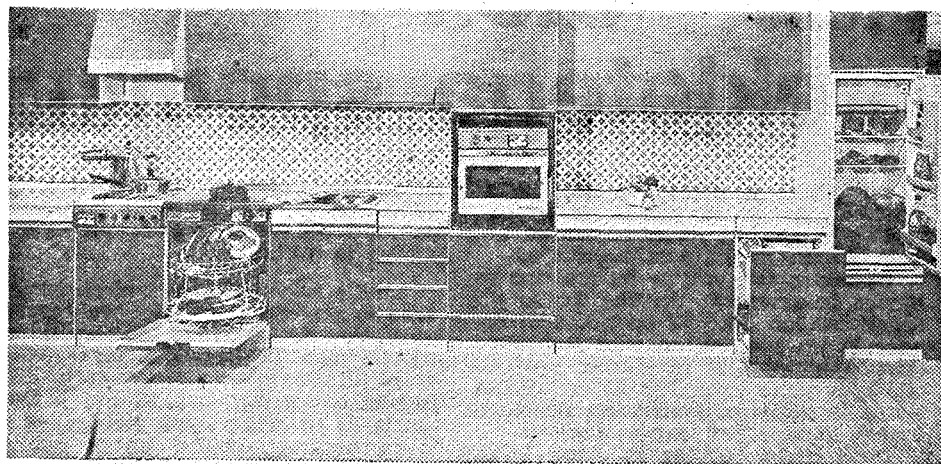
Morebitne pripombe in želje

Odbor ima do sedaj evidentiranih okoli 2600 preživelih, padlih in umrlih borcev brigade. Seznam je bil dostavljen vsem občinskim odborom Zveze združenj borcev s prošnjo, da ga preverijo in dopolnijo.

Seznam bo objavljen kot priloga knjige o borbeni poti Cankarjeve brigade, ki bo izšla konec prihodnjega leta in jo bodo brezplačno prejeli vsi preživeli ter svoji padli in umrli borci brigade. Zato se enkrat prosimo vse borce brigade ter svoje padli in umrli borci, da preverijo, če so vpisani v seznam, in da eventualne manjkajoče ali nepravilne podatke prijavijo odboru Združenj borcev ali pa direktno odboru brigade na prej omenjeni naslov.

Na svidenje v Crnomlju!

ODBOR V. SNOUB »IVANA CANKARJA«

vega 60
brest cerknica

RIBJI BRODET

DELAMARIS IZOLA

136

Uničevalno taborišče Mauthausen pa ni ostalo prazno. Kmalu je napolnilo barake sredi obzidja na tisoče junakov, ki so se bojevali za svobodo Jugoslavije, na tisoče pripadnikov odporiških gibanj iz vseh dežel okupirane Evrope in židovski živeli, obsojeni na smrt. Taborišče je bilo zanje le prehodna postaja pred smrtjo.

Sestranci, izdelani od dolgega pohoda in mraza, se mukoma vzpenjajo po zasneženih gorski poti. S poslednjimi močmi gredo skozi vhod v koncentracijsko taborišče, kjer se moramo kar v temi postrojiti na »appelplatzu«.

Iščem svoje prijatelje. Fischerja, laboranta v sečnici, ni več. Poslednjič sem ga videl v Plesowu. Med enim izmed postankov je ves izmogen legel na sneg. Iz spacenih potez na njegovem obrazu sem razbral, da bo kmalu izdihnil. Bilo mu je petdeset let, od tega jih je pet prebil v koncentracijskem taborišču. Ni čudno, da njegov organizem ni mogel prenesti mučnega pohoda v hudem mrazu.

Dr. Körner, mlad zdravnik iz Nice, se še kar dobro drži; pač pa je v prav slabem stanju dr. Denis Görög, docent s fakultete v Szombathelyju. Zdaj prestaja še hujše psihične motnje kakor v krematoriju. Tam sem se moral stalno truditi, da sem ga prikril. Vse sem storil, da se ne bi kdaj srečal z dr. Mengelejem. Tudi Mussfeld je bil nevaren opazovalec. Če bi bil eden ali drugi opazil njegove motnje, zaradi katerih je bil neznano za delo, ne bi bil dolgo živ.

Ze v krematoriju mi je povedal, kakšna je njegova poslednja volja:

»Nikolaj,« mi je govoril, »ti boš nekoč gotovo odšel od tod, ker si močna osebnost. Zase vem, da mi to ne bo uspelo. Moja žena in hčerka sta umrli v zaplinjevalnici, to vem zagotovo. Svojega sina Aleksandra, ki mu je dvanajst let, pa sem skrli pri nunah v samostanu v Kőszegu. Če se boš vrnil

137

domov, pojdi ponj, odpelji ga in vzgajaj ga. To je moja edina želja, ki jo izražam pri polni zavesti pred svojo smrtjo, o kateri ne dvomim.«

Rade volje sem mu obljubil, da bom skušal izpolniti njegovo željo.

Na srečo so se stvari tako zasukale, da smo se znašli daleč od prizorišča gotove smrti. Umreti zdaj, na koncu poti, tik pred ciljem, ko nam polni srca dihi bližajoče se svobode, bi bilo preveč tragično!

Po pregledu nas pošljejo skozi ozek prehod v kopalnico. Pomešali smo se z interniranci iz drugih taborišč. Kakšnih deset tisoč se nas gnete na razmeroma prav majhnem prostoru. Med grajskimi zidovi se podi grozljiv veter. Grad stoji namreč na vrhu hriba, kjer se začenjajo Alpe. Zima je tu zelo huda.

Po štirideset nas spuščajo v kopalnico. Kmalu izračunam, da bomo potrebovali tri dni, če hočemo priti vsi na vrsto.

Kriminalci, se pravi jetniki iz nemških pokrajin, opravljajo tukaj razne službe. Ti ljudje so najzvestejši sluge esesovcev. Danes jim je ukazano, naj razvrščajo internirance v skupine, ki pojdejo v kopalnico. Najprej so na vrsti arjci. Le-teh je toliko, da se bomo mi Zidje lahko zvrstili tja noter šele tretjega dne. Toda čakati tukaj dva dni je vprašanje življenja in smrti. Ukazano je, da jetnik ne sme v barako in da ne sme biti na seznamu tistih, ki jim priteče hrana, dokler se ne okopa. Dotlej naj čaka v groznem mrazu brez jedi in pijače, ko je že tako in tako izčrpan po desetdnevnem potovanju. Čaka naj, dokler ga držijo noge pokonci, dokler se lahko bori proti spancu. Ko ga moči zapustijo, leže v sneg in nič več ne vstane. Kakšnih tristo okrog mene jih je takole pleglo in umrlo. Zanje se nihče ne zmeni. Tu ima vsak dovolj skrbi sam s seboj, da bi se rešil.

138

Premišljam, kako bo z menoj, in uvidim, da niti ene noči ne bom mogel prebiti zunaj brez hudih posledic. Danes se moram zrniti v kopalnico. Ubogi Denis tava sem in tja brez očal in brez klobuka. Njegov pogled je zmeden. Hodi kakor avtomat, blede se mu. Primem ga za roke in ga potegnem k sebi, nadejajoč se, da bom lahko še njega spravil pod odrešilno prho. Čez nekaj trenutkov pa zastane in človeška reka ga odnese s seboj, izgine mi izpred oči. Zaman ga kličem, zaman vpijem za njim; v besnečem tuljenju vetra slišim komaj svoj lastni glas.

Slutim nevarnost, zato napnem vse svoje moči, da bi si utrl pot in se približam stopnicam, ki držijo v kopalnico. Tako se počasi pririnem v prvo vrsto.

Pri vходу stražijo poleg nekaj esesovcev kriminalci z gumijevkami. Zdaj je nared nova skupina štiridesetih jetnikov, da gre skozi vrata. Vsi so arjci. Tedaj se odločim, stopim iz množice pred nekega esesovskega Oberscharführerja in mu rečem brez omahovanja:

»Gospod Oberscharführer, jaz sem zdravnik transporta iz KZ Auschwitz, pustite mi, da grem noter.«

Pogleda name. Morda mu je všeč, da sem dobro oblečen, morda mu godi moj odločni nastop ali pa moja perfektna nemščina. Obrne se k tistim, ki stoje na stopnišču pred kopalnico, in jim veli:

»Pustite doktorju, da gre noter.«

Sam stopam po stopnicah, še pred skupino štiridesetih, ki je bila nared. Rešen sem. Dobro je, če se človek hitro odloči.

V toplem zraku kopalnice se mi kmalu razmigajo udje, ki so v mrazu kar odreveneli. Po desetih strahotnih dneh sem napoved v toplem prostoru. Tudi prha mi dobro de. Naše obleke imajo za okužene, zato morajo ostati tukaj.

Sramotna peticija

Pred dnevi je pri zavodu »Borec« izšlo delo Vilka Kolarja LAČNI, TODA POGUMNI. V platno vezana knjiga stane 70.— dinarjev. Je lepo opremljena in ima mnogo fotografij, od katerih jih je precejšen del prvič objavljenih. Zavod »Borec« je s tem izdal prvo delo v slovenščini, ki je posvečeno našim vojnim ujetnikom iz leta 1941, predvsem tistim, ki so prišli v roke nacistom. Knjiga je zanimiva za širšo javnost, še posebno pa za nekdanje vojne ujetnike.

10. aprila

V zraku je viselo nekaj morečega. Rosilo je. Slutili smo, da se bliža konec naše vojaške prizadevnosti. Sklenili smo se umakniti.

Ce je Zagreb padel, potem je nujno, da se bomo branili nekje na jugu. Napravili smo načrt za umik čez Haloze. Tam morajo biti naše enote, ki se unikajo proti jugu. Lojze Drenik je imel karto in po njej smo se skušali znajti.

Načrt je bil pripravljen, toda izvedli ga nismo.

Nekje je treščila granata. Zatem je bilo slišati močnejše regljanje strojnic in pokanje pušk. Vse to se je dogajalo za nami, tako, da smo imeli občutek, da nas hočejo obkoluti. Pot proti Halozam je bila s tem zaprta. Ostala je edina pot proti Varaždinu in potem dalje... Kam? Nihče ni vedel! Hitro smo se odločili. Pogledali smo še enkrat karto in vzeli pot pod noge. Šli smo čez drn in strm. Regljanje strojnic je bilo slišati vedno močnejše in vedno bliže. Naša skupina se je razbila. Franjo je zaostal, drugi tudi. Lojze Drenik, jaz in približno deset vojakov smo nadaljevali pot.

Okrog petih popoldne smo se ustavili ob potoku, ki ga nismo mogli preskočiti. Kaj je kazalo drugega kot spustiti se v vodo in jo prebresti. Do pasu mokre nas je začelo zebsti, utrujeni smo bili in lačni.

Začelo se je mračiti, mi pa dremati od utrujenosti. Nenadni ropot nas je zdramil. Nekki podoficir je prihrumel s skupino vojakov ter z nekaj konji brez jezdecev in v eni sapi povedal, da ga zasledujejo Nemci. Skočili smo na noge.

»Hitro na konje!« sem zakričal. Ze smo bili vsi na konjih in oddirjali.

Nikoli še nisem jahal v galopu, tokrat je šlo, kot bi bil rojen v sedlu.

Bilo je že precej mračno in Nemci so z žarometi osvetljevali okolico. Po njih smo lahko sklepali, kakšna razdalja nas loči.

V daljavi smo opazili luč. Podoficir, ki je jahal na četu, se je obrnil proti naselju. Mislili smo, da bomo ušli zasledovalcem. Nihče razen mene pa ni opazil na levi strani motoristov z zasenčenimi lučmi.

Zavpil sem: »Ne v vas, tam so Nemci!« Toda nihče me ni slišal.

Pri prvih hišah smo prišli na cesto. Iz hiš so visele bele rjuhe v znamenje predaje. »Vse kaže, da smo v pasti,« sem dejal Dreniku.

Naša kolona se je precej raztegnila. Z Drenikom sva bila bolj na repu. Ko so prvi prijezdili na križišče, se je usul rafal iz strojnice. Konji so se splašili in se začeli vzpenjati. Zavpil sem: »Razjahajte in, za menoj!«

Ustavili smo konje, poskakali na tla in čez plot na kmečko dvorišče. Drenik si je z robcem pokrival lice in brisal nos. Bil je ranjen. Imel pa je srečo, krogla ga je le rahlo oplazila.

V temi smo tipaje iskali kritje, dokler nismo prišli do nekakih vrat. Hlev. Hitro smo smuknili vanj, vrata pa zaprli in zapahnili. Drenik je prižgal električno svetilko, da smo si ogledali skrivališče. Bilo nas je petero: midva in še trije vojaki. O usodi drugih nismo vedeli. Brčkone jih je zadel rafal. V hlevu je stala krava, poleg nje telček in koza. Toplota v hlevu nam je dobro gela.

Zunaj so brnela težka motorna vozila,

tanki in kamioni. Vmes pa so se Nemci glasno pogovarjali.

Vojak, ki smo ga poslali v izvidnico, se je čez nekaj časa vrnil in povedal, da kmečko dvorišče meji na cesto, kjer se nenehno premikajo nemške motorizirane kolone. Na nasprotni strani je hrib, poraščen z gozdom. Cesta je široka, z dvema skokoma bi lahko prišli v gozd.

Čakali smo, da bi se kolona iztekla...

Ne vem, kako dolgo smo spali. Prebudil nas je ženski krik. Bila je gospodinja, ki je z golico prišla v hlev, da bi pomolzla kravo in kozo.

Vpila je kot jesihar, vila roke nad glavo in klicala vse svetnike na pomoč. Njeno vpitje je privabilo Nemce in na vrata sta stopila dva z namerjenima brzostrelkama. »Hönde hoch!« je zavpil prvi, drugi pa je dodal: »Raus!«

Polkovnik Barle je začel brati peticijo, ki je bila napisana v imenu nas vseh.

V njej ugotavljamo, da Jugoslavije ni več. Nemško orožje je premagalo jugoslovansko vojsko... Priznavamo zasedbo in priključitev tega ozemlja, na katerem živijo

1. avgust – jeseniški občinski praznik

Gorenjska se je že prve dni okupacije pripravljala na upor. Prvi borci so odšli v gozdove že junija 1941. Borci prve čete so bili pretežno pod Stolom, na Mežakliji in na Pokljuki. Voditelji te čete so bili Jože Gregorič, Polde Stražisar, Franc Potočnik, Franc Benedičič in Jože Pinžgar. Jože Gregorič je bil najbolj prizadeven organizator partizanstva na Gorenjskem. Prekalil se je že v španski državljanski vojski, kjer je dobil kot komandant mitralješkega bataljona čin poročnika. Pozneje je bil imenovan za prvega komandanta Prve grupe odredov.

Dne 22. julija 1941 je šlo z Jesenic veliko komunistov in zaveznih socialistov v partizane. Mežaklija in Pokljuka sta oživele.

Dne 1. avgusta 1941 so Nemci napadli prvo četo partizanov. V taborišču ni bilo veliko borcev, ker so bili tedaj v akciji

Zakonske spremembe glede vojaških pokojnin

Vojaški uslužbenci se bodo v prihodnje lahko upokojili, če bodo izpolnili naslednje pogoje: 40 let (moški) ali 35 let delovne dobe (ženske), 60 let (moški) ali 55 let (ženske) starostne dobe, a delovna doba zaposlitve v JLA mora znašati vsaj 20 let. — To je napovedal novinarjem general-podpolkovnik Mirko Novovič, načelnik zavoda za socialno zavarovanje vojaških zavarovancev.

Novost je tudi, da bodo vojni starešine, ki jim bo prenehalo delovno razmerje v armadi, preden bodo izpolnili pogoje za starostno ali invalidsko upokojeitev, dobivali denarno nadomestilo, ki bo oblika socialnega varstva, dokler ne bodo izpolnili pogojev za upokojeitev. Nadomestilo bo znašalo 85 odstotkov (za nosilce partizanske spomenice 100 odstotkov) pokojninske osnove, tj. mesečnih prejemkov vojaškega uslužbenca lani decembra. Obdobje prejemanja denar-

naši svojci. Prosimo, da nas izpustijo iz ujetništva in obljublamo, da bomo zvesti pripadniki tretjega rajha. ... Zavladal je popoln molk. Najprej se je oglasil Gregor, ki je zavpil: »Sramota, kaj takega mislite poslati, to je narodno izdajstvo! Zavedajte se, da vojne še ni konec, in mi ne bomo nikoli priznali zasedbe naše domovine!«

To je sprožilo val besa; od vseh strani so padali klici:

»Dol z izdajalci!«

»Ne bomo priznali nacistične zasedbe!«

»To je konec naše svobode!«

»Ali vas ni sram?«

Nastal je splošen hrup in prerivanje. Nekdo je zavpil: »Raztrgajte peticijo!« in velika večina je ponovila: »Raztrgajte! Takoj! Dol s takim štabom!«

Osrmočen in ves rdeč je komandant v splošnem viku in kriku hotel nekaj povedati vendar ni prišel do besede. Raztrgal je peticijo, ker smo mu grozili, da ga bomo napadli.

Strumno je odkorakal med klici: »Sramota!« »Fuj!«

Pešica tistih, ki so bili za sramotno peticijo, pa je začela govoriti, da se bodo Nemci maščevali in nam pokazali svojo moč. Toda zavrnili smo jih in postavili narodno zavest in domoljubje nad egoistične izdajalske nakane posameznikov.

»Ljudje, ki simpatizirajo z nacizmom ali so nacistični privrženci, nas ne morejo voditi,« smo dejali.

Veseli smo se zmage, nismo pa takoj opazili, da so Nemci poosttrili budnost nad nami in da so njihovi vojaki kar naprej hodili okrog naše barake.

pri miniranju mostu v Mostah pri Žirovnici.

Na povratku so v četi zaslišali strele na Mežakliji. Iz varnostnih razlogov niso šli po prvotni poti, temveč čez Obranco. Tu so Nemcem, ki so napadali taborišče, padli v hrbet in jih pregnali. Sovražnik je imel več izgub, žal pa sta v tej borbi padla dva partizana, in sicer Viktor Arzenšek in Ferdo Koren.

V spomin na to prvo borbo s sovražnikom in v počastitev spomina prvih padlih so na Jesenicah 1. avgust razglasili za občinski praznik, ki ga slave vsako leto.

V spomin na to, bo slavnostna seja občinske skupščine, na kateri bodo podelili štirim najbolj prizadevnim posameznikom in organizacijam na kulturnem področju Čufarjeve plakete, na športnem področju pa štiri Gregorčičeve plakete.

BRANKO BLENKUS

dobro je, če veste

SKORAJ DVE MILIJARDI DOLARJEV DOHODKOV SO IMELI LANI Italijani od turizma. To lahko uporabimo kot merilo, kako zelo se zaostajamo za tako imenovanimi velikimi turističnimi deželami (razen Italije Španija, Francija, Anglija, Švica, ZDA) saj turizem pri nas ni dal lani niti še četrtno toliko dohodkov kot pri sosedih.

ZA 738 MILIJONOV DIN (NAD 43 MILIJONOV DOLARJEV) TEHNIČNEGA BLAGA SO UVOZILI lani naši državljani kot zasebniki. Uvoz avtomobilov se je precej skrčil, vendar ne zaradi tega, da bi ljudje kupovali kaj manj motornih vozil, marveč, ker je bil toliko večji pritisk na notranji trg. Iz konsignacijskih skladišč je šlo v prodajo na notranjem trgu 16.607 avtomobilov. Vendar je bil uvoz avtomobilov predlanskim kar za 42 odst. večji — tedaj so uvozili skupaj 28.705 avtomobilov. Močno pa se je skrčil uvoz nekaterih gospodinskih strojev, zlasti pralnikov, kaktšnih je dovolj domačih na trgu. Nenehno se narašča uvoz kmetijskih strojev, med drugim zato, ker mnogo naših ljudi iz vrst kmečkega prebivalstva dela v tujini — številni prav zato, da bi si lahko kupili kakšen dražji kmetijski stroj (predvsem traktor) — pa tudi zaradi tega, ker je redni uvoz še mnogo premajhen. saj domača industrija ne dohaja potreb našega kmetijstva. Značilno je tudi, da je lani zelo narasel tudi uvoz televizijskih sprejemnikov, kar za 38 odst. v primeri z letom 1970.

V ZAGREBU JE ZAPOSLENIH NAJVEČ INDUSTRIJSKIH DELAVCEV med drugimi mesti v državi, in sicer 92.000. Na drugem mestu po številu industrijskega delavstva je Beograd — 87.000 delavcev, na tretjem Ljubljana (33.000), nato se vrstijo: Sarajevo 30.000, Maribor in Niš po 28.000, Skopje 27.000, Novi Sad 21.000, Kragujevac 19.000 in Reka 18.000.

AVTOMOBIL NA DVEH KOLESIH JE NOVE VRSTE motorno kolo, izdelek japonske tovarne. Vozilo ima štiristaktni motor s 67 KM in doseže hitrost celo 200 km na uro. Ima pa avtomobilsko zavoro, da je mogoče hitro zavirati. Voznja je z dobro uravnoveženim vozilom prijetna, zlasti, ker motor tiho deluje in ne trese.

STROGO NADZORSTVO NAD STRUPENIMI SNOVMI SO UVEDLI V ZDA. Po novih zakonskih predpisih ni več mogoče brez posebnih dovoljenj uporabljati živega srebra in svineca v industrijske in druge namene pri raznih izdelkih. Izdelovalci ne bodo smeli več prosto uvajati izdelkov kemične industrije, dokler ne bo uradno ugotovljeno, da novi izdelki niso nevarni.

IZ MORJA PRIDOBIVAJO PO VSEM SVETU ZE 450 MILIJONOV TON NAFTE na leto. Ta stroka rudarstva se čedalje bolj seli s kopnega na morje, ker so mnoga ležišča nafte na celini že močno izčrpana. Potreba pa tekočem gorivu še zmeraj naglo narašča. Premog in druge vrste virov energije izgubljajo pomen v primeri s tekočimi gorivi. Značilno pa je, da so že pred drugo svetovno vojno strokovnjaki napovedovali, češ da bodo ležišča nafte na svetu izčrpana v nekaj desetletjih (!), tako da bo kmalu nastopila velika stiska, ker bodo začeli usihati še drugi energijski viri. V desetletjih potem pa so po svetu odkrivali skoraj leto za letom nova in tudi zelo velika naftna ležišča v raznih deželah, zlasti še v Sovjetski zvezi, Alžiriji, Libiji in še nadalje v azijskih arabskih deželah (Saudska Arabija, Kuvajt, Irak itd.), hkrati pa se je hitro razvilo raziskovanje podzemskih ležišč. V Evropi so doslej ugotovili najbogatejša ležišča v Severnem morju, med angleško in skandinavsko obalo. Tudi dose-danja raziskovanja Jadranskega morja upravičujejo pričakovanje, da bodo ugotovili pomembnejša ležišča nafte ob naši obali.

NEPISMENOSTI NISO MOGLI POPOLNOMA ODRAVATI NITI V ZDA. Tako je nedavno senator v ameriškem kongresu (parlamentu) opozoril, da je kar 21 milijonov Američanov (ali desetina prebivalstva) nepismenih. Temu se ne smemo čuditi, saj so v Ameriki zelo velike socialne in kulturne razlike med raznorodnim prebivalstvom — od največjega bogastva do kar neverjetne revščine ter zaostalosti.

Lepa proslava v Bohinju

Kot je »TV 15« že na kratko poročal, je bila v Bohinju osrednja proslava borcev jeseniško-bohinjskega odreda in Prešernove brigade. Udeležili so se je tudi ugledni gostje: Miha Marinko, član sveta federacije, komandant ljubljanskega armadnega okrožja general-polkovnik Stane Potočar-Lazar, zastopniki družbenopolitičnih organizacij in številni borci ter prebivalstvo. Slavnostni govor je imel Ivan Javor-Igor, prvi komandant Prešernove brigade.

Predsednik odbora Prešernove brigade Karel Leskovec je obdaroval vojaške knjige Mateja Bora »Previharimo viharje«. Tovarišu Viktorju Cvelbarju pa je podaril dve svoji knjigi.

Na proslavi so sodelovali tudi izvidniki iz Divače, Sežane, odreda »Dobre volje« iz Ljubljane in dijaki gozdarskih šol iz vse Slovenije. Zvečer pred glavno prireditvijo so uprizorili igro »Illegalec«.

Udeleženci so imeli skupno partizansko kosilo, potem pa so se razvedrili na veselici ob Bohinjskem jezeru. Lepa je bila tudi kulturno umetniška prireditev. Nastopili so moški pevski zbor »Jeklar« z Jesenic, vojaški oktet iz Tol-

mina, recitatorji, orkester iz Gorij in znani vojaški ansambel »SMB 220« iz Kranja.

MK

Karel Leskovec izroča knjige tovarišu Viktorju Cvelbarju

POTUJOČA KNJIGARNA PARTIZANSKE KNJIGE

bo v

torak 1. avgusta 1972 POSTOJNA

sreda, 2. avgusta 1972 PRESTRANEK

četrtek 3. avgusta 1972 PIVKA

petek 4. avgusta 1972 KOŠANA

sobota, 5. avgusta 1972 HRUSEVJE

NASE GESLO: Dobra knjiga v vsako vas!

KNJIZNI HRAM NA KOLESIH razstavlja, razprodaja sprejema naročila, in prednaročila za knjige, revije in časopise VSEH SLOVENSКИH ZALOŽB

DELOVANJE »PARTIZANSKE KNJIGE«: razstave in sejmi naprednih slovenskih knjig, ustanavljanje in oživljanje knjižnih servisov širom po Slovenstem, tržna raziskava knjižništva, literarno-glasbene prireditve in pogovori z literati, ohranjanje revolucionarnih tradicij, distribucija naprednega mladinskega tiska, skrb za prebujanje kulturne potrebe in večanje zanimanja za kulturno dejavnost

MEDNARODNO LETO KNJIGE 1972 je lepa prilžnost da vsi, ki se ukvarjajo s knjigo, množično sodelujejo in s tem pripomorejo k širjenju kulture med Slovenci.

Kako se je bojeval Vesel iz Lepovč

Anton Vesel živi v Gornjih Lepovčah pri Ribnici na Dolenjskem. Ima hišico in 30 arov zemlje. Čeprav je zemlje komaj za kozo, redi krave in po malem kmetuje, kajpak tako, da travnike za košnjo najame. Mož pridno dela in malo govori, a kadar zastavi besedo, vedno pove umno in pošteno. Zato ga ljudje daleč naokrog poznajo in spoštujejo.

Zibelka je Veselu stekla na Travniku v Loškem potoku 9. novembra 1909. Delo in zaslužek si je našel na Rudežovi žagi v Jelenovem žlebu, ko pa je ta 1934. leta žago preselil v dolino, je moral tudi Vesel za kruhom na Ribniško. Najprej je stanoval v gradu in se poročil, nato pa si je ustvaril domek v Gornjih Lepovčah, kjer sta se mu pred začetkom vojne rodili dve deklici. Že v tistih časih se je Vesel zavedal svojega stanu; bil je član sindikata in vedel je, da se bliža čas, ko bo treba vstati v boj za pravice ubogih in zatiranih.

»Enainštiridesetega leta, ko je razpadla Jugoslavija, sva jaz in sosed Ponikvar vzela puške in vsak po 2000 nabojev,« pripoveduje Vesel. »Jaz sem bil takrat vpoklican kot rezervist v bolniško četo, katere komandir je bil Karel Milavec, kasnejši partizanski zdravnik Tine. V Žužemberku smo bili, ko nam je komandir Milavec povedal, da je razpad in da naj gremo domov, orožje pa skrijemo. Jaz sem se oprtal s popolno bojno opremo in se vračal proti Ribnici. Srečevali so me oficirji, Srbi, ki bi me bili kar ustrelili, če bi vedeli, da sem zapustil enoto. Vpraševali so me: 'Kamo ideš?' Odgovarjal sem jim: 'Idem, da se borim...«

Vesel ni lagal, saj mu volje za boj z napadalci ni manjkalo, potrebno je bilo le pravo vodstvo. To vodstvo se je rodilo iz ljudstva samega še pred koncem junija 1941. Tiste čase pa se je Vesel že vključil v tajno delo Osvobodilne fronte, ki je začela organizirati oboroženi boj proti zavojalcem. Lahko so se mu zamerili do konca dni, zato je že 9. marca 1942 odšel k Efenki na Malo goro.

»Neki Italijan me je kar naprej zalezoval,« pripoveduje Vesel. »Na piko me je vzel. Šel sem nekoč v Ribnico, pa ga nisem maral pozdraviti. Zato mi je tako prikopal po glavi, da se mi je kar posvetilo. Pravim: 'Nikdar več me ne boš udaril, nikdar več...« Če bi ne imel dveh majhnih otrok, bi te prevrnil kot zajca...« V votli leseni steni sem imel skrito puško. Samo puško bi bil zagrabil in ga pihnil. Ti hudici italijanski, kaj vse so mi prizadeli! In zato sem zgrabil puško in sem šel na Malo goro. Doma nisem nič povedal, kam grem. Zena je prišla za menoj v taborišče, ki je bilo na Tišovcu nad Strugami v Zorcevem talu. 'Ja, pravim, zdaj pa kar je, je. Lepo pazi na otroke in na samo sebe! Jaz ne grem več dol...« V tisti četi partizanov je bilo precej: Gorenjcev, od Ribničanov pa sta bila Maležičeva dva, Japljev Ivan, Rusova dva, Jekir v Radko, Županova dva, Burc. Tam je bil tudi Kajtimir, Efenka pravi: 'No, zdaj ko si prišel gor, gremo pa na Lipovec napast vlak.' Mene je imel Efenka rad. Pozna sva se še s sestankov na terenu. Pravi: 'Vesel, te bom naučil, kako se minira vlak...« Madona sem čakal, ob progi, da staknem žico na baterijo. Na položaju je bilo vseh osemdeset mož naše čete. Ko je lokomotiva zapeljala na zakopano mino, sem staknil. Mašino je kar spodneslo, vlak pa poln Italijanov. Naši nadnje s kopiti... Bilo je vse krvavo. Pa puške in mitraljeze smo jim pobrali, vse smo jim pobrali in komaj smo nesli čez Makovšo... Morali

Anton Vesel-Leon se je zlasti izkazal v Gubčevi brigadi, kjer je naredil pot čez borca prek vodnika voda do komandirja čete.

smo se hitro umakniti, ker so Italijani začeli točiti prizorišče boja s topništvom iz Ribnice.

»Kdaj se je to zgodilo?«
»Aprila meseca 1942...«
»Kdaj pa si potem ti šel iz Efenkove čete?«

»Malo pred italijansko ofenzivo. Efenka je potem s četo odšel v Tomšičevo brigado, kar pa na Veliko goro. Najprej sem bil v Prlekovi četi. V sestavi te čete sem se udeležil napada na Turjak leta 1942. To bitko sem si zapomnil kot eno najbolj svinjskih. Potem sem prišel k Ronku. To je bil odličen komandir, pozneje pa komandant 2. bataljona Notranjskega odreda. Ta nas je ob novem letu 1943 povedel v Dolomite. Tam je bilo hudičevo že prve dni, ko smo prišli tja. Sneg je padal, bilo ga je do kolena, mi pa smo se tolkli ves dan od štirih zjutraj. Napadali smo Italijane v neki baraki, prišla pa jim je pomoč, Italijanov kot listja in t.ave... Od vseh krajev so prišli. Zvčer je vse ponehalo, tišina. Gremo. Jaz naprej z bombo v rokah, pa jih zagledam, ko ležijo pod leščevjem. Bili so sami fašisti. Pridemo na kakih 15 metrov in vžgejo po nas. Jaz sem že prej naročil fantom, naj se držijo pri tleh, ker Italijani visoko streljajo. Sklonjen zabrišem bombo. Ravno mednje je nadla in potem je bilo vse tiho, da smo se lahko nemoteno izvili iz obroča...«

Se marsikaj je povedal Vesel o bojevanju v Polhograjskih dolomitih. Pripovedoval je o nekem mlinarju, ki je imel štiri sinove in belih, mlel pa je za partizane. »Staremu smo zagrozili, češ le glej, če nas izdaš ali če zmanjka kaka kila moke... Pa ni nič zmanjkalo, stari je bil pošteni...«

»Kdaj si pa potem prišel v Gubčevo brigado?«

»Marca 1943, tako da sem se že udeležil bitke v Jelenovem žlebu. Hudičevo je bilo takrat, preden smo Italijane obvladali na tistem pobojju nad oreznom. Ko smo jih potem vrgli s položajev, so izgubili glavo — drveli so pred puške naših zdolaj na cesti ali pa v prepad...«

»Pa si imel kako partizansko ime?«
»Ja, precej, ko sem prišel v Efenkovo četo, so mi dali ime Leon...«

Anton Vesel-Leon je nato v Gubčevi brigadi preživel več kot poldrugo leto in se udeležil mnogih hudih bojev. Gubčevci so bili znani udarniki. Zlasti so se izkazali pri razbijanju sovražnikovih utrjenih postojank. Posebno hudi so bili boji ob napadu na Italijane v Žužemberku. Začeli so se v noči na 25. julij 1943, trajali pa so do 27. julija 1943, ko sta združeni italijanski koloni Felazzi in Cannata prebili partizanske zasede. Iako sta rešili že skoraj popolnoma potolčeno italijansko posadko, ki je imela 51 mrtvih in 58 ranjenih. V bojih s Šerčerjevo brigado so Italijani imeli na proboju k Žužemberku 13 mrtvih in 26 ranjenih, izgubili pa so tudi dva tanka. Anton Vesel-Leon si je te boje dobro zapomnil, saj ga nanje še vedno spominja italijanska svinčenka, ki mu je oblačila v lopatici. Ko se je izlizal, je postal vodnik voda, potem komandir čete. Bil je previden, trezen mož, ki je znal varovati moštvo pred nepotrebni izgubami. Iz tega časa se spominja spopadov z domobranskimi udarnimi bataljoni.

»Hudo je bilo, kadar smo prišli v bele vasi. Nikjer nisi ničesar dobil. Nekoč sem šel gor na Težko vodo, pa prosim neko žensko: 'Boste dali majčkeno soli, da ne bom jedel neslan močnik?' Ona pravi: 'Nimam nobene soli...« Vprašam: 'Kje imate pa moža?' Pove: 'V Novem mestu...« Glasno se zamislil: 'A, v Novem mestu, na nas strelja...« Šel sem k Janezu Hribarju-Rokci in mu povem. Ta ukaže rekvizicijo. Vzamemo prašiča, debelega, težkega 200 kil. Imela je 45 kg soli, 40 kg smo ji vzeli, 5 pa pustili. In tako je bilo tudi drugod. Imeli so, pa niso marali dati, ker so bili za bele. Ko pa smo nekoč v Dolomitih stradani prišli v partizansko vas, so vaščani sami ubili vola za nas in nam skuhalj čaja za žganjem, da smo se okrepčali...«

V 3. bataljonu Gubčeve brigade je bil Anton Vesel-Leon do decembra 1944, ko so ga prestavili za komandirja tehnične ekipe, ki je imela nalogo prevzemati orožje, streliivo in opremo, ki so ga zavezniki odmetavali za partizane s padali.

»Šli smo zamenjat tiste, ki so od pošiljk za borce jemali zase, oni pa so morali v brigado in na bojišče. Saj nismo spali ne ponoči ne podnevi. Ponoči smo zažigali signalne ognje, podnevi pa spravljali pošiljke na varno...«

Konec vojne je Vesel dočakal v enotah KNOJ. Brž, ko je mogel, se je vrnil k družini v Lepovče, ki se je kmalu povečala še za sinka.

FRANCI STRLE

Nasha brigada se je ustavila v Prtovcu na obronku Jelovice. Upali smo, da se bomo, utrujeni in prezeblji, vsaj za nekaj časa ustavili v edinem zatočišču — v požgani in napol podrti kmetiji. Nasha želja pa se ni izpolnila, saj smo morali že s prvim mrakom naprej, če smo hoteli z nočjo zavarovani prečkati cesto. Spuščali smo se v dolgi, razpotegnjeni koloni po strmi poti v Selško dolino.

Nosil sem precej težak nahrbtnik in se opotekal za mulo Agnezo. Paziti sem moral nanjo in na vrečo moke, s katero je bila Agneza oprtana. Sumljivo se je tovor zibal na njenem hrbtu in pogosto nisem ve-

la naprej. Govorica je zamrla, le misel na mulo ni izginila.

»Mogoče pa le še ni konec z našo Agnezo. Mule ne zapustijo tega sveta tako hitro.«

Prišli smo skoraj v dolino. Na nasprotnem hribu smo zaslišali streljanje. Kolona se je ustavila. Patrolja je šla v izvidnico.

Izrabil sem čakanje in splezal po hudourniku navzgor. Kmalu sem jo zagledal. Uboga Agneza je ležala vsa zvita v snegu blizu zaledenele struge in rahlo sopla. Stopil sem bliže, jo poklical po imenu in jo pobožal po glavi. Roko pa sem hitro odmaknil, saj sem med

Albin Weingerl - Črček:

MOJA AGNEZA

del, ali naj jo gledam pod noge ali naj priskočim na pomoč. Večkrat sem zakrilil z rokami, ker mi je spodrsnilo, a padel nisem. V zadnjem hipu mi je pomahala z repom pod nosom — ujel sem se zanj. Sprva sem se tega nekoliko sramoval, toda bolje se je obdržati na nogah, kot sedati na sreznata tla.

Pot nas je vodila preko zaledenelega potoka, ki se je spuščal čez strmo pečevje. Brvi ni bilo. Borci so skakali, plezali po vseh štirih in se kotalili čez široko hudourniško strugo, kot so vedeli in znali. Prišla sva na vrsto midva z Agnezo. Komaj je bila s sprednjimi no-

prsti začutil nekaj lepljivega. Bila je kri. Skušal sem jo dvigniti. Pripogovarjal sem ji, ji obljubljal vse partizanske dobröte, a ni pokazala nobene volje do življenja. Tudi nesti sem jo poskušal, a bila je pretežka zame, saj nisem Martin Krpan. Potem sem jo navezal in poskusil vleči po tleh. Tako presunljivo je zastokala, da sem takoj odnehal.

Kaj naj storim? Do zdravnika nisem mogel, saj smo bili v premiku. Tu je brez pomoči tudi nisem mogel pustiti. Revica bi se mučila ranjena več dni, preden bi poginila. Vse življenje si tega ne bi mogel odpustiti. Dolžan sem jo rešiti. Toda rešitev je bila samo ena.

»Moram! Moram!« sem si govoril.

Snel sem puško z rame in nastavlil cev muli na sence.

Odpusti, Agneza, najzvestejša tovarišica v boju in lakotli!»

Zamižal sem in sprožil. Nato sem stekel za brigado.

Drugo jutro smo čakali na prežganko. Posedli smo okrog kotla in se pogovarjali o nočnem premiku, o streljanju, o Agnezi in o vremenu. Čiki so krožili od ust do ust, ko sem pripovedoval, kaj se je pripetilo muli, za katero sem bil odgovoren. »...tako žalostno me je gledala. Najbrž je bilo tudi njej hudo, da ni mogla opraviti svoje naloge in prinesiti vreče. Kot bi se mi opravičevala...« Tedaj me je nekdo pocukal za rokav. Otresel sem se in nadaljeval: »Tudi živali čutijo, kako so težki časi...« Med tem mi je nekdo potisnil titovko na oči. Razjezil se se in planil pokonci. Tedaj pa sem odprl usta in sem jih za nekaj časa pozabil zapreti. Ko sem se obračal, da bi mahnil po vsiljivcu, sem zadel ob Agnezin smrček, ki se mi je dobrikal. Tovariši, ki so že pred menoj opazili Agnezo, so bušili v krohot. Jaz pa sem jo objel, jo božal in jo ogovarjal.

»O, jej, še vedno si krvava! Bolničarji, zdravniki, kje ste? Ranjenca imamo. Hitro po alkohol in obveže!«

Umili smo jo, jo obvezali in ji odstopili prvo mesto v vrsti pred kotlom.

Ilustracija: Evgen Sajovic

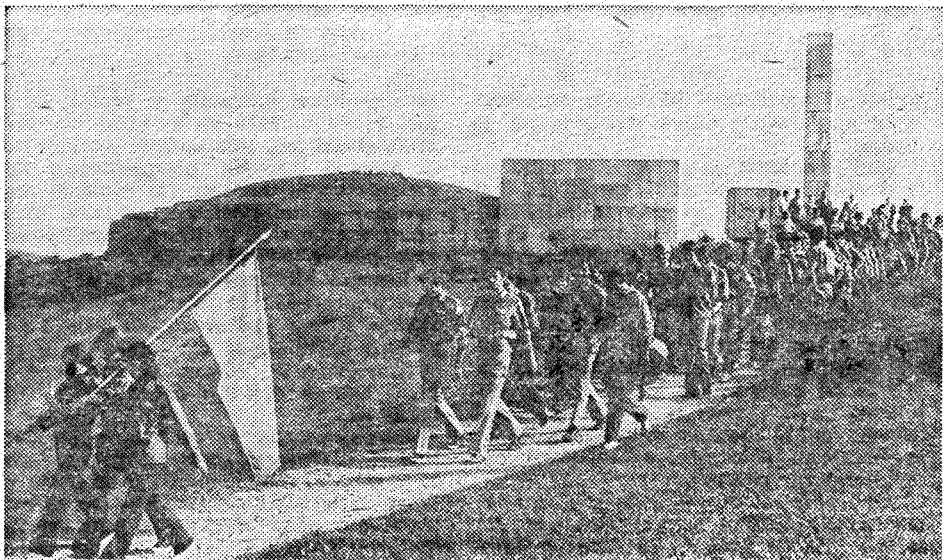
gami na ledu, že je drsela. Priskočil sem in ji hotel pomagati. Zadrževal sem jo, toda njeno breme je bilo pretežko. Povodec sem moral spustiti, saj sva začela drseti proti globini oba. Brezmočno sem obsedel in gledal za njo tistih nekaj hipov, potem mi je izginila izpred oči. Zaslišali smo le še zamolkel pok. Vreča se je razpočila, ko je zadel ob drevo.

Kolona se je ustavila. Gledali smo drug drugega, ko da nam je nekdo mulo skril.

»Kaj je z mulo? Se je ubila? Trpi vsa polomljena v prepadu? Kaj bo rekel komandant?«

Ni bilo časa za razmišljanje in ne za žalost. Kolona me je potisnila

berilo za mlade

PO POTEH CANKARJEVE BRIGADE

Mlada vojska

Enaintrideset let je preteklo, odkar je prikorakal v našo deželo sovrag, lačen in žejen krvi. Ljudje se niso pustili klati, naglo so zgrabili puške in stopili na branik svoje domovine. Mladi današnjih dni si težko predstavljamo, kaj se pravi jurišati, hoditi noč in dan v akciji, se boriti. Zavedamo pa se, kaj so nam partizani priborili, in z veseljem smo krenili na pohod po partizanskih poteh.

V Črnomlju so 3. julija ustanovili Cankarjevo brigado, ki je imela štiri čete mladih iz raznih krajev občine. Ob pol osmih zjutraj smo že prikorakali na Griček, kjer smo položili venec pred spomenik padlih borcev. Predsednik občinske skupščine je pregledal postrojeno brigado in nam izročil zastavo z besedami: »Želim, da z zastavo Cankarjeve brigade srečno prispete na cilj. Upam, da boste z ljubeznijo hodili po poteh naših partizanov ter se zavedali, koliko borcev je padlo za lepše življenje, se spominjali njihovih junaštev in s cvetjem krasili partizanske grobove.« Nato je spregovoril nekdanji borec Cankarjeve brigade in med drugim dejal: »Čeprav Cankarjeva brigada ni bila ustanovljena v teh krajih, smo vedno radi hodili tod naokrog, saj so se v naših vrstah borili številni Belokranjci.« Godba na pihala je zaigrala koronico in Cankarjeva brigada je krenila na enodneveni pohod.

»Kam, mlada vojska?« so nas vprašali mimoidoči.

Skozi gozd smo se prebili do prvega cilja, spomenika Stanetu Rozmanu v Lokvah. Sredi zelenega gaja, kjer se je zgodila huda nesreča, smo položili venec in prisluhnili besedam Janeza Vitkoviča. Obudil je spomine na tisti dan pa na mrtvega junaka, pogreb in na množico, ki je spremljala Staneta Rozmana na njegovi zadnji poti. Po govoru smo posedli po travi, pojedli malico, se okrepčali s sokom in se zopet odpravili na pot po stezicah med belimi brezami.

V Semiču so nas pozdravili prijazni domačini. Čutare smo napolnili z vodo, pa tudi z dobro kapljico nas niso pozabili postreči. Res, bili smo v deželi zlatih src, kakor je nekoč zapisal pisatelj Tone Seliskar.

Potem ko smo položili pred spomenik venec, smo se zagnali po strmini do Smuka. Pot nam je tekla po obrazu, a omagati nismo smeli. Z nemalo napora smo prišli do lovske kočice, kjer smo se prav tako poklonili spomenu padlih. Od napora smo kar popadali na tla, le naš harmonikar je neutrudno raztegoval meh in pel, da ga je bilo veselje poslušati. Na Smuku nas je čakalo kosilo, izdatna porcija »pasulja«, ki smo ga popravili s slastjo. Po kosilu so nam odobrili uro počitka, da bi lahko sveži krenili naprej po poti, ki jo je naš vodnik — nekdanji borec med vojno kdove koliko krat prehodil.

Zaustavili smo se šele v Gornjih Lazah, kjer smo pred spomenik položili cvetje ter prisluhnili recitaciji pesmi »Pozgana vas« in besedam borca Franceta Koširja:

»Ko obujamo spomine na preteklost, je kar težko verjeti da smo vse to v resnici doživljali. Na povelje glavne štaba Slovenije smo krenili na pot, da preprečimo preseljevanje okrog Krke. Onemogli smo se ustaviti v Gornjih Lazah. V hiši, kjer smo spali, so bili trije delavci iz Radohe. Morali bi jih zadržati, a ker smo takrat še vsakomur verjeli, nanje nismo bili pozorni. To nas je kaj drago stalo. Odšli so v Rabac in spotoma obvestili sovražnika, kje smo.

Italijani so obkolili hišo. Le malokdo se je mogel prebiti med točo krogel. Takrat je padlo devetnajst borcev. Prav je, da se spominjamo tistih težavnih dni!«

Sledilo je pol ure počitka. Izkoristila sem prosti čas in še enkrat stopila k spomeniku, kjer je še vedno stala skupina mladih. »Posveti, popotnik, toplo misel devetnajstim padlim borcem belokranjske čete, ki so leta 1941 tu omahnili v smrt v neenakem boju z okupatorjem,« piše na njem. Hudo mi je bilo, pogledala sem okrog sebe in videla, da čutimo vsi enako. Naše misli so se zile v obljubo:

»Vedno bomo branili domovino!« Hodili smo dalje po gozdu, a mene niso hotele zapustiti žalostne misli. Predramila me je šele partizanska pesem, prisluhnila sem ji in zapela. Bilo mi je laže in gozdne poti do Črmošnjic skoraj nisem več čutila.

Si lahko predstavljate brigado, v kateri ne bi gojili lepe slovenske besede? Zato je kulturni kar med potjo iskal fante in dekleta, ki so bili pripravljeni nastopati ob tabornem ognju. Prikorakali smo v Črmošnjice. Čakalo nas je veliko dela in po tovariško smo si ga razdelili. Taborniki so pripravili ogenj, fantje preskrbeli prenočišča, kulturni pa je imel z nastopajočimi vajo. Vse je potekalo v najlepšem redu. Večerjali smo partizanski golaž, potem pa odšli na jaso, kjer je že gorel ogenj.

V imenu domačinov nas je pozdravil nekdanji borec Skof, prvoborec Anton Novak pa je obudil spomine na oboje okrog Črmošnjic. »Belokranjci niso pozabili, kako so borci pili vedno iz enega kozarca, pa so poslali v gozd kar cel voz kozarcev!« je povedal eno za dobro voljo. Se in še bi lahko pisalo o pestrem programu ob tabornem ognju. Vrisk in petje se je razlegalo dolgo v noč. Fantje so prespali noč na seniku, dekleta v gasilskem domu. Ob peti uri zjutraj smo vstali, ob osmih pa smo z avtobusi krenili v Zadobrovo na osrednjo proslavo dneva borca.

Mislím, da smo s pohodom po poteh Cankarjeve brigade dokazali, da spoštujemo in obujamo tradicije našega narodnoosvobodilnega boja.

NATALIJA KAJIN

kramljanje

Draga Milena!

Kakor vidite, je bila naša pot dolga, a prijetna. Spoznala sem nekaj skoraj povsem novega: pripravljenost vsakogar, da ti vedno prisloži na pomoč, če ti ni dobro, in ni mi žal, da sem prehodila skoraj štirideset kilometrov.

Pošiljam vam torej prispevek o pohodu Cankarjeve brigade. Bila bi srečna, če bi ga objavili. Ne le zame, za vse pohodnike je bil to res nepozaben dogodek. Mislím, da je prav, da z njim seznanite tudi starejše naročnike in bralce vaše lista ter jih z njim spomnite, da mladina vendarle hodi po njihovih poteh.

Draga urednica!

Vem, kako strašno radi imate fotografije. Če jo bom dobila, vam jo takoj pošljem. Ob koncu bi vas še prosila, da oprostite pisavi, ki ni ravno najlepša. Hitela sem, ker

Sovražniki

Čas vojne je bil ena sama grozota. Sovražnik je dan za dnem požigal naše domove in streljal talce. Prepričan je bil, da bo slovenska zemlja njihova last, mi pa njegovi sužnji.

Zmotil se je!

Kljub strahotam, ki jih je trošil med naše ljudi, se je ljudstvo združilo in se borilo. Sovražnik pa je divjal zato, ker nismo klonili. Svoboda je našemu ljudstvu pomenila vse. Kljub mnogim žrtvam in trpljenju smo z bojem nadaljevali.

Se dolgo po vojni ljudje niso pozabili na sovražnike. V spominih so se jih vedno zamišljali kot ljudi, ki ne poznajo dobrote in prinašajo le grozo, ogenj, uničenje in smrt. Človek brez srca in dobrote pa ne more biti pravi človek.

DUSAN MOHORČIČ

SREČKO MEDVED

Dan borca

Za nami je dan borca, ki smo ga v naši občini lepo počastili. Na Viru smo pripravili slovesno akademijo in prijateljsko srečanje borcev skupine pa so po vaseh obiskale partizanske matere.

Naša skupina je najprej krenila v Koreno. To vas so Nemci požgali med prvimi. Pogovarjali smo se s Perovo mamo. Z bolečino v srcu se je spominjala dne, ko so sovražniki večino domačinov izselili, šestnajst mož, žena in otrok pa pometali v goreče hiše. S tresočo se roko nam je ponudila tri fotografije. V njenih očeh se je zrcalila ljubezen, ko je dejala: »Ti trije so padli istega leta!« Pogledali smo orumenele slike, s katerih so nas pozdravljali trije nasmejani obrazi: dva fanta in dekleta, prava podoba svoje matere, na katere obrazu so še danes vidni sledovi odločnega in pogumnega značaja.

Ko je starka premagala žalost, nas je pospremila do spomenika, ki je postavljen v spomin na tisti nesrečni junij 1942 in pred katerega smo položili spominski venec.

Potem smo se povzpeli na vrh hriba Gočaj. Nič ni motilo otožne tišine, v kateri so samevali spomenik, zapuščen cerkva in očrnelo zidovje hiše. Te nemle priče so nam zgovorno pripovedovale o tragediji, ki se je zgodila 28. oktobra 1942. MARINKA ZORMAN

Narezana vrv

Ko poslušam radijska poročila in gledam grozljive slike na ekranu naše televizije, ki govorijo o strahotah v Vietnamu, ne morem verjeti, da se kaj takega še vedno dogaja. V takih trenutkih spet in spet obnavljam spomine na vojna leta in na nekatere doživljaje, ki mi jih je pripovedoval oče. Res, ne kaj sem jih že napisal: dvojce takih je

mačini pa sta se le našla dva izdajalca. Nekega popoldne je manjša skupina partizanov okoli Blance padla v sovražnikovo zasedo, iz katere so se rešili vsi borci. Hitro so se morali umakniti. Medtem se je stemnilo in tudi dež, ki se je ulil, je bil umikajočim se partizanom zelo dobrodošel. Tako se je skupina prebila mimo močne sovražnikove postojanke, ki je bila v poslopju osnovne šole na Blanci, ne da bi jo okupator opazil. Pri prvem ovinku Save pod Blanco v smeri toka so imeli partizani skrit prehod, ki so ga često uporabljali: vrv, ki je bila napeljana prek Save in dobro pritrjena na debli dreves na obeh straneh rečne struge.

Borci so si pomeli mokre in premrele roke ter poprijeli za napeto vrv. Drug za drugim so tiho krenili na pot prek Save, ki je deroč hrumela naprej ter s svojim šumom krila umik borcev. Toda zgodilo se je tisto, česar ni nihče pričakoval: vrv je bila močno narezana in partizani tega niso opazili. Niso vedeli za izdajalca (ki sem ju omenil na začetku zapisa). To je bilo za umikajočo se skupino usodno: vrv se je razklenila, popustila in raztrgala. Kriknil je prvi borec, padel v deročo Savo in za njim še drugi. Krik je prebudil tudi nemško patruljo, ki je skupino zasledovala že vse od pobega iz obroča, in tudi stražo. Slednja je spustila v noč tri rakete in osvetlila umikajočo se partizane. Sedem borcev je pokosil rafal, le eden se je s plavanjem rešil iz mrzlega objema Save.

Čez teden dni so partizani zvedeli, kdo je povzročil to tragedijo, in izdajalca sta prejela zaslužen kaznen.

IVAN LIPAR

bilo objavljenih v »TV 15« na mladinski strani, tudi v govorni uri v šoli sem enega povedal, čeprav sem bil hudo zaposlen, in našel sem tudi čas, da sem opisal dogodek, ki mi ga je povedal oče.

Zgodilo se je jeseni leta 1944 pod Bohorjem:

Naša vas Krajna brda, ki se vzpenja prav pod zeleni Bohor, je bila v zadnji vojni skoraj vsa partizanska. Med do-

sem želela, da bi prispevek čimprej prišel v vaše uredništvo. Zdajle grem grabiti krmo in ne vem, če bom imela toliko časa, da se okopljem v Kolpi.

Vas lepo pozdravlja!

Natalija Kajin

Podklanec 15

68344 Vinica pri Črnomlju

Draga Natalija!

Žal mi je, da je zapis o pohodu izšel s skoraj enomesečno zamudo. Bila sem na dopustu in urvič po petih letih se je zgodilo, da stran za mlade ni bila zapolnjena z vašimi prispevki. Nič ne de: mlado vojsko smo predstavili in z njo spoznanja, ki smo se jih vsi razveselili, drugi prispevek pa se bodo razvrstili v prihodnjih številkah.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana urednica! Včeraj sem bila na pošti. Ko sem dobila pismo, mi je urednica izročila tudi denar in mi dejala

naj ga dam mami. Ko sem podpisala denarno nakaznico, sem takoj opazila, kdo ga pošilja. Razveselila sem se in s ponosom povedala, da je denar namenjen meni. Hitro sem odhitela domov in tudi ati in mami sta se razveselila. Zato se vam pristrčno zahvaljujem in obljubljam, da se bom še kdaj oglašila.

Lep pozdrav!

Jana Kunst

Trebnje 27

63256 Bistrica ob Sotli

Draga Jana!

Dolgo že ni glasu od tebe in pokarala bi te, če bi ne vedela, da je tvoja mamica medtem povila osmega otroka. Dobila si še enega brata in kot »najstarejša« pri hiši res nimaš časa na pretek. Pozabila te nisem in vsako tvoje pismence četudi bo štel le nekaj besed, me bo razveselilo.

Lepo pozdravljena!

MILENA

PRECEJ JIH JE

V inozemstvu je skupaj 378 jugoslovanskih podjetij; 27 je proizvodnih, 234 se jih ukvarja s trgovino, 84 z investicijskimi deli, 33 pa z »ostalimi dejavnostmi«.

Tovariš — 17. VII. 1972

KJE JE SKRIT DENAR?

Očitno je, da v trikotu gospodarstvo, družbeno-politična skupnost, prebivalstvo, denar ni enakomerno razporejen, kar bistveno vpliva na gospodarska gibanja, stabilnost in likvidnost.

Medtem ko je leta 1962 bila od skupne denarne mase med prebivalstvom le petina denarja, se je ta količina leta 1966 dvignila na 30 odstotkov, a letos je dosegla že 43 odstotkov.

Večernje novice — 19. VII. 1972

KAKO JE Z VARČEVANJEM?

Kako smo k varčevanju nagnjeni Slovenci, kažejo naše dinarske hranilne vloge. Lani so se sicer nominalno povečale za 20 %, realno — ob upoštevanju 6 % povečanja zavoljo devalvacije in 7,25 % poprečne obrestne mere — le za kakih 7 %. Fikšno povečanje je glede na naraščanje osebnih dohodkov za 23 % in skupnih prejemkov za 30 % dokaz o relativnem upadanju nagibov za varčevanje. Kot je znano, predstavljajo hranilne vloge pomemben del kreditnih zmogljivosti poslovnih bank, zato pomenijo takšne težnje tudi zmanjšanje kreditne sposobnosti bank, kar pomeni slabšo sposobnost gospodarjenja.

Delavska enotnost — 22. VII. 1972

POD DELAVSKO FIRMO

V Srbiji je 155 delavskih univerz. Ze samo ime pove, da je njihova temeljna funkcija izobraževati delavce.

Toda delavske univerze se ne ukvarjajo z izobraževanjem samoupravljalcev. Vsaj vse ne. Komaj 44 odstotkov se jih delno bavi z ideološko-političnim in splošnim izobraževanjem samoupravljalcev. V Beogradu od 17 ljudskih in delavskih univerz jih samo 7 izobražuje delavce. V ožji Srbiji od 82 se jih 17 ukvarja s tem poslom, v Vojvodini od 43 — 19, a na Kosovu od 7 ustanov te vrste, izobražuje delavce samo delavska univerza v Prištini.

Borba — 22. VII. 1972

IZGOVOR SE VEDNO NAJDE

Uvozili bomo 10.000 ton breskev, čebule, paprike, paradižnika in zelja. Seveda, ko smo pa gorata dežela.

Delo — 22. VII. 1972

POL MILIJONA OBOROŽENIH

V Jugoslaviji ima nad pol milijona občanov redno dovoljenje, da smejo nositi orožje. Po podatkih izpred poldrugeta leta jih je bilo v Srbiji — 237.000, nato v Hrvaški 91.000 — Bosni in Hercegovini 11.000, Makedoniji — 32.000, Sloveniji — 9.000 in Crni gori — 21.000.

Crna stran statistike pove, da je bilo v 15 letih, od 1955 do 1970, v Jugoslaviji 13.500 umorov in 25.000 huje in lažje ranjenih. Torej vsak dan — tri življenja.

Večernje novice — 17. VII. 1972

POSEBNO ZASKRBLJUJOČE JE...

Ce sodimo po že objavljenih podatkih in izjavah pristojnih osebnosti, so v prvih šestih mesecih tekočega leta proizvodnja zaposlenost, večji izvoz in manjši uvoz ob znatnem povečanju deviznih nalog pozitivne postavke. Samo delno izpolnjujemo naloge, ki smo jih zastavili na sektorju tržišča in cen ter notranje likvidnosti. Cene so višje, kakor smo načrtovali, prav tako življenjski stroški. Posebno zaskrbljujoče pa je, ker se nadaljuje večletno strokovito naraščanje splošne in proračunske porabe; pri tem ne bi smeli poudarjati niti negativnega vpliva čezmerne investicijske in osebne porabe.

Komunist — 21. VII. 1972

Dolgi pohod je ena izmed največjih in najbolj junaških epopej sodobne Kitajske: 16. oktobra leta 1934 se je kitajska Rdeča armada, da bi se rešila iz obroča nacionalistov, začela umikati proti severu. V pohodu je sodelovalo 85.000 vojakov, 15.000 partijskih funkcionarjev in 39 žensk. ki so se bojevali proti desetim sovražnikovim vojskam in brez predaha prehodili 9.500 km skozi 12 pokrajin in 63 mest.

Noben prebivalec nižinskega dela Kitajske se ni nikoli napolnil tja gor do sinje sivih vrhov gorske verige Lo Hsiao San, ki ločuje Hunan in Kiangsi. Od tistega časa, ko je malone stoletje poprej izbruhnil upor Taipingov, so se te močnejše gore, vselej zavite v meglo in dež, zdele kot del nekega tujega sveta.

V njihovih negostoljubnih skalnatih dolinah, po golih in tesnih rečnih strugah in po planotah, kjer je med poraženimi griči silovito vršal severni veter, je živelo bornih

področju izoblikovati učinkovito strategijo, ki bi upoštevala različna razmerja sil in orožja.

Mao je spoznal, da edina pot v njihovem boju predstavlja pot »kmečke akcije«, kar pomeni, da je treba go kraja in neprenehoma mobilizirati kmečko prebivalstvo in ga pri tem odtrgati od tuje in fevdalne nadvlade, ustvarjati nato »zatočiščne baze« — kot je bila tista v pogorju Čing Kang San — iz katerih bi odhajali v partizanske napade ter se vanje vračali, takoj ko bi sovražnik udaril nazaj. »Rdeča armada se ne bojuje zaradi vojne same, zatrjuje Mao: »Bojuje se, da bi ustvarjala propagando sredi množice, da bi množice organizirala in da bi množicam pomagala pri vzpostavljanju revolucionarne oblasti.«

Tako Mao kot Ču De, čigar sile so v celoti narasle na štiri do pet tisoč mož, sta se zavedala, da čista in navadna partizanska vojna ne bo mogli pripeljati do zmage.

Trije graditelji kitajske revolucije, od leve na desno: Ču En Laj, Mao Ce Tung in Ču De. Prvi je bil politkomisar, zadnji pa vojaški poveljnik Rdeče armade.

dva tisoč ljudi razdrobljenih v nekaj desetih nah vasi. Vsi so pripadali nekemu čudnemu kitajskemu rodu: prišli so najbrže iz Fukiena, bili so visoki, skorajda plavalci, bojevali, gojili so nekaj bombaža, se hranili s krompirjem, rižom in čajem in bili so tako revni, da niso zamikali niti razbojnikov.

Toda v očeh vojaškega strokovnjaka je osrednji del te gorske verige, osamljeni gorski masiv Čing Kang San, »Glna vodnjakov«, predstavljal nepristopno zatočišče: v njegovi pustinji ni bilo nobene ceste, vrhovi so se vzpenjali med 1500 in 1700 metrov in bili so varno daleč od obeh pokrajin, ki sta eni drugi prepuščali naiogo, da jih nadzoruje. To področje je lahko branilo le nekaj dobro izurjenih borcev, ki so se lahko precej časa upirali dosti močnejšemu nasprotniku. Spomladaj leta 1928 so se sile Mao Ce Tunga in Ču De združile v tej varni naravni trdnjavi in tako je nastala kitajska Rdeča armada. Odtlej je nepretrdnost gorska veriga Čing Kang San dobila ime »sveta gora revolucije«.

Zgodovinarji pravzaprav označujejo za simboličen nastanek »Ljudske osvobodilne vojske« (to je prvotno ime za Rdečo armado) 1. avgust 1927, ko je kitajska komunistična partija z vstajo v Nancangu začela svoje vojaško obdobje, ki je trajalo nad dvajset let. Kljub vsemu pa je njen pravi začetek iskati v pogorju Čing Kang San, kamor je Mao popeljal s sabo skupino vojakov iz vrst kmetov in dezertirjev ter je tam dobil 120 pušk od dveh gorjanskih razbojnikov, Vang Coja in Aj Van Caja, »tovarišev zelenih gozdov«.

Porazi v Nancangu, v Jesenski žetvi in v poskusu Kantonske komunice so Mao izučili, da so ljudske vstaje obsojene na propad, kot jih je bilo na stotine pred njimi, kajti v svojem boju z »vojaško gospodo«, ki je bila nenehno v medsebojnem spopadu, a vselej pripravljena združiti se, da bi potolkla komuniste, je bila partija nezmožna razgibati kmečko pasivnost in na vojaškem

Strategija, ki jo je Mao predlagal in ki jo je Ču De genialno uresničil, je bila tale: razkropiti se, da bi preživeli in nadaljevali s političnim delom, znova se združiti, da bi se bojevali, zatekati se k presenečenjem, varčevati s silami. Mao je v tej zvezi napisal štiri slavne stih: »Sovražnik napreduje, mi se umikamo, sovražnik se utabori, mi ga izčrpujemo, sovražnik se utruja, mi

ga napadamo, sovražnik se umika, mi ga zasledujemo«. Tako so se skozi dve dolgi in razgibani leti, 1928 in 1929, voditelji Rdeče armade posvetili potrpežljivemu delu preoblikovanja množice sila različnih posameznikov v disciplinirano, politično in vojaško vzgojeno ter s pravim revolucionarnim idealom prežeto vojsko.

Rezultat njihovega dela je bila proletarska, pripravljena in mlada vojska: 28 odstotkov njenih kadrov so bili člani komunistične partije; med sto vojakov jih je bilo 68 kmetov in 30 delavcev ali obrtnikov; 51 jih je bilo starih od 16 do 23 let, 44 od 24 do 40 let.

Rdeča armada je delovala po sistemu treh enot. Osnovna enota je bila »skupina«, ki je štela 12 mož. Bataljon je imel 500 vojakov, polk 1.700, divizija 5.200 in armada 16.000. Res pa je spet, da so ti nazivi večkrat bolj izražali željo, kot pa stvarno stanje: iz dokumentov Kuomintanga je razbrati, da je ena četa Rdeče armade razpolagala na 282 mož z enim samim mitraljezom, šestimi pištolami in enajstimi puškami. Zato pa sta Mao in Ču De poleg redne vojske ustanovila še Rdečo gardo in druge polvojaške enote, tudi ženske, ki so v težavnih primerih predstavljale čudovito podporno, s tem ko so rednim enotam nudile celo vrsto uslug, od dobavljanja hrane, prevoza, zdravstvene službe, varovanja zvez z zaledjem.

Poleti 1930 je obstajalo že kakih petnajst »zatočiščnih baz« v najmanj osmih pokrajinah (Kiangsi, Fukien, Honan, Hupeh, Kvangsi, Sekiang, Anhwei in Hunan, s po 8.000 možmi), iz katerih so lahko držali v šahu dosti številnejšega in z opremo dosti bolj založenega sovražnika (opremljenega tudi z letalstvom, ki ga »rdeči« niso imeli nikoli), ki pa so ga regrutirali v naglici, ki je bil nediscipliniran, ki si ni prizadeval pridobiti podpore prebivalstva in čigar voditelje je prevečala sebičnost tradicionalne kitajske družbe ter tista njena zla, ki so kasneje povzročila njen propad: najemniški in korporativistični duh, osebno napihovanje, »puščične želje«.

(Nadaljevanje prihodnjic)

»Ne potaplaj se sam«

Slovensko društvo za raziskavo morja in podvodne športe v Ljubljani vključuje med svoje članstvo iz leta v leto več delovnih in hkrati strokovno usposobljenih ljudi. Od vsakoletnega prirastka s številnih strokovnih tečajev vseh dejavnosti društva se po opravljenih izpitih za I. kategorijo usposobi okrog 60 odstotkov članov, kar je zadovoljiv uspeh.

V delovnem načrtu Društva za raziskavo morja in podvodne dejavnosti je med drugim izredno zanimiva in privlačna dejavnost: podvodna arheologija. Vendar pri tem ne smemo misliti le na potopljene amfore in »druge zaklade«, temveč predvsem na potopljene plovne objekte, ki so, po stoletjih, skoraj povsem izenačeni z morskim dnom. Tedaj šele, po daljšem raziskovanju in študiju, dosežejo strokovnjaki uspeh, ki ga vrednotijo le po starosti najdbe.

Na področju Ljubljane je doslej že okrog 900 usposobljenih ribičev za podvodni ribolov, ki je ena od zanimivih dejavnosti društva. Ti ribiči dosegaajo na tekmovalnih, tudi v zveznem merilu, le najboljše uvrstitve. Potapljanje je vsekakor pomembna dejavnost tega društva in sodi v vrsto individualnih športov. Zatorej so številne sposobnosti članov Društva za raziskavo morja in podvodne športe hkrati tudi prvina splošnega ljudskega odpora, ki so vključene v zasnove obrambe.

Vse do danes pa smo premalo spoznavali mnogotere in strokovno opredeljene dejavnosti društva, ki so več kot potrebne sprčo nagega razvoja tehnike skoraj na vsakem koraku. Predsednik društva ing. Vlado Jezovšek je na letošnji 2. konferenci ljudske tehnike Slovenije nanizal vrsto problemov vseh dejavnosti, ki so ne posredno vezane v okvir delovnega načrta, ter med drugim dejal:

»Vedno se igramo z življenjem, če ne upoštevamo pravila: NE POTAPLJAJ SE SAM! Potrebno je, da obvladamo tehniko potapljanja in sproti sledimo novostim, ki jih prinaša napredek na tem področju v svetu. Vzgoja je vsekakor pri našem delu na prvem mestu. Žal se moramo spotakniti ob nizko stopnjo opremljenosti v naših

organizacijah, ki so med drugim poklicane tudi za reševanje človeških življenj pod vodo. Dodam naj, da v celoti obvladamo in dobro poznamo delovni načrt naših avstrijskih kolegov, ki redno trenirajo na obali našega morja. Njihova oprema je povsem sodobna! Iz vsega tega sledi, da je potrebna večja pomoč naši organizaciji, zlasti še pri organiziranih tečajih.

Prepričan sem, da o morala struktura gasilskih društev posvečati več pozornosti strokovni usposobljenosti tudi za naše dejavnosti. Saj niti danes nimajo strokovno urejenega reševanja pod vodo. Na primer, na B.čdu naš član redno sodeluje pri reševanju ljudi, in teh nesreč tam niti ni tako malo. V gasilskih društvih nimajo usposobljenih članov za tak način reševanja ljudi: bodisi zaradi pomanjkanja sodobne potapljaške opreme, ali pa ni na voljo ljudi. Sodelovanje z ljubljansko poklicno brigado je zamrlo, morda zaradi pomanjkanja sredstev.

V letu 1972 bomo organizirali več tečajev tudi za prodajalce potapljaške opreme, da bi tako prispevali k boljši informiranosti in večji varnosti ljudi, ki nabavljajo to opremo. Dejavnost Društva za raziskavo morja in podvodne športe pa moramo čimprej vključiti tudi v naš turizem. Saj vemo, da prihaja na našo obalo vedno več turistov, ki se žele ukvarjati s potapljanjem. V marsičem pa se določila našega zakona v tej smeri razhajajo in bi bilo pri tem nujno poudariti nekatera pojasnja.

Naše sodelovanje s teritorialnimi enotami in predstavniki naše obrambe je iz leta v leto trdnjeje. Pri raziskavi dna Krnskega jezera smo vse doslej sodelovali z JLA, saj bodo najdbe zanimive še zlasti za vojni muzej. Kot predsednik društva pa prosim za pomoč vse dejavnike za ureditev zakonskih določil, predvsem v obdavičanju motornih čolnov. Nadalje smo zaradi drage opreme vezani na družbeno pomoč in dotacije, kar pa ni le naša nujna, je končal ing. Vlado Jezovšek.

V delu sodeluje Društvo za raziskavo morja in podvodne športe tudi z Rečani; ter se z njimi udeležuje skupnih akcij.

BOSTJAN NOVSAK

„bien-être“
eau de cologne naturelle

70° et 85°

TKI HRASSTNIK - DIPARCO PARIS